

B

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

1993. 4. SZÁM
DECEMBER

Z

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

Kiadja az Igazságügyi Minisztérium
Büntetés-végrehajtás
Országos Parancsnokság Sajtóirodája

Megjelenik negyedévenként * Tizenkettedik évfolyam 4. szám

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Elnök:

DR. TARI FERENC

Tagjai:

DR. ESTÓK JÓZSEF,
DR. FEKETE MIHÁLY,
GARAMI LAJOS,
MEZŐ LÁSZLÓ,
DR. NAGY FERENC,
PADOS JÓZSEF,
SCHNEIDER GYULA,
VESZELKA VENDEL,
DR. VÓKÓ GYÖRGY

Főszerkesztő:

DR. FARKAS TIBOR

Szerkesztő:

TURBÓK ATTILA

Rovatvezetők:

Csere László, dr. Csordás Sándor, Fejes
Imre, dr. Lőrincz József, Németh Gyula,
Vincze Tamás, Turbók Attila

A szerkesztőség címe:

Bp. V.,

Nagysándor József u. 4. 1054.
Telefon és telefax: 112-0090

E SZÁMUNK SZERZŐI:

Barabás Andrea Tünde, az Országos Kriminológiai és Kriminálisztikai Intézet munkatársa; *Bernáth Csaba* újságíró, a BörtönÚjság munkatársa; *Cserné Bakos Erzsébet*, az országos parancsnokság személyügyi és szociális főosztályának vezetője; *Cseteky László*, a Rendőrtiszti Főiskola tanára; *Drjenovszky Béla*, az informatikai főosztály helyettes vezetője; *Fejes Imre*, a büntetés-végrehajtási főosztály vezetője; *Garami Lajos*, főosztályvezető-helyettes a büntetés-végrehajtási főosztályon; *Hódos Tibor*, az Országos Munka-és Üzemegészségügyi Intézet pszichológiai osztályának vezetője; *Kövér Ágnes*, tudományos kutató; *Mezey Barna*, tanszékvezető egyetemi tanár az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán; *Novák Béla Dénes* újságíró, a BörtönÚjság munkatársa; *Pardi Anna* újságíró; *Ruzsonyi Péter*, főelőadó a büntetés-végrehajtási főosztályon; *Sárdi Miklós*, a Bv. Központi Nyilvántartó vezetője; *Sinkó Péter*, a Kecskeméti Bv. Intézet bv. osztályának vezetője; *Vókó György*, osztályvezető ügyész a Legfőbb Ügyészségen.

*

A fotókat *Bernáth Csaba* és *Csatorday Zoltán* készítette.

A folyóirat előfizethető az MNB 235-90-164-5010 számú csekkszámán
vagy a szerkesztőségben.

Előfizetési díj egy évre 200 forint.

Készült a BV KEI Nyomdában

Felelős vezető:

Machács István

A bv. bírói eljárás

Módosítás után • Jogorvoslati fórum • Eltérő értelmezések

A büntetés-végrehajtási jog fejlődésének, jogági önállósodásának egyik eredményeként is értékelhető, hogy már a Bv. tvr. kiemelte a Be. köréből és önállóan szabályozta a büntetések és intézkedések végrehajtásával kapcsolatos bírósági eljárást. Egy új, másfajta bírói processus keletkezett a büntetés-végrehajtási jog égisze alatt. Ezt juttatta kifejezésre a tvr. miniszteri indoklása is, amikor kimondta: „... ezeket a szabályokat kiemeli a büntetőeljárás jog köréből, ezzel is hangsúlyozva, hogy olyan sajátos, az igazságszolgáltatás körébe vágó feladatok ellátásáról van szó, amelyek szorosan kapcsolódnak az ítélkező tevékenységhez.”¹ E jelentős lépés azonban messze nem tekinthető minden vonatkozásban következetes megoldásnak. A Bv. tvr. ugyanis olyan eljárást teremtett, amelyet a kontradikció hiánya, az eljárási garanciák bizonytalansága, a jogorvoslati rend hézagossága jellemezett.

Ahogy azt *Kabódi Csaba* írta: „A büntetés-végrehajtási bíró gyakran csupán az eljárás lefolytatója, s nem annyira igazán az ügy ura.”²

A bíróság döntési jogköre büntetés-végrehajtási ügyekben igen széleskörű lett, kevés országot lehet találni, ahol

az elítélttel kapcsolatos ennyi kérdésben bírót dönt. E garanciarendszer mellett létezik másfajta is, az ügyészi törvényességi felügyelet. Egyik sem váltható ki a másikkal, hiszen mást-mást jelentenek, de az ügyész is egyik résztvevője a bv. bírói eljárásnak, ezért szerepére szükségés külön is kitérni.

Törvényességi felügyelet

A büntetés-végrehajtás törvényessége feletti felügyeleti tevékenység előfeltétele a rendszeres ellenőrzés, vizsgálatok tartása, nélkülözhetetlen hozzá az azonnali intézkedési jogosultság, a minden bűnüldöző, igazságszolgáltató, végrehajtó szerv irányában érvényes indítványozási jogosultság. Ezek együttes megléte biztosíthatja, jelentheti a törvényességi felügyelet elvárható működését. Ez egyértelműen több, illetve más, mint a belső ellenőrzés vagy önmagában a jogorvoslati fórum. Utóbbi a bíróság lehet, viszont csak az elé került ügyekben, így az elítélt által sérelmezett – ha volt erre lehetősége – visszaéléseket tudja elbírálni (mást nem tehet, hiszen a bírói funkci-

óval összegegyeztetetlen a helyszíni kutatás, tényfeltárás, operativitás, stb.), a többi esetleg előforduló törvénysértést már nem tudja alkotmányos helyzeténél fogva észlelni, feltárni. Viszont törvénytől eltérés az elítélt javára sem történhet, a többi állampolgár jogát is tiszteletben kell tartani, az állami büntetőigényt a büntetés végrehajtása alatt is érvényesíteni kell.

A büntetés-végrehajtás ügyészi törvényességi felügyelete a történelem során kialakult sajátos eszközeivel, módszereivel elősegíti, hogy a fő- és kényszerintézkedéseket, az utógondozást, a bűnügyi nyilvántartást a végrehajtó szervek a törvények és más jogszabályok előírásainak megfelelően hajtsák végre; a visszaesés megelőzése érdekében mind az állampolgár, mind az állami szervek az őket érintő rendelkezéseket megtartsák. A büntetés-végrehajtás ügyészi törvényességi felügyelete jelenti az állampolgárok, az elítéltek jogainak védelmét, de egyben az állam büntető igénye érvényesülésének eszközét is, a társadalom és a többi állampolgár védelmét, az állami szervek kötelezettségei teljesítésének kikényszerítését, a mindkét oldali esetleges joggal való visszaélés kiküszöbölésének garanciáját. Célja a büntető határozat törvényes végrehajtásának elősegítése, de cél annak előmozdítása is, hogy az adott büntetés, intézkedés betöltse rendeltetését, amit a törvénysértések feltárásával és megelőzésével szolgál. Szerepe van a végrehajtásban

közreműködő, a legkülönbébb intézményrendszerekbe és szervezeti hierarchiába tartozó, más-más ágazati irányítás alatt álló szervek gyakorlatának koordinálásában, egységesítésében.

Ahol az egyes emberek alapjogai korlátozás alá esnek – a törvény vagy bírósági ítélet alapján – a legmesszebbmenő védelmet kell nyújtani az esetleges hatalommal való visszaéléssel, az emberi jogok súlyos megsértésével szemben. Ehhez az ügyészség rendelkezik kellő hatósági jogosítvánnyal, eszközökkel, szervezettel, szakizmeggel, operatív módszerekkel.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete illetékes bizottságának 1990-ben hozott irányelve szerint az ügyészeknek aktív szerepet kell játszaniuk a bírósági határozatok végrehajtásában, kellő figyelmet kell fordítaniuk a hatalommal való visszaélésre, az emberi jogok súlyos megsértésére (ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa Bűnmegelőzési és Ellenőrzési Bizottsága XI. ülészakán Bécsben, 1990. február 5-16-án E/AC 57/1990/1. szám alatt, melléklet II. és 15. pontja).

Sajátos fórum

Tehát a fentiek szerint a *bv. bíró nem lehet a büntetés-végrehajtás törvényességi felügyelője*, hanem sajátos igazságszolgáltató és jogorvoslati fórum lehet, mert különben nem is bíró lenne. *A bv. bíró olyan személy, aki jogosult még alakítani az ítélező bíró-*

ság által hozott büntetést (intézkedést) a végrehajtás menetében – a büntetés céljának, különösen az egyéni prevenció igényeinek megfelelően – a törvény keretei között. A bv. bírói funkció csak az igazságszolgáltatás keretében elhelyezhető az alkotmánybírói határozat értelmében is.

Másik oldalról megközelítve a kérdést: ugyanakkor *nem vállalhatja magára a büntetés-végrehajtás tipikus feladatait*, mert már akkor sem bírói funkciót lát el. Jelenleg feladatainak teljesítése során tapasztalhatjuk, hogy azok gyors döntést igényelnek, ami viszont eljárásának formalizálása, a garanciák fokozása ellen hat. Tulajdonképpen a sok adminisztratív, igazgatási, végrehajtó-rendelkező feladat, amelyekkel még felruházták, nem bírói feladat. *Ha bírónak tekintjük, akkor ezektől az adminisztratív, tipikusan igazgatási munkáktól mentesíteni kellene őket.* Nem lehet nevelő, pártfogó valaki, ha alkotmányosan bírói szerepet tölt be, ha bírói jogorvoslati fórum.

Tehát a bv. bírósági szervezeti elhelyezése adott, az igazságszolgáltatás keretében funkcionálhat, mint bíró. Külön bv. bíróság létrehozását az alkotmány nem teszi lehetővé. A bv. bírósági létének indokál a külföldi tudományos irodalomban a következőt hozzák fel: *„Az igazságszolgáltatásnak ki kell terjednie a büntetés- végrehajtási folyamatra is, hogy megvédje az emberi jogokat, és hogy lehetővé tegye minden emberi konfliktus megoldását a büntetések végrehajtásának stádiumában.”³*

Nemzetközi körkép

Nemzetközi kitekintéssel, történelmi fejlődésében vizsgálva az intézményt, változatos képet lehet kapni róla. *Olaszországban* 1913-ban létrehozták a *felügyelő bíró* intézményét (quidice de sorveglianza), akinek az volt a szerepe, hogy munkát végeztesen a börtönön kívül. Ezt az intézményt az 1930-31-es törvényhozásnál is megtartották. *Portugáliában* 1944-ben vezették be a „*fegyintézeti*” bíróságot több bíróság illetékességi területére kiterjedően. Rendelkezik többek között az elítéltek veszélyességéről, a biztonsági intézkedések alkalmazásáról és módosításáról, a feltételes szabadlábra helyezésről. Joga van az intézeteket meglátogatni, a foglyokat meghallgatni, intézkedni panaszuk orvoslásában. Nagyjából hasonlít a feladatköre a francia büntetés-alkalmazó bíróéhoz és a lengyel „*fegyintézeti*” bíróéhoz.

Németországban a törvény bírói döntéshez köti a szabadságvesztéssel járó büntetések végrehajtását. Az első fokú bíróságban van *büntetés-végrehajtási kamara* (Strafvollstreckungskammer), a *fegyintézeti bíróság* a bíróság egyik kamarája. A jogi döntések célja, hogy megoldja az elítélt és a fegyintézeti igazgatóság közötti konfliktusokat. 1975-ben hozott törvény rendelkezett a *felügyeleti szekció* felállításáról minden fellebbviteli bíróság körzetében, melynek összetétele: egy

felügyelő bíró a másodfokú bíró szerepében, egy az első fokú bíró szerepében és két szakértő. A szekció nem bíróság, hanem kollektív szervezet. E szerv dönt a félzabadság engedélyezéséről, a feltételes szabadlábra helyezésről és a büntetések mérsékléséről. *Franciaországban* a bv. bírák kinevezésével intézményesítik a kezdő bírónak nyújtott helyszíni tapasztalatszerzési lehetőséget. Három évig foglalkoznak (ami megújítható) a börtönviszonyok, a külső munkáltatás, a félzabadság (pl. hétvégi kimenő) és a feltételes szabadlábra helyezés megadásával, kapcsolatot tartanak a felfüggesztett büntetést kapott személyekkel és elrendelhetik valamely szankció foganatosítását vagy valamely korlátozás enyhítését.

Franciaországban a büntetés-végrehajtási bíró jogkörének 1972. évi kiszélesítése során úgy tekintettek erre az intézményre, hogy ezzel meg lehet oldani a büntetés-végrehajtási válsághelyzetet. Ezt a toulai és a clairvaux-i börtönökben lejátszódó véres események is sürgették, ideológiai alapját pedig az ekkor divatos „kezelési” elméletek képezték, melyek helyettesíteni kívánták az általános megelőzést szolgáló büntetéseket az egyéni megelőzés eszközeivel. A bűnözés helyzetének kedvezőtlen alakulása azonban oda vezetett, hogy *a büntetés-végrehajtási bíró „a megoldás embere” helyett az „alibi embere” lett.* Az 1975. évi törvény a bv. bírót jogosította fel a börtönigazgató helyett arra, hogy egyes börtön-

tönrezsimek között áthelyezhesse az elítéltet; illetve arra, hogy lehetővé tegye az egyes elítéltek gyógykezelését. Ez azonban felvetette az állampolgári egyenjogúság kérdését. Az Alkotmányjogi Tanács döntése szerint a bv. bíró intézkedései a börtönön belüli szervezési intézkedéseknek minősülnek, de nem érintik az állampolgári jogokat. A bv. bíró lehetőséget kapott arra, hogy utasítást adjon az elítélttel való bánásmódra. Például a tekintetben is, hogy engedélyez-e házasságkötést, szakáll- vagy bajusznövesztést, óra, tranzisztoros rádió tartását, milyen körülmények között ad engedélyt dohányzásra stb. 1977-ben a bv. bíró mellett az ügyészség jogosultságai is bővültek a büntetés-végrehajtás elhalasztása, félbeszakítása terén. A bv. bíró jogosult kivételes esetekben a büntetés végrehajtásának elengedésére; egy évből három hónap mértékben.

Ilyen légkörben került sor az 1978. november 22-i és az 1981. február 2-i törvények meghozatalára, amelyek lényegesen korlátozták az elítélteknek nyújtható kedvezményeket, így a bv. bíró hatáskörét, egyben megnövelték az ügyészt. Például a börtön igazgatója nyomban meg kell hogy küldje a bv. bíró szabadlábra helyező vagy eltávozást engedélyező határozatát annak az ügyésznek, aki az eltávozás vagy a lakhely szerint illetékes, az ellenőrzés elősegítése céljából. 1976 júliusában olyan törvényjavaslatot is előterjesztettek egyébként, hogy a bv. bíró helyett bv.

bíróság járjon el – de csak másodfokon. Az 1977. november 25-i büntetőeljárás-törvénynovella büntetés-végrehajtási bizottságok alapításáról rendelkezett, amelynek tagja az ügyész is, valamint a börtönigazgató.

Az 1978. november 22-i törvény azzal korlátozta a bv. bíró és a bizottságok jogosultságait, hogy bármilyen címen csak egy meghatározott „biztonsági időszak” eltelte után tette lehetővé a szabadlábra helyezést, melynek hosszáról a bizottság dönt. Az 1981. február 2-i törvény tovább korlátozta a bv. bíró hatáskörét, szűkítette a szabadlábra helyezési lehetőségeket számos bűncselekmény vonatkozásában és megnövelte a kötelező zárkában történt őrzés időtartamát. Az új törvény összemosta a végrehajtói hatalom és a bírói hatalom közötti határt. Ráadásul az ügyészi jogorvoslati kérelemnek halasztó hatálya van a bv. bíró határozataihoz illeően.⁴

Belgiumban az 1985. évi törvényjavaslat a bíróságokon 4. tagozatként a büntetés-végrehajtási tagozatot javasolta létrehozni, amely három bíróból álló tanács, ülésén részt vesz az ügyész. A büntetés-végrehajtási bírónak kriminológiai képesítéssel kell rendelkezniük. E bíróság hatáskörébe tartozik a külföldön kiszabott büntetések végrehajtási módjának meghatározása is, a halasztás vagy részletfizetés engedélyezése, a foglalkozástól eltiltás enyhítése. Döntései ellen csak semmisségi panasznak van helye, fellebbezésnek nincs.⁵

Ausztriában szintén bevonták az ítélőbírákat az ítélet végrehajtásával kapcsolatos döntésekbe, beleértve a próbára bocsátást is. Az 1984. évi reform során hangsúlyozottan szerepelt, hogy a feltételes szabadlábra helyezésről az érintett részvételével lefolytatott tárgyalás alapján kell döntenet. Önmagában az ügyiratból nem nyilvános ülésen történő döntés csak akkor lehet megengedett, ha a szabadlábra helyezést az intézet vezetői pártolják, az államügyész ahhoz hozzájárul.

Nagy-Britanniában szemben állnak azzal a gyakorlattal, hogy az ítélőbírónak kötelessége lenne figyelemmel kísérni az általa elítélt személyek sorsának alakulását a szabadon bocsátásukig. A bírókra nehezedő adminisztratív teher ezt egyszerűen nem teszi lehetővé. Hivatkoznak Arisztotelészre is, mint aki rámutatott *Politika* című művében a következőkre: „Sok helyütt az egyik békebíró őrizi a foglyot, míg a másik mondja ki fölötte az ítéletet. Bölcs dolog a foglár feladatát különválasztani és valami módon csökkenteni a hivatal népszerűtlenségét.”⁶

Lengyelországban 1958-ban alapították meg a fegyintézeti bíró intézményét, hogy ellenőrizze a feltételes szabadlábra helyezést. A fegyintézeti bíróságot 1970-ben vezették be az 1969. évi végrehajtási törvénykönyv alapján. *A fegyintézeti bíró az ügyéssel közösen ellenőrzi a büntetés-végrehajtási intézetek törvényességét, a bánásmóddal kapcsolatban hozott döntések köte-*

lezőek az intézetre. Kizárólagos joga annak eldöntése; milyen típusú intézetben kell az elítéltnak eltöltenie a büntetését, milyen rendszert kell alkalmazni nála. A feltételes szabadságra bocsátás előtt meg kell hallgatnia az intézet képviselőjét, de elengedhetetlen az ügyész jelenléte is. A feleknek joguk van felszólalni a döntés ellen. Néhány esetben a bíróság összetétele egy bíró és két laikus ülnek. Például védőfelügyelet alkalmazása esetén.

Alapvető emberi jogok gyakorlásának vagy nem gyakorlásának kérdésében való döntésről van sokszor szó a büntetések, büntetőjogi intézkedések végrehajtása során, ami nem válhat sematikus ügyintézésé. Ez támasztja alá mindenekelőtt a bv. bíró *perjogi pozíciójának* erősítését. Ugyanakkor azonban nem szabad megfeledkezni arról, hogy e törekvésekkel csak addig lehet elmenni, amíg a tartalmi munkáját nem veszélyeztetik.

Hazai helyzet

Magyarországon a Bv. tvr. a bíróság büntetés-végrehajtási feladatait a megyei, illetve a Fővárosi Bíróságon működő büntetés-végrehajtási bíró hatáskörébe utalta.

A bv. bírói eljárás önálló arculatát úgy igyekeztek megteremteni, hogy a Be. különleges eljárási szabályaiban nyilván a büntetés-végrehajtás zárt, titkosabb rendszere által megkívánt *szűkítések*et rendelték el. Ennek következ-

ménye, hogy a bv. bíró előtti eljárásban általában fő szabályként *sem az ügyész, sem a védő részvétele nem kötelező*. A bv. tvr. általában nem bíróságot, hanem büntetés- végrehajtási bírót említ. A számos ellentmondásról, következetlenségről *Berkes György* mélyen elemző tanulmánya ad részletes tájékoztatást.⁷

A jogalkotó nem adott olyan rangot a büntetés-végrehajtási bírói eljárásnak, mint más bírósági eljárásnak. A Bv. tvr. a bíróság büntetés-végrehajtási feladatait említi, a *büntető-végrehajtási bíró* elnevezést használja, mégis külön szabálynak kellett bírói minőségében megerősíteni a büntetés-végrehajtási bírót. A 108/1979. (IK.8.) IM számú utasítás adott neki engedélyt az ítékezésre (4. § (2) bekezdés), ami már önmagában is magyarázat a jelen helyzetére. A bv. bíró eljárása lényegében tehát a végrehajtáshoz kapcsolódó *speciális, úgynevezett végrehajtási eljárás, különösen a büntetőeljáráshoz viszonyítva*. „A Bv. tvr. 11. fejezetében szabályozott bv. bírói eljárások csupán viszonylagosan önállóak a büntetőeljáráshoz képest. A Bv. tvr. 6. §-ának (7) bekezdése szerint ha e törvényerejű rendelet vagy más jogszabály eltérően nem rendelkezik, a büntetés-végrehajtási bíró eljárására a büntetőeljárás szabályai az irányadóak. Ez a tömör rendelkezés természetesen nem igazít el minden részletkérdésben, adott esetben a Be. és a Bv. tvr., illetve más jogszabályok gondos egybevetése után tudunk csak állást foglalni abban,

hogy a *Be.* valamely rendelkezése alkalmazható-e a *bv. bírói eljárásban.*”⁸

A *Bv. tvr.* 1992. december 31-ig hatályos 6. § (3) bekezdésének c/pontja kimondta: „A büntetés-végrehajtási bíró eljárása során hozott végzés ellen – eltérő rendelkezés hiányában – fellebbezésnek nincs helye, ha a végzés törvénysértő, azt hivatalból vagy az ügyész indítványára megváltoztatja.”

Az Alkotmánybíróság 5/1992. (I.30.) AB határozatában megállapította, hogy a *Bv. tvr.* fenti rendelkezése, továbbá – ezzel összefüggésben a 108/1979. (IK.8.) IM utasítás 36; 53; 104. és 109 §-a alkotmányellenes, ezért azokat 1992. december 31-i hatállyal megsemmisítette.⁹ Indoklásában az Alkotmánybíróság rámutatott, hogy a *Bv. tvr.* érintett rendelkezésének alkotmányosértő volta abban gyökerezik, hogy a 20-féle *bv. bírói* határozat közül így 16 esetben nem biztosított sem törvényi, sem alacsonyabb jogforrási szinten a garanciális jellegű, másodfokú elbírálást lehetővé tevő egyetlen jogorvoslati forma sem. Ez pedig sérti az Alkotmány 57. § (5) bekezdésében rögzített alaptörvényi követelményt, amely szerint: „A Magyar Köztársaságban a törvényekben meghatározottak szerint mindenki jogorvoslattal élhet az olyan bírói, államigazgatási vagy más hatósági döntés ellen, amely jogát vagy jogos érdekét sérti.”

A *Bv. tvr.* 6. § (3) bekezdése c/pontjának, valamint az IM utasítás vonatkozó rendelkezéseinek ex nunc hatályú megsemmisítése révén 1993. január 1-jétől

az ügyész, a terhelt és a védő fellebbezési jogának szabad érvényesülésével biztosítottá vált a másodfokú felülbírálat alkotmányos követelménye.

Bővülő döntési jogkör

1993. április 15. napján lépett hatályba a *Bv. tvr. módosításáról szóló 1993. évi XXXII. törvény*, amely a büntetés-végrehajtási bíró feladatainak bővítése mellett – a törvény által meghatározott esetek kivételével – immár törvényi szinten is általánossá tette a fellebbezés lehetőségét a *bv. bíró* által hozott végzésekkel szemben.

A *bv. bíró* döntési jogkörének bővítését jelenti a módosítás révén a *Bv. tvr.* beiktatott 28/A. §, amely a fogház, illetőleg a börtön végrehajtásának általános szabályainál *enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazására ad lehetőséget* a *bv. bíró* számára, aki az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazásáról a *Bv. tvr.* 7/A. § szerinti eljárás során dönt. E körben felmerült a kérdés, hogy ezen eljárás keretében mire terjed ki a *bv. bíró* jogosítványa. Ismeretes olyan álláspont is, amely szerint a *bv. bíró* nem csupán a fogház, illetőleg a börtön végrehajtási szabályainál enyhébb szabályok alkalmazásának lehetőségéről dönt, hanem arról is határoz, hogy *ebben az esetben az elítéltet milyen kedvezmények illetik meg.* Így dönthet arról, hogy a 28/A § (1) bekezdésének a-d/pontjaiban felsorolt kedvez-

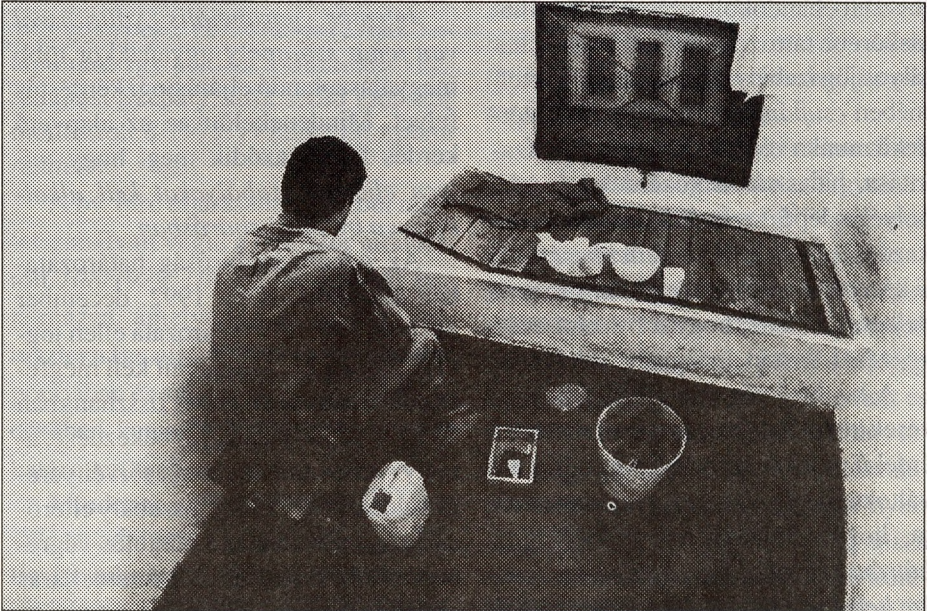
Döntések és fellebbezési lehetőségek

A bv. bírő hatáskörébe tartozó döntések	Halasztó hatályú fellebbezésnek van helye	Nem halasztó hatályú fellebbezésnek van helye	Nincs helye fellebbezésnek
1. A szabadságvesztés fokozatának megváltoztatása		X	
2. Feltételes szabadságra bocsátás		X	
3. Feltételes szabadság megszüntetése		X	
4. Enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása		X	
5. Fenyítés elleni fellebbezés elbírálása	Magánelzárást kiszabó határozat ellen a bv. bíróról halasztó hatályú fellebbezésnek van helye.	X	
6. Más munkahely kijelölése a kövérdekű munka végrehajtására		X	
7. Kövérdekű munka végrehajtásának felfeszakitása			X
8. Kövérdekű munka végrehajthatósága megszűnésének megállapítása		X	
9. Kövérdekű munka átváltoztatása szabadságvesztésre	X		
10. Halasztás a kövérdekű munka helybe lépő szabadságvesztés megkezdésére			X
11. A pártfogó felügyelet elrendelése, meghosszabbítása, megszüntetése, továbbá a bíróság határozatában előírt magatartási szabályok megváltoztatása		X	
12. Szabadságvesztés fokozatának utólagos meghatározása fiatalkoruként elfiált 21. életévét betöltő személy esetén		X	
13. Felfüggesztés javítóintézetből		X	
14. Javítóintézeti nevelés folytatásának elrendelése		X	
15. A tanulmányok folytatásának elrendelése a javítóintézetben az elfiált 19. életévének betöltése után		X	

ezmények közül az elítéltet melyik és milyen tartamban illeti meg, így például határoz arról, hogy az elítélt a büntetés-végrehajtási intézetből havonta hányszor és milyen időtartamban távozhat el. *Álláspontom szerint az ilyen értelmezés egyaránt ellentétes a jogalkotó szándékával és a törvény szövegével is*, amelyből ugyanis csak az következik, hogy a bv. bíró az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazásának a lehetőségéről dönt. *Hogy ebben az esetben az elítéltet milyen kedvezmények illetik meg, azt minden esetben a bv. intézet parancsnokának kell meghatároznia*. Ha a jogalkotó a bv. bírót ezen eljárás keretében ezt meghaladó jogosítványokkal is fel kívánta volna

ruházni, úgy azokat nevesítve ki kellett volna mondani a törvényben. Ebből pedig véleményem szerint az következik, hogy amennyiben e körben a bv. bíró olyan kérdésről is rendelkezik, amelyet törvény nem utal kifejezetten a hatáskörébe, úgy a *bv. felügyeleti ügyésznek az ilyen tartalmú bv. bírói határozatot meg kell fellebbeznie*.

A büntetés-végrehajtási intézet magánelzárás fenytést kiszabó határozata, mint a legsúlyosabb fegyelmi fenytés, olyan joghátrány, amelyre a Novella hatályba lépését követően csak a büntetés-végrehajtási bíróhoz benyújtott fellebbezés, mint garanciális követelmény biztosításával kerülhet sor.

A magánelzárás fenytés ellen az elítéltek a bv. bíróhoz fellebbezhetnek, akinek döntési joga az ilyen ügyekben nincs korlátozva

A fellebbezés elbírálásához kapcsolódó megválaszolandó kérdésként merült fel a bv. bíró döntési jogkörének terjedelme, tehát az a kérdés, hogy milyen mértékben van kötve a büntetés-végrehajtási intézet magánelzárás fenytést kiszabó határozatához. A bv. bíró döntési jogköre e körben nem korlátozott, a fellebbezéssel megtámadott határozatot helyben hagyhatja vagy megváltoztathatja. Így a fegyelmi fenytést mellőzheti, a magánelzárásnál enyhébb fenytést alkalmazhat, de akár a magánelzárás mértékét is csökkentheti. Erre mutat rá egyébként a Bv. tvr-t módosító Novella 4. §-ához fűzött miniszteri indokolás 2. pontja is.

A fellebbezés kizárása csak kivételes esetben indokolt, ezért a bv. bíró hatáskörébe tartozó döntések közül a hatályos jogszabályi rendelkezések értelmében *csupán kettő esetben* (a közérdekű munka végrehajtásának félbeszakítása, halasztás a közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztés megkezdésére) *nincs helye fellebbezésnek*. E két esetben a fellebbezést kizáró rendelkezés oka az, hogy a bv. bíró ezen végzései tisztán igazgatási jellegűek.

A bv. bíró végzése elleni fellebbezések közül halasztó hatálya van a közérdekű munkát szabadságvesztésre átváltoztató végzésnek figyelemmel arra, hogy „*az elítéltnak indokolatlan hátrányt okozhat, ha a közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztést a végzés elleni fellebbezés ellenére fogantatva veszik.*”¹⁰

A büntetés-végrehajtási intézet magánelzárást kiszabó határozata ellen a tvr. *halasztó hatályú fellebbezést biztosít* a bv. bírónak. A bv. bíró e tárgyban hozott végzése ellen benyújtott fellebbezésnek azonban már nincs halasztó hatálya, figyelemmel arra, hogy az a fenytítés végrehajtásának nem kívánt elhúzódtását eredményezhetné. Ez összhangban van a Be. 269. § (2) bekezdésében írtakkal, mely szerint a végzés a fellebbezésre tekintet nélkül végrehajtható, kivéve ha a fellebbezés halasztó hatályát a törvény kimondja.

Eljárásjogi kérdések

Jelentős garanciális változásról van tehát szó, mely ugyanakkor több megválaszolandó eljárásjogi kérdést is felvet. Mindenekelőtt az az alapvető kérdés fogalmazódik meg, hogy *milyen eljárási szabályokat kell alkalmazni a bv. bírói eljárásban*.

Az Alkotmánybíróság határozatában kimondja, hogy 1992. december 31. után a bv. bíró határozata ellen jogorvoslatra a Be. szabályait kell megfelelően alkalmazni. Ezzel összhangban áll a Bv. tvr. 6. §-ának (7) bekezdése, amely szerint amennyiben e törvényerejű rendelet vagy más jogszabály eltérően nem rendelkezik, a büntetés-végrehajtási bíró eljárására a büntetőeljárás szabályai az irányadók.

A bv. bíró eljárását többféle és - szintű jogszabály határozza meg. A

büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény 397. § (1) bekezdése mondja ki, hogy a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról a bíróság gondoskodik. *A bíróságokról szóló 1972. évi IV. törvény 43/A. §. (1) bekezdése* deklarálja, hogy a büntetések és az intézkedések végrehajtása során a bíróságra háruló feladatokat a *bv. bíró és a hivatásos pártfogó* látja el. A *bv. bíró* működésének „eljárési jogát” legmagasabb szinten a *Bv. tvr. II. fejezete* tartalmazza, míg az „anyagi jogi” szabályok elsősorban a *Btk-ban*, illetve a *Bv. tvr-ben* találhatóak. Az eljárást meghatározó jogszabályok következő szintjét azok a miniszteri rendeletek képezik, amelyek a *Bv. tvr.* felhatalmazást tartalmazó rendelkezésein (103. § (3) bek.; 105. § (2) bek.; 127. § (1) és (2) bek.) alapulnak. Így például a Büntetés-végrehajtási Szabályzatról szóló többször módosított 8/1979. (VI.30.) IM számú rendelet.

A *bv. bíró* eljárásának további részletszabályait végül a többször módosított 108/1979. (IK.8.) IM utasítás tartalmazza, amelyet az igazságügy-miniszter a Be. 404. § (1) bekezdésének k/ pontjában és a *Bv. tvr.* 127. § (1) bekezdésében kapott felhatalmazás alapján határozott meg.

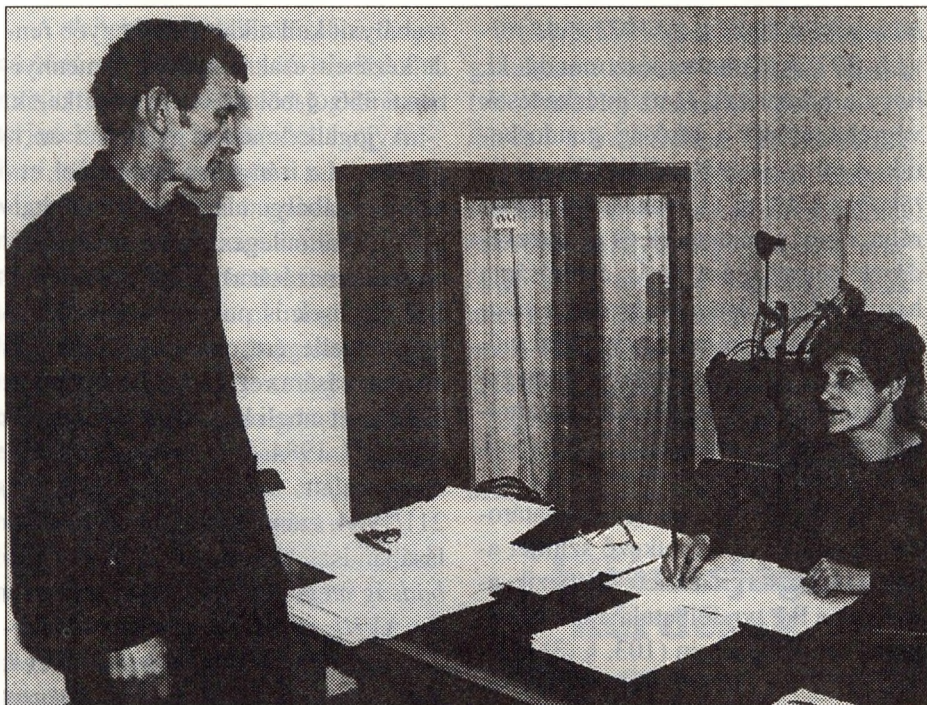
Mindezek szem előtt tartásával kell választ adni arra a kérdésre, hogy a *Bv. tvr.* hivatkozott 6. §-ának (7) bekezdését lehet-e, kell-e úgy értelmezni, hogy a *bv. bírói* eljárásban a Be.-nek a különleges eljárásra vonatkozó általános

szabályait kell alkalmazni, egyéb rendelkezéseit csak annyiban, amennyiben a 356. §-ból más nem következik.

A jogalkalmazási gyakorlat az igenlő válasz irányában mozdult el, ennek jogszabályi alapja azonban vitatható. A különleges eljárás szabályainak alkalmazását a tudományos igényű értelmezések is pusztán a két eljárás hasonló jellegére, quasi jobb híján való alkalmazására vezetik vissza. A hasonló jelleget emeli ki a Legfelsőbb Bíróság a BH. 1984. évi 12. számában 486. szám alatt közzétett B.törv. II. 211/1984. számú határozatának indoklásában is: „*Minthogy a feltételes szabadság megszüntetése iránti eljárás a Be. XVIII. fejezetében foglalt különleges eljárásokhoz hasonló jellegű, nincs ok arra, hogy az ott kialakított ítélkezési gyakorlattól eltérő álláspontra foglалjon el a bíróság...*”

Vélhetően a fenti jogértelmezések által kialakított jogalkalmazói gyakorlatra utalt az Alkotmánybíróság is amikor határozata indokolásának 5. pontjában kimondta, hogy a Be. különleges eljárásainak közös szabályai alapján (356. § (2) bekezdés g/ pont) a bíróság határozata ellen az ügyész, a terhelt és a védő fellebbezhet. Megállapítható tehát, hogy a kérdés a jogértelmezés talán kialakult gyakorlat szintjén nyert megválaszolást. A jogalkotó ugyanis a *Bv. tvr.* vonatkozó rendelkezései körében nem hívta fel nevesítve a különleges eljárás szabályait – mint a *bv. bírói* eljárásban alkalmazandó eljárást –,

A bv. bíró dönt az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazásáról

ahogyan a Be. sem sorolta fel a bv. bírói eljárásokat az egyes különleges eljárások között. A kérdésben érdemi változást a Bv.tvr-t módosító Novella sem hozott. Az egyértelmű jogi helyzet kialakítása érdekében indokolt lenne e körben *a jogdogmatikailag logikus értelmezéssel összhangban lévő joggyakorlatnak megfelelő, korrekt jogszabályi háttér megteremtése*, egy a bv. bírói eljárás speciális helyzetéből adódó sajátosságokat felölelő külön nevesített büntetés-végrehajtási eljárás szabályainak megalkotása, a büntetőeljárás rendszerébe történő egyértelmű beillesztése.

Meghallgatás

Nem vitatható, hogy a Be. különleges eljárásokra vonatkozó szabályait mindenképpen megelőzik a Bv. tvr. speciális rendelkezései. Így a Be. 356. § (2) bekezdésének e/ pontja szerint a bíróság az iratok alapján dönt, szükség esetén meghallgatja az ügyészt, a terheltet és a védőt. Bizonyítás felvétele esetén tárgyalást tart. A korábbi szabályozás szerint a büntetés-végrehajtási bíró az elítéltet meghallgatta, de bizonyítás felvétele esetén sem tartott tárgyalást. Figyelemmel arra, hogy e körben a kontradiktórius tárgyalás le-

hetőségének kizárása indokolatlan, ezért a Bv. tvr. módosított 6. § (3) bekezdésének b/ pontja már úgy rendelkezik, hogy a büntetés-végrehajtási bíró bizonyítás felvétele esetén tárgyalást tart, megmarad e mellett a bv. bírói meghallgatás speciális eljárási formája is. Látható, hogy a szabályozás ezáltal is közelít a Be. különleges eljárásokra vonatkozó szabályaihoz.

Kötelező

Megmarad azonban egy nagyon lényeges különbség, mégpedig az, hogy amíg a Be. különleges eljárásai körében a meghallgatás csak lehetőség, erre utal a törvény szövegében szereplő „szükség esetén” kitétel, addig a bv. bírói eljárásban a meghallgatás minden esetben kötelező, attól a bíró nem tekinthet el. Ez következik a törvény-szöveg nyelvtani értelmezéséből is, hiszen amennyiben a jogalkotó a meghallgatást a bv. bíró számára a Be. különleges eljárási szabályaihoz hasonló módon kívánta volna szabályozni, úgy azt a törvény szövegében egyértelműen kifejezésre juttatta volna. Ismeretes olyan álláspont is, amely szerint a bv. bírói meghallgatás csak abban az esetben kötelező, ha ezt a törvény az egyes bv. bírói eljárások kapcsán külön is kimeli. Ez az álláspont már csak azért is elfogadhatatlan, mivel a Bv. tvr. csak a feltételes szabadságra bocsátás (8. § (1) bekezdés, valamint a szabadságvesztés fokozatának utólagos megha-

tározása (14. § (1) bekezdés) kapcsán emeli ki külön is a meghallgatás szükségességét.

Nyilvánvaló képtelenség lenne azt állítani, hogy az összes többi bv. bírói eljárás körében – így a feltételes szabadság megszüntetése, a fenytetés elleni fellebbezés elbírálása, enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása, stb. – nem szükséges meghallgatás tartása, a bv. bíró kizárólag iratok alapján is dönthet.

Az a körülmény, hogy a jogalkotó az említett esetekben külön nevesítve is nyomatékosabbá kívánta tenni a meghallgatás tényét, nincs ellentétben a Bv. tvr. 6. § (3) bekezdés b/ pontjában írt azon meghatározással, mely szerint a bv. bíró az elítéltet meghallgatja. Olyan általános szabályról van szó, amely valamennyi bv. bírói eljárás során egyaránt irányadó. Hasonló módon azáltal, hogy a jogalkotó bizonyos esetekben (7/B. § (2) bekezdés) külön is kihangsúlyozza, hogy valamely fellebbezésnek nincs halasztó hatálya, még nem rontja le azt az általános érvényű rendelkezést, mely szerint főszabályként a végzések elleni fellebbezésnek csak abban az esetben van halasztó hatálya, amennyiben azt a törvény külön is kimondja.

Fellebbezés

A bv. bíró által meghozott határozat ellen – amint arra már utaltam – az ügyész, a terhelt és a védő fellebbezhet. Amennyiben a bv. intézeti javaslatról

eltérő bv. bírói döntés születik, az intézet a fellebbezésre jogosult ügyészhez terjesztheti elő a bírói határozat megváltoztatására irányuló fellebbezés benyújtása iránti indokolt kérelmét.

A bv. bíró előtti meghallgatás során az ügyész részvétele *fogva lévő terhelt esetében sem kötelező*, tekintettel arra, hogy egyrészt ilyen esetre nem vonatkoznak a Be. 19. §-ában a kötelező ügyészi részvétel eseteire előírt jogszabályi rendelkezések, másrészt a módosított Bv. tvr. maga is csupán lehetőségként említi az ügyész részvételét a meghallgatáson. Az ügyész döntésének függvénye tehát: ha úgy ítéli meg, hogy konkrét esetben a jogorvoslati jogosultság megalapozottabb gyakorlása érdekében szükséges, személyesen vesz részt a meghallgatáson.

Ha az ügyész a meghallgatáson nem vesz részt és a kihirdetés útján közölt határozat ellen a terhelt és a védő nem jelent be fellebbezést, úgy a meghallgatáson jelen nem lévő ügyésszel a bíró a határozatot a rendelkező rész kézbesítése útján közli. Ebben az esetben az ügyész a fellebbezést három napon belül jelentheti be. (Be. 229. §, 272. § (1) bekezdés). Egyéb esetekben a kézbesítés útján közölt határozat ellen 8 napon belül van helye fellebbezésnek.

A bírói gyakorlat szerint „*a különleges eljárásra nem vonatkoznak a vétségi eljárás szabályai, az ilyen eljárásban a tárgyaláson jelen nem volt*

ügyész részére az indoklást is tartalmazó határozatot kell kézbesíteni, az esetleges fellebbezés bejelentése végett” 134.sz. hat. BH. 1990. 4. sz.).¹¹

Az ügyész jogorvoslati jogosultságának lehetősége akár személyes jelenléte révén, akár a határozatok kézbesítése útján történő közléssel egyaránt érvényesül. Egyedül az az eset okozhat némi – nem eljárásjogi – nehézséget, amenyiben a személyesen meg nem jelenő ügyész csak rendelkező részt kap és annak tartalma ellentétes az indítványával. Ebben az esetben ugyanis vagy megpróbálja rövid úton megtudni a bírótól a határozat alapjául szolgáló indokokat, vagy ezek hiányában nyújtja be a fellebbezését, amelyet már a részletes indokok ismeretében a másodfokú bíróság területén működő ügyész a Be. 244. § (2) bekezdése alapján visszavonhat. Ez egyébként élő gyakorlat a vétségi eljárás alá tartozó ügyekben.

Felvetődik továbbá, hogy ha az ügyész nincs jelen a meghallgatás során, úgy nem gyakorolhatja a Bv. tvr. 6. § (3) bekezdés d/ pontjában szereplő azon jogát, hogy *indokolt esetben az indítványt visszavonja*. Jogsérelem azonban nem fenyeget, tekintettel arra, hogy ha az indítvány visszavonását megalapozó körülmények fennállnak, úgy azokat a bíró hivatalból köteles észlelni és az ügyészi indítványt elutasítani, az ügyész számára a fellebbezés lehetősége nyitva áll.

A védő részvétele

A különleges eljárások általános szabályai alapján az ilyen eljárásban a védő részvétele általában főszabályként nem kötelező. Ezzel összhangban mondja ki a módosított Bv. tvr., hogy *a védő az elítélt meghallgatásán jelen lehet*. Részvétele tehát az ügyészhez hasonlóan nem kötelező. A 108/1979. (IK.8.) IM számú utasítás értelmében a bv. bírói eljárásban egyes esetekben ugyanakkor meg kell idézni a védőt, nevezetesen *a feltételes szabadság megszüntetésével kapcsolatos eljárásban* a fogva lévő elítélt és a fiatalkorú védőjét (Ut. 38. § (2) bekezdés a/ pont, 93. §).

A Legfelsőbb Bíróság a már említett BH 1984. évi 12. számában 486. szám alatt szereplő B. törv. II., 211/1984. számú határozatának indokolásában rámutat, hogy a bv. bíró részéről az IM Utasításban előírt személyek megidézése mindenkor kötelező, azonban a szabályszerű idézés ellenére történt távolmaradásuk a meghallgatást és az érdemi határozat meghozatalát nem akadályozza.

Ha a bíróság elmulasztja a védő kötelező megidézését, nem valósul meg a Be. 250. §-a II. pontjának d/ alpontja szerinti feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező eljárási szabálysértés. Arra ugyanis csak kontradiktórius tárgyalás tartása esetén kerülhet sor, a bv. bírói meghallgatás pedig olyan eljárási forma, amelyen a jogszabály nem a

védő mellőzhetően jelenlétét, csupán annak megidézését írja elő.

Ha a bv. bíró a fenti eljárási szabályokat megszegi, a Be. 261. §-ának (1) bekezdése szerinti eljárási szabálysértés valósulhat meg, ha az eljárási szabálysértés a meghozott határozatot lényegesen befolyásolta. Azonban még ebben az esetben sem kerülhet sor a bv. bíró által hozott első fokú határozat hatályon kívül helyezésére. A Bv. tvr. 6. § (4) bekezdése értelmében a bv. bíró végzése elleni fellebbezést a megyei (fővárosi) bíróság másodfokú tanácsa *a vétségi eljárásban történő elintézésre vonatkozó eljárási szabályok* (Be. X. fejezet IV. cím) szerint bírálja el.

A Be. 275. §-ának (1) bekezdése szerint a Be. 261. §-ának (1) bekezdésében foglalt mérlegelést igénylő eljárási szabályszegés esetén az első fokú ítélet hatályon kívül helyezésének nincs helye. Amennyiben tehát a bíróság elmulasztja a védő kötelező megidézését (az IM utasításban előírt esetekben), hatályon kívül helyezést nem eredményező eljárási szabálysértést követ el. Figyelemmel arra, hogy a bv. bírói meghallgatás során a védő részvétele nem kötelező, felmerül a kérdés, hogy *ki kell-e a bv. bírónak rendelnie az elítélt számára védőt?* Ismeretes olyan álláspont is, mely szerint nem ellentétes a törvény szövegével, amennyiben a bv. bíró a kirendelést mellőzi, csupán a meghatalmazott védő értesítésére szorítkozik. Véleményem szerint ez a megközelítés vitatható, mivel a védő „részt vehet”, ehhez azonban olyan

helyzetben kell lennie, hogy dönthesen a részvétel tárgyában. Ha nem értesítik, a joga gyakorlása eleve lehetlenné válik. Bizonyítás felvétele esetén a bv. bíró köteles tárgyalást tartani.

Gyakorlati problémák

Gyakorlati problémaként merülhet fel e körben, hogy mikor minősül valamely eljárási cselekmény foganatosítása bizonyításnak, *mi az az elhatárolási szempont, amely a meghallgatás vagy a tárgyalás irányába billenti a mérleg nyelvét.* A kérdés mindig csak esetenként és a konkrét ügyre vonatkozóan dönthető el. Így például ha az elítéltnak a bv. bíró kérdéseket tesz fel vagy a nevelőt arra vonatkozóan hallgatja meg, amit a nevelői vélemény tartalmaz, mintegy annak alátámasztásaként, kiegészítése céljából, a *meghallgatás* tárgykörébe tartozik. Abban az esetben, ha ugyanazt a nevelőt valamely tényre, az elítélt valamely cselekvőségére nézve hallgatja meg, ebben az esetben *tanúkénti meghallgatásra* kerül sor, amely bizonyítás felvételét jelenti, s mint ilyen, már a tárgyalás körébe tartozik.

A bv. bíró *egyesbíróként* jár el, tárgyalás tartása esetén – amint arra a Bv. tvr. Novellájához fűzött miniszteri indokolás rámutat – eljárására, az érintett személyek részvételére, a tárgyalás nyilvánosságára, stb. az egyesbírónak a vétségi eljárásban tartott tárgyalására vonatkozó szabályok az irányadóak. A

miniszteri indokolás szerint *önmagában az a tény, hogy a bv. bíró a tárgyalást a bv. intézetben tartja, nem alapozza meg a nyilvánosság kizárását.* Így tehát érvényesülnek a tárgyalás nyilvánosságának (Be. 11. §) általános szabályai. Így például ha látogatási idő alatt kerül sor tárgyalás tartására, a terhelt hozzátartozója kérheti a tárgyaláson való részvétel lehetőségének biztosítását. A tárgyalás nyilvánossága azonban nem jelenti azt, hogy az elítélt kérheti, a tárgyaláson ott lehessen a hozzátartozója *egyéb esetekben* is. Az ilyen lehetőség a tárgyalás nyilvánosságának olyan értelmű kiterjesztését jelentené, amely már ellentétes lenne a törvény szellemével.

E körben felmerült az a kérdés is, hogy a bv. bíró a meghallgatást, illetőleg a tárgyalást *fogva lévő terhelt esetében tarthatja-e a bv. intézeten kívül?* Ha ugyanis a meghallgatásra illetőleg a tárgyalásra a megyei (fővárosi) bíróság épületében kerül sor, úgy elkerülhetőek lennének a tárgyalás nyilvánosságával kapcsolatos értelmezési nehézségek. A törvény kétségtelenül kategorikusan fogalmaz, a kérdés megválaszolásához azonban közelebb juthatunk, ha a jogalkotó elhatározásának *szándékát* vizsgáljuk. Amikor a Novella úgy rendelkezett, hogy fogva lévő elítélt esetében a bv. bíró a meghallgatást, illetőleg a tárgyalást a bv. intézetben tartja, abból a realitásból indult ki, hogy a fogva lévő elítéltnak a bv. bírói meghallgatása, illetőleg tárgyalása céljából a megyei (fővárosi) bíróság épüle-

tébe való előállítására indokolatlan munkaterhet jelentene a bv. intézet számára. Garanciális érdekek tehát akkor sem sérülnek, ha az elítélt meghallgatására akár a bv. intézetben, akár a megyei bíróság épületében kerül sor.

Az eddigiekből is látható, hogy a bv. bírói eljárás helyzetének tisztázatlansága a bekövetkezett jogszabályi változások tükrében számos kérdést vet fel, s vélhetően a jövőben is az eltérő értelmezések talaján kialakult eljárásjogi problémák forrását képezheti. Vitathatatlan azonban, hogy a bv. bírói eljárás lényegét tekintve a büntetés-végrehajtáshoz kapcsolódó sajátos büntetés- végrehajtási eljárás, amelyre a speciális szabályokon túl a Be. általános rendelkezései az irányadóak. Adott esetben a Be. és a Bv. tvr., illetve más jogszabályok gondos egybevetése után tudunk csak állást foglalni abban, hogy a Be. valamely rendelkezése alkalmazható-e a bv. bírói eljárásban. Ha az említett feladatai mellé a bv. bíró felügyeleti feladatokat (vizsgálat, ellenőrzés, nyomozás, tényfeltárás stb.) is kapna – amelyek egyébként nem egyeztethetők össze jelenlegi rendszerünkben a bírói funkcióval –, abban az esetben az ún. *bírói garancia szerepe* nem érhetné el a mai fokot, méginkább nem a bíróság eljárására jellemző alapelvek szerint dőlne el alapvető jogkérdé-

sek. A legfontosabb kérdésekben ugyanakkor (pl. a szabadságelvonás, jogkorlátozás meddig tartson, jogkérdésben vita stb.) alkotmányjogi szempontból sem szabad a bírói utat mellőzni. Ezekben viszont *valódi* bírói döntésekre van szükség, s emiatt nem szabad a bv. bírót sem „bírói magasságából” leemelni. Azért, mert néhány dél-európai országban – egyébként történelmük általuk is megbélyegzett időszakában – kialakítottak egy ettől eltérő megoldást, ami a kezelési ideológiával még néhány országban megerősödött, nem biztos, hogy nálunk is jó lenne. Amire nincs történelmünkben tapasztalat, ami nem illeszkedik kialakult igazságszolgáltatási rendszerünkbe, az nálunk a legtöbb esetben alkalmatlannak bizonyult. Nem is szólva arról, hogy azokban az országokban is a bv. bírónak nem bírói funkcionálása a kezelési ideológia csődjével egy időben visszavonulóban van. Ideje, hogy a bv. bíró ne más, így adminisztratív, felügyeleti, stb. feladatokat kapjon, hanem bíróit; *megkapja azt az igazságszolgáltatási rangot*, amely az alkotmányosan független bíróságot megilleti. Így töltheti be valódi szerepét.

Dr. Vókó György

Jegyzetek

1. A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló, az 1982. évi 22., az 1984. évi 21., az 1987. évi 9. számú törvényerejű rendelettel, az 1989. évi LVI. törvénnyel, valamint az 1993. évi XXXII. törvénnyel módosított 1979. évi II. számú törvényerejű rendelet miniszteri indoklása.

2. **DR. KABÓBI CSABA:** A bírósági büntetés-végrehajtási jog továbbfejlesztése című tanulmánya. Kézirat. 32. oldal.

3. V.ö.: **PLAWSKI, S.:** Les tribunaux pénitentiaires en Europe. A fegyintézeti bíróságok Európában. Revue Pénitentiaire et de Droit Pénal 1985. évi 2. szám 127-139. oldal.

4. V.ö.: **FRANCO DELLA CASA:** Il juge del application des peines: fra sviluppo e declino. A büntetés-végrehajtási bíró intézményének franciaországi elterjedése és hanyatlása. Rivista Italiana di Diritto e Processo Penale 1985. évi I. száma 41-83. oldal.

V.ö.: **FRANCO DELLA CASA:** le juge del application des peines: dall assedio alla liberazione (1975-1983). A büntetés-végrehajtási bíró: a szabadításra korlátozva (1975-1983), Rivista Italiana di Diritto e Procedura Penale 1985. évi I. szám 425-458. oldal.

5. V.ö.: **ALFRED DE SMET:** Az új büntetőjog

hozzánk is elérkezett: Egy új büntetőjogi törvénytervezet margójára. Revue de Droit Pénal et de Criminologie 1987. évi 2. szám 109-155. oldal.

6. Idézte: **ROBERT MAC LENNAN:** Crisis in the prisons. Válság a nagy-britanniai börtönökben. Comtemporary Review, 1986. évi 3. szám 198-204. oldal.

7. **DR. BERKES GYÖRGY:** Vitás kérdések a büntetés-végrehajtási bíró eljárásában (I. rész) Magyar Jog XXVI-II. évfolyam, 1981. évi 2. szám 117. oldal.

8. U.o.

9. A büntető ügyekben hozott határozatok végrehajtása során a bírósági büntetés-végrehajtási csoportra és a bírósági gazdasági hivatalra háruló feladatokról szóló, a 108/1985. (IK.4.) IM számú és a 121/1987. (IK. 1982.2.) IM számú utasításokkal módosított 108/1979. (IK.8.) IM számú utasítás.

10. A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi II. számú törvényerejű rendelet módosításáról szóló 1993. évi XXXII. törvény 7. §-ához fűzött miniszteri indokolás 2. pontja.

11. **BÁRD KÁROLY-PUSZTAI LÁSZLÓ:** A büntetőeljárás kézikönyve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1993. 448. oldal.

Minden kedves
olvasónknak kellemes
karácsonyi ünnepeket és
boldog új esztendőt
kívánunk!

Rabok szabadon

Bővülő körben • Fokozatosság • Mérlegelés

A módosító törvény hatályba lépése számos területen jelentős változásokat eredményezett a büntetés-végrehajtási munkában. Példának okáért megnőtt az elítéltek lehetősége arra, hogy büntetésük töltése közben különböző formában elhagyják az intézetet.

A nemzetközileg ismert formák közül szinte mindegyik él a hazai gyakorlatban. Az elítélt munkát végezhet külső munkahelyen, intézeten kívül is fogadhatja látogatóját, jutalomképpen kimaradásra vagy rövid tartamú eltávozásra mehet, indokolt esetben megszakíthatja büntetése töltését, meglátogathatja súlyosan beteg hozzátartozóját, részt vehet a közeli hozzátartozó temetésén. Az intézetet elhagyhatja csoportosan, kíséreléssel vagy anélkül. Sor kerülhet enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazására is, ekkor az elítéltek jórészt valamennyi lehetőséget igénybe vehetik – egyszerűsített eljárás mellett. Bár bizonyos tapasztalataink eddig is voltak, mégis újszerű a feladat, főleg azért, mert az új szabályozás szerint e lehetőségek a súlyosabb bűncselekményt elkövetőkre is kiterjednek, de azért is, mert a többiek számára érezhetően megnőtt az intézet elhagyásának lehetősége.

Nehezíti a helyzetet, hogy bár a törvény megszületett, a végrehajtási sza-

bályok módosítása még nem történt meg, az új törvényből és a régi szabályokból kell következtetnünk arra, hogy egyes esetekben mi a helyes eljárás. Meg kell említeni, hogy az eltávozásoknak igen nagy szerepük van a börtön életének normalizálásában, a fegyelmi felelősségre vonás csökkenő alkalmazását ugyanis a jutalmak növelésével lehet ellensúlyozni.

A büntetés-végrehajtás számára igen kritikus feladat az intézet elhagyásának engedélyezése. A döntések előkészítése ezért igen nagy gondosságot igényel, minden egyes esetben az egymásnak sokszor ellentmondó érdekek alapján kell mérlegelni. A döntés során előnyben részesített érdek érvényesítése, az egyéb érdekek háttérbe szorítása konfliktusokkal járhat, tehát kockázati tényezőt jelent.

Milyen érdekek találkoznak, netán ütköznek a börtönbeli szituációkban? Az elítélt kétségtelen érdeke, hogy törvényes keretek között, minél többször, minél hosszabb időre kikerüljön az in-

tézetből. A *hozzátartozó* nyilvánvaló érdeke, hogy szeretne a hozzá közelálló személlyel – nemcsak látogatáskor – minél gyakrabban találkozni. *Közvetlen társadalmi érdek* viszont a börtön-ártalmak csökkentése, a külső kapcsolatok elősegítésével a sikeres beilleszkedés elősegítése. *Az adott bv. intézet érdeke*, hogy az eltávazások engedélyezésével fokozza az elítéltek együttműködési készségét (ami ma a börtönök viszonylagos rendjének alapját képezi). Persze a *társadalom érdeke* az is, hogy legalább a büntetés tartama alatt ne kövessenek el az elítéltek újabb bűncselekményt. Különösen igaz ez a közvetlen környezetre, a különböző közösségek érdeke ugyanis az, hogy ne érezzék veszélyben magukat a körükben megjelenő elítéltektől. Ezt a fenyegetettséget a kintiek akkor is érzik, ha a börtönt ideiglenesen elhagyó fogvatartott valóságosan nem követ el újabb bűncselekményt. Ezt remélik a bűnüldöző szervek is, nekik ugyanis az eltávazó elítélt feltételezhetően többletmunkát jelent.

Az alaphelyzet, persze, az elítélt fogva tartása. Az ezzel kapcsolatos tevékenység megszervezése, az egyes intézkedések hatásának ellenőrzése a „falakon belül” történik. A benti folyamatokat ismerjük, azokra kellő befolyásunk van, adott esetben (probléma észlelésekor) ezeket módosítani lehet. Az intézetelhagyás engedélyezésekor a büntetés-végrehajtástól független tényezők is nagy szerepet kapnak, amelyeket azonban a rendelkezésre álló

ismeretekkel elővételeznünk kell, az elítélt várható, de konkrét viselkedésére az elképzelt szituációkban kell prognózist készítenünk.

Büntetés- félbeszakítás

Általában elítéltek kérik a büntetés-félbeszakítást. Kevésszer fordul elő, hogy védő ad be kérelmet. A hozzátartozók kérelmei sem gyakoriak. Ők leginkább látogatáskor, illetve levélben jelzik a kérelemre okot adó körülményt, az eljárást viszont az elítélt kezdeményezi. Új jelenség, hogy karitatív szervezetek, érdekvédelmi egyesületek kérnek pártfogoltjuk számára büntetés-félbeszakítást. Ritka esetben közérdekű okból állami és gazdálkodó szervezetek is kérik egy-egy elítéltnél.

Nem lehet különbséget észlelni a kérelmező elítéltek között büntetés-végrehajtási fokozat vagy ítéleti idő szerint. A sérelemre okot adó körülmények – érthetően – jórészt függetlenek ezektől. Valószínűsíthető azonban, hogy működik az elítéltek között egy előzetes mérlegelési mechanizmus, amelyben felméri esélyeiket és sok esetben el sem jutnak a kérelemig.

A kérelmek indokai igen változatosak. Leggyakoribb a *hozzátartozó tevékenysége, betegség*, illetve olyan jellegű *munkavégzés*, amely fontossá teszi az elítélt személyes jelenlétét. Nem tartoznak viszont ebbe a körbe azok az ügyek, amelyek nem igazán teszik szük-

séggé a személyes jelenlétet, pontosabban a szabadságvesztés alatt is elintézhető, illetve elhalaszthatók. Ide tartoznak a jognyilatkozatokat igénylő hagyatéki, kárpótlási, polgári peres ügyek. Az egészségügyi vizsgálatokra, kezelésre alapozott kérelmek többsége indokolatlan, legtöbbször ezek megoldhatók a büntetés-végrehajtás keretei között.

A családtag szabadságvesztés-büntetése az otthonmaradottak anyagi terheit növeli, ezért elég gyakoriak az ezzel kapcsolatos kérelmek. Nagyon sok esetben viszont az észlelhető, hogy mondvacsinált, megfoghatatlan indokokkal terjesztik elő a kérelmeket. Nyilvánvalóan a büntetés hatálya alól akarják kivonni magukat rövidebb-hosszabb időre. Az új jogszabályok megjelenésével felerősödött az a tendencia, hogy az elítéltek a büntetés-félbeszakítást valamiféle járandóságnak tekintik, tehát nem rendkívüli esetben alkalmazható intézkedésnek. Érzékelhető némi fogalmi zavar (elsősorban a munkáltatói állománynál), amely szerint a büntetés-félbeszakítás egyfajta jutalom, amelyet ki lehet érdemelni.

Döntéselőkészítés

A döntéselőkészítő tevékenységnek fontos eleme az *információk begyűjtése és értékelése*. Megfelelő információkkal kell rendelkezni a kérelem indoklásáról, a kérelmező személyiségéről, várható magatartásáról, illetve a szűkebb és tágabb környezet

sejthető reagálásáról. Mindezt kiegészíti a törvényi feltételek alapos vizsgálata. A hatályos jogszabály értelmében ugyanis a kérelmezőnek hitelt érdemlően igazolnia kell, hogy a kérelem indoklása megfelel a valóságnak. (Bv. szab. 118. szakasz 2. bekezdés.) Az intézetek általában elvárják, hogy az elítélt szerezz be a szükséges igazolásokat, az esetek nagy részében azonban ez nem sikerül. A gyakorlatban tehát szükséges az intézet részvétele is az igazolások beszerzésében. Az illetékes hatóságok sok esetben nem tartják elégségesnek az elítélt levelét, igénylik, hogy az intézet hivatalból kérje az adott ügygel kapcsolatos iratokat. Mindenképpen indokolt ezért fenntartani ezt a gyakorlatot, így ugyanis nő a döntés megalapozottsága, illetve kompenzálható, hogy az elítélt – helyzetéből adódóan – nehezebben képes ügyei intézésére.

Különleges eset, amikor mindenképpen szükség van a tájékozódásra, a *hozzátartozó halála*. Ilyenkor általában kevés az idő, az intézet rövid úton bizonyosodik meg az értesítés valódiságáról.

Eltérő a gyakorlat a *rendőrségi információk* előzetes bekérésével kapcsolatban. Ezt az intézetek nem minden esetben teszik meg. Követendő példa, hogy az operatív tisztek is ellenjegyzik az előkészítés során a javaslatot. A rendőrség helyi szervei részéről is tapasztalható az együttműködés igénye. A külső szervektől beszerzett igazolások tartalma és megbízhatósága meg-

lehetősen változó. Igaz ez elsősorban az önkormányzatok igazolásaira, amelyeket legtöbbször a hozzátartozó nyilatkozatai alapján adnak ki. Egyre több viszont az alapos és tárgyilagos rendőri információ. A falusi körzeti megbízottak helyismerete nagy jelentőségű ebből a szempontból, de vannak példák a városokban is, ahol a helyszínen gyűjtenek adatokat a környezettanulmány elkészítése előtt. Annak ellenére, hogy a rendőrség rövid távon ellenértékelt a büntetés-félbeszakítás engedélyezésében, többnyire tárgyilagosak a vélemények. Egyre terjedő gyakorlat, hogy közbiztonsági szempontból is felhívják a figyelmet a büntetés-félbeszakítás engedélyezésének lehetséges következményeire. (Például a temetés alkalmából történő családi leszámolás veszélyére.)

Együtműködés

Igen fontos összetevője a döntéshozókészítő fázisnak az *intézeti szakterületek együtműködése*. Ez az együtműködés az információk begyűjtésén túl, a kérelmező intézeti magatartásának mérlegelésével, a törvényi feltételek vizsgálatával készíti elő a döntést. A munkamegosztásban a szervező, koordináló szerep a büntetés-végrehajtási osztályoké. Két fő típusa létezik az előkészítésnek. Ezek leginkább abban különböznek, hogy a bv. osztályon belül a nevelők vagy a nyilvántartó csoport végzi-e az ügyintézés nagyobb részét. A hagyományosnak nevezhető mo-

dellben a bűnügyi *nyilvántartó csoport* végzi a levelezést, a törvényi feltételek vizsgálatán túl, a rendelkezésre álló anyagokból a nevelői véleményeket is felhasználva, ő tesz javaslatot a parancsnoknak. Jellemzően ilyenkor nem az osztályvezető, hanem helyettese vagy a nyilvántartási csoport vezetője referál közvetlenül a parancsnoknak. Ez a módszer elsősorban a nagy létszámú végrehajtó intézetekben jellemző. Célja a bv. osztályvezető tehermentesítése.

Az előkészítés másik típusában a *nevelő szervezi a folyamatot*, a nyilvántartás csak a törvényesség szempontjából ellenőrzi az előterjesztést. Ezekben az esetekben a bv. osztályvezető szintetizálja az információkat és referál a parancsnoknak.

Mindkét eljárás mód alkalmazható az intézeti sajátosságoknak megfelelően, annak függvényében, hogy milyen az egyes részterületek igénybevétele és az ott dolgozók felkészültsége.

A kérelmezők személyére vonatkozó adatok, a vélemények színvonala nem mutat egységes képet. Sok esetben a nevelői vélemények a büntetés-végrehajtási és a jutalmazási-büntetési adatokon túl kevés olyan információt tartalmaznak, amelyekből az elítélt személyiségére, várható viselkedésére lehetne következtetni. Az orvosi vélemények ellenben alaposak, gyakran az ügy tisztázása érdekében végzett kórházi szakvizsgálaton alapulnak, és tartalmazzák a döntéshez szükséges kö-

vetkeztetéseket. Az általános európai normáknak megfelelően nem a büntetés-félbeszakításra, mint hatósági döntésre tesznek javaslatot, hanem arról nyilatkoznak, hogy a kérelemben szereplő egészségügyi probléma a bv. kezelein belül kezelhető-e, illetve a kezelés halasztható-e a szabadulás utáni időszakra.

Az ügyintézési idő a megfelelő igazolások megléte esetén általában nem haladja meg a kérelem beadásától számított egy, nagyobb intézetekben a két hetet. Kivételt képeznek ez alól a halálesetekkel kapcsolatos kérelmek, amelyeket soron kívül bírálnak el. A határidőcsúszás nem elsősorban intézeti hiba következménye, főként akkor fordul elő, ha további igazolások beszerzése szükséges és ezeket késve küldik meg a külső hatóságok. Gyakori intézeti hiba, hogy a kérelmet beadó hozzátartozót nem értesítik arról, ha harminc napon belül nem várható döntés. Gyakran előfordul, hogy a visszatérő elítéltek nem hozzák magukkal azokat az igazolásokat, amelyeket utólag kellett beszerezniük.

Eltérő a gyakorlat a *döntés közlésének* tekintetében. Állampuszta – nagyon helyesen – írásban értesíti a kérelmező elítéltet a döntésről, amely rövid indoklást is tartalmaz. Ezzel a módszerrel elejét lehet venni sok, megalapozatlan panasznak. Az elítélt nevelője sem kerül olyan helyzetbe, hogy csak a döntés eredményét tudja közölni, az indokokat nem.

Igen fontos a *nevelő közvetítő szerepe*, hiszen az elítélt érdekének képviselését össze kell tudnia egyeztetni a büntetés-végrehajtás érdekeivel, mindkét irányba folyamatosan kell információt szolgáltatnia.

Egyedi esetek

Engedélyezéshez vagy elutasításhoz minden esetben mérlegelni kell a kérelem megalapozottságát, az engedélyezés vagy elutasítás kockázatát, végül a külső és belső környezet várható reakcióit. Ez a három körülmény minden egyes esetben sajátos képet mutat, ezért nincsenek tipikus helyzetek. *A megalapozott döntés csak az egyedi eset részletes elemzésén alapulhat*, tehát mindenkor egyéni.

Megalapozott indok esetén kétfajta döntési és gondolkodási stratégia észlelhető. Az egyik esetben a kockázat automatikus csökkentésére törekedő döntéshozó, a parancsnok, főleg azt vizsgálja, hogy milyen kizáró okok lehetségesek. A másik esetben viszont a gondolkodás arra irányul, miként lehetne a kérelmet teljesíteni, a döntéshozó tehát ennek tükrében elemzi az esetleg ellentmondásos körülményeket. Persze mindkét esetben *mérlegelik a döntésnél az ítéleti időt és a bűncselekményt*. Általános, hogy rövidebb hátralévő idő és enyhébb súlyú cselekmény esetében nagyobb a hajlandóság az engedélyezésre. Erősítheti ezt, ha a kérelmező feltételes szabadságban részesít-

hető. Megkönnyíti az engedélyezést, ha a kérelmező már volt távol és probléma nélkül visszatért. Az engedélyezés ellen szól viszont, ha az illető fegyelmi büntetés hatálya alatt áll és a családi kapcsolatai rendezetlenek. Igen nagy súllyal szerepel az *elítelt viselkedése* a büntetés-végrehajtás ideje alatt. A parancsnokok emellett figyelmet szentelnek döntésük meghozatala előtt annak a körülménynek, hogy az engedélyezés *milyen hatást vált ki a többi elíteltből*. Ugyancsak szempont, hogy a tömegkommunikációban széles körben ismert, büntetését töltő elítelt büntetés-félbeszakítása milyen várható visszhangot vált ki a környezetben vagy a sajtóban.

A statisztikai adatokat vizsgálva azt láthatjuk, hogy az előbbieken leírt előkészítő munka és döntési stratégia jól működik. Az évek óta tapasztalt 90-92%-os problémamentes visszatérési arány ezt mutatja. Ilyen magas valószínűségű döntések a várható emberi viselkedés előrejelzésére szinte példa nélküliek, különösen, ha azt vesszük figyelembe, hogy kevésbé szocializált, a normasértő magatartásra inkább hajlamosító népszerűsége vonatkoznak.

A *visszatérést elmulasztók* között legnagyobb arányban a késve bevonulók szerepelnek. Legtöbbször közlekedési és családi okokat hoznak fel mentességül. A késések nem haladják meg a néhány órát, vagy az 1-2 napot. Az önkényes távolmaradás valódi oka leginkább az, hogy szankció nem fűződik hozzá. Ha már kevés idő van hátra a

büntetésből, nincs különösebb jelentősége annak, hogy esetleg az újabb kérelmet nem teljesítik. A jutalmazási lehetőségek kibővülésével valószínűleg megváltozik ez a tendencia, mindenkinek több lesz a veszítenivalója.

A büntetés-félbeszakításon lévők közül *csupán néhányan követnek el bűncselekményt illetve szabálysértést*. Bűncselekmény elkövetése a hosszabb időre engedély nélkül távollevőkre jellemző. A többiek leginkább garázda jellegű cselekményeket követnek el szűkebb lakó- és családi környezetük sérelmére.

Ha nem tér vissza...

Ha a büntetés-félbeszakításról az elítelt a meghatározott időre nem tér vissza, a határidő lejártát követően *a szolgálatban levő őrparancsnok jelenti az IM ügyeletes tisztjének*. Az ügyeletes tiszt ezt regisztrálja, de semmiféle intézkedési kötelezettsége nincs. Gyakori eset, hogy az elítelt késve, de megérkezik, ilyenkor újra jelent az őrparancsnok. A nyilvántartási csoport a rendőrséget a következő munkanapon értesíti. A rendőrségnek szóló írásbeli értesítés elküldése mellett az a gyakorlat az intézetekben, hogy a távollévő elővezetése érdekében rövid úton is értesítik a lakóhely szerint illetékes rendőrkapitányságot. Ezeknek a telefonbeszélgetéseknek általában nem marad írásos nyoma. Előfordul, hogy a rendőr-

ség visszajelez, de abban az esetben, ha az illetőt nem találják meg, ennek a további ügyintézés szempontjából nincs különösebb jelentősége. A közbiztonság javítása érdekében célszerű lenne, ha munkaszüneti napokon váltás előtt a szolgálatos őrsparancsnok *közvetlenül* jelezne a rendőrségnek. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a büntetés-félbeszakításon lévők az engedélyezett idő lejártával „úgyis mindegy” alapon szoktak bűncselekményt elkövetni. Ezekben az esetekben a gyors rendőri intézkedés nagyobb eséllyel megelőzhetné az elkövetést.

Az intézetek minden esetben eleget tettek annak a kötelezettségüknek, hogy az előírt *30 nap lejártával elfogatóparancs kibocsátása végett* az intézet helye szerinti illetékes megyei (fővárosi) bírósághoz fordultak.

A miniszteri, illetve országos parancsnoki hatáskörbe tartozó kérelmek ügyében az intézetek javaslatai az esetek nagy részében megfelelnek a 0154/92 OPÁH utasításban foglaltaknak. Tekintettel arra, hogy ezekben az esetekben a kérelmező személyes ismerete nélkül, a felterjesztett dokumentumok alapján kell döntenet, különös jelentősége van a jó előterjesztésnek. Előfordul, hogy a készítőik elmulasztják az ítéletkiadmányok megküldését. Az igazolások alapján nem lehet érdemben döntenet, hanem további igazolásokat kell beszerezni. Sok esetben formálisak a vélemények. Olyan adatokat tartalmaznak, amelyek a csatolt

dokumentumokból egyébként is kiderülnek, ugyanakkor a speciálisan a kérelmező személyére vonatkozó információk hiányosak. Nehéz elbírálni azokat az eseteket, amelyekben a parancsnok nem indokolja, hogy véleménye miért tér el a nevelőtől.

Igen gyakori eset, hogy az Országos Parancsnokságon az ügyfélfogadási időben megjelenők az intézetben engedélyezett büntetés-félbeszakítás meghosszabbítását kérik. Kimutatható az a törekvés, hogy a döntéshozót kész helyzet elé kívánják állítani, ettől remélve ügyük kedvező elbírálását. Általános, hogy az ügyfélfogadáson megjelenők azonnal döntést várnak. Nehezen fogadják el, hogy ezekben az esetekben is be kell szerezni a szükséges információkat. Ebben az évben 500-nál több ilyen ügyfél jelentkezett. Ez a létszám érzékelhetően emelkedik, mivel abban a hiszemben fordulnak közvetlenül a parancsnoksághoz, mintha ott liberálisabb elbírálásban részesülnének. Megváltozott a kérelmezők hozzáállása is, egyre inkább mintegy alanyi jogon követelik az engedélyezést és ingerülten reagálnak a felvilágosításra a valós lehetőségekről.

A módosított törvény 22. szakasz 3. bekezdésében lehetőséget ad arra, hogy az elítélt súlyosan beteg hozzátartozóját meglátogassa, illetve a temetésén részt vegyen. E szabály alkalmazásának még nem alakult ki értékelhető gyakorlata. Az intézetek az ilyen eseteket inkább továbbra is büntetés-félbeszakítással oldják meg.

Összefoglalóan megállapítható, hogy a büntetés-félbeszakítások engedélyezésének gyakorlata *megfelel a törvényes követelményeknek* annak ellenére, hogy folyamatosan nő a kérelmek és az engedélyezett esetek száma. Megfelelő előkészítési és döntési gyakorlat alakult ki, amely képes kezelni az elítéltek érdekeivel összhangban a büntetés-végrehajtási és közbiztonsági érdekeket. Az engedélyezéssel járó ésszerű kockázatvállalás a kívánatos szinten van, mert a kérelmek elbírálásánál az egyéniesítés kerül előtérbe. A jövőben arra kell fokozott figyelmet fordítani, hogy ne fordulhassanak elő a közvéleményt nyugtalanító súlyos események, esetek.

Rövid tartamú eltávozás

A büntetés-végrehajtás a fogház és börtön fokozatban eddig is élt a rövid tartamú eltávozás engedélyezésének lehetőségével. *A törvénymódosítás a fegyház fokozatra is kiterjesztette* alkalmazhatóságát. Elsősorban a munkáltatók tesznek jutalmazási javaslatot rövid tartamú eltávozásra. Tipikusan előforduló hiba, hogy ezekben az esetekben ígéretet tesznek az elítéltnak, hogy megkapja a jutalmat anélkül, hogy tisztában lenne az egyéb feltételekkel. Ez a gyakorlat azzal a kockázattal jár, hogy az esetleg egyéb okból elmaradt eltávozást az elítélt büntetés-ként éli meg, úgy érzi, hogy megfosz-

tották valamitől, ami járandósága volt. Kiszámíthatatlan ennek az intézeti hangulatra gyakorolt hatása. A munkáltatók mellett legtöbbször a nevelők kezdeményezik az eltávozás engedélyezését. Itt már érzékelhetőbb a megfontoltság, a körülmények mérlegelése: ezekben az esetekben a jutalomjelleg dominál.

A nem foglalkoztatott elítéltek esetében a körlet főfelügyelője is gyakran javasolja a rövid tartamú eltávozás engedélyezését, általában a nevelővel történő előzetes egyeztetést követően.

Az ügyek előterjesztésében egyértelműen a nevelőké a kulcsszerep. Az előkészítő munka hasonló a büntetés-félbeszakításnál leírt eljáráshoz, *azonban a hangsúlyok máshová kerülnek. A jutalomjellegből adódóan meghatározó az elítélt intézeten belüli magatartása. Fontos szempont a családi háttér, a kapcsolattartás*, hiszen az eltávozás engedélyezésének egyik fő célja éppen a kapcsolatok erősítése. Ezt a fázist követi az esetleges kizáró okok vizsgálata. A javaslat megszületését követően az alapvető attitűd az elengedési szándék.

Működik egy *előzetes szelekciós folyamat is*. Ha a nevelő nem látja biztosítottnak az engedélyezést, inkább más jutalmat javasol. A kockázatvállalás csökkentése érdekében egyes intézetekben a hozzátartozóktól befogadó nyilatkozatot kérnek, illetve véleményt várnak a lakóhely szerinti rendőrségtől.

A döntést meghozó parancsnok

ezekben az esetekben más helyzetben van, mint a büntetés-félbeszakítás engedélyezésekor. Legtöbbször – ha a fokozatosság elvét betartották – egy már többször jutalmazott, jó magaviseletű elítélt jutalmazásáról kell döntenie. Az előterjesztett esetekben szinte már fel sem merül, hogy egyáltalán jutalmazható-e az elítélt. A kérdés inkább az, hogy ez a jutalomeltávozás legyen-e. A döntés fő szempontja ezért annak vizsgálata, hogy a rendelkezésre álló információk alapján az eltávozás engedélyezésének mekkora a kockázata. A kockázat mérlegelésében fontos szerepet kap az elítélt előélete, bűncselekménye, kapcsolatrendszere, de fontos az intézeti magatartása is. Ha már volt az elítélt intézeten kívül és rendszeresen visszatért, ez szándékerősítően hat. A statisztikai adatok szerint ez a gondolkodási és döntési stratégia bevált. Annak ellenére, hogy ilyenkor kevesebb külső információval rendelkezünk az elítéltről mint a büntetés-félbeszakításnál, igen jó, *97% körüli pontos visszatérések aránya*. Lényeges különbség van természetesen abban is, hogy a büntetés-félbeszakítását az elítélt, a rövid tartamú eltávozást a büntetés-végrehajtás kezdeményezi. A fogház és börtön fokozatban a jogszabály-módosítás nem okozott jelentős eltérést a korábbi gyakorlathoz képest. A fegyház fokozatban egyelőre óvatosan kezelik a rövid tartamú eltávozás engedélyezését az elítéltek összetétele és az új lehetőség kipróbálatlansága miatt. A

második negyedévben ennek ellenére közülük 70-en voltak eltávozáson. Elsősorban közvetlenül a szabadulást megelőzően alkalmazzák azoknál az elítélteknél, akik feltételes kedvezményben részesíthetők.

Az engedély nélküli távollétnek sokszor teljesen irracionális okai vannak. Elsősorban a sodródó típusú elítélteknél létező veszély, hogy ital hatásár megfélekednek jelentkezési kötelezettségükről. Tendenciaszerűen inkább azok az elítéltek késnek vagy nem térnek vissza, akiknek már kevés idejük van hátra az ítéletből. *A jelentkezési kötelezettségüket elmulasztókkal szemben az intézetek fegyelmiúleg eljárnak*. A fegyelmi büntetés mellett ennek következménye az is, hogy hosszú időre megszűnik a következő eltávozás lehetősége. Holott ez olyan jutalmazási eszköz, amely nagyon vonzó az elítélt számára. Éppen ezért több feltételhez lehet kötni és csak akkor célszerű alkalmazni, ha már egyéb jutalmazási formák megelőzték. Ellenkező esetben (fokozatosság hiányában) fennáll a devalválódás veszélye. Persze sokan ma is csak az eltávozást tartják igazi jutalomnak, (elsősorban a munkáltatók körében), ezért mást nem is javasolnak. Előfordult olyan eset, hogy jutalomként azért töröltek egyszerre több fegyelmi büntetést, hogy az elítéltet elengedhessék eltávozásra.

Nem tiltja ugyan a törvény, de nem célszerű az a gyakorlat, amikor szabadulás előtt úgy engedélyezik az eltávo-

zást, hogy az elítélt már csak a szabadulóléveléért tér vissza az intézetbe.

Zavart okoz és tisztázásra szorul a rendőrség értesítésének kötelezettsége az intézetet ideiglenesen elhagyó elítéltekről. (A 0255/93 OP-intézkedés szerint a tartózkodási hely szerinti illetékes rendőrkapitányságot kell értesíteni, míg az Országos Rendőr-főkapitány és az IM Bv. Országos Parancsnoka 1/1993 (IK.BV.Mell.) együttes intézkedése szerint az intézet székhelye szerinti megyei rendőr-főkapitányság értesítendő.)

Kimaradás

A törvény 41/A szakasza részletesen leírja a kimaradás engedélyezésének jogszabályi feltételeit. A kezdeményezők személye és az előkészítő eljárás lényegében megegyezik a rövid tartamú eltávozásnál leírtakkal. A különbség elsősorban az, hogy leginkább az első kimaradás engedélyezéséhez gyűjtik be széleskörűen az információkat. Ha az első kimaradásról az elítélt rendben visszatér, akkor a következő esetekben már csak a jutalmazás jogosságának elbírálása történik meg. A későbbiekben, amikor ez a jutalmazási forma az eddigieknél gyakoribbá válik, célszerű lesz egy olyan kontrollmechanizmus kialakítása, amely alkalmas a közben beálló változások jelzésére.

A gyakorlatban a döntések meghozatalánál a parancsnokokat elsősorban a családi kapcsolatok erősítésének

szándéka motiválja. Igen jó gyakorlat, hogy a fokozatosság elvét betartva először néhány órás kimaradást engedélyeznek. Ennek az idejét növelik maximum 24 óráig. Több intézetben a látogatás feltételül előírják, hogy a látogató jelentkezzen az intézetben, illetve kísérje vissza hozzátartozóját. Fontos feladat, hogy az elítélt a kimaradás előtt megfelelő eligazításban részesüljön. Ez általában az első alkalommal megtörténik.

Az intézetből ideiglenesen távollévők közül az ő esetükben a legjobb a visszatérési arány, amely a megfelelő előkészítő munka eredménye mellett két további körülményre vezethető vissza. A távollét idejének rövidege miatt az elítéltnél még frissen és erőteljesen hatnak az intézeti normák, a kapott eligazítás. Úgy tűnik, hogy ennyi idő alatt képesek ellenállni a csábításnak. Az a lehetőség pedig, hogy a kimaradás gyakorlatilag megismételhető, megnyugtató és egyben visszatartó hatású. *Elsősorban azok az elítéltek nem térnek vissza időre, akik az intézeten belül konformis magatartást mutatnak, de más körülmények között magatartásukra a sodródó életvitel jellemző. A jelentkezési kötelezettség elmulasztását fegyelmi eljárás követi. A büntetés következményeként az érintettek nagy valószínűséggel hosszabb időre esznek a további kimaradás lehetőségétől.*

Az elítéltek túlnyomó többsége nem a lakóhelyéhez közel eső intézetben tölti büntetését. *A kimaradás intézménye ezért csak korlátozottan alkal-*

Adatok az ideiglenesen eltávozókról

Ideiglenes eltávozás az intézetből	1992			1993.I.1-től IX.15-ig.		
	Engedélyt kapott/fő	Késelt/fő	%	Engedély	Késelt	%
Büntetés-félbeszakítás	1642	166	10.11	1292	135	10.45
Rövid tartamú eltávozás	2775	167	6.02	2299	175	7.61
Eltávozás	—	—	—	57	3	5.26
Kimaradás	272	5	1.84	873	26	2.98

mazható. A szabadulás utáni munkahelyről és lakásról gondoskodásra nem, vagy csak az esetek egy részében alkalmas. Ugyanígy gondot okoz, ha az intézet lakott településtől távol (Állampuszta), vagy kis faluban van (Márianosztra). Ezekben az intézetekben nem szívesen engedélyezik a kimaradást, mint eltávozási lehetőséget.

Nem egyértelmű a gyakorlat abban, hogy az engedélyezhető 24 óra azonos naptári napra vonatkozik-e, vagy átnyúlhat a következő napra. Álláspontunk szerint a helyi közlekedési viszonyoknak és az engedélyezés céljának megfelelően differenciáltan kell elbírálni az eseteket. Az alaphelyzet az, hogy reggeltől estig, de adott esetben a 24 órát kitöltve célszerű engedélyezni. A bv. szabályok kodifikációja során ezt tisztázni szükséges.

Gonddal jár a költőpénz kérdése.

Előfordulhat ugyanis, hogy azok az elítéltek, akiknek kevés a letéti pénzüik, hátrányba kerülnek, mert hozzátartozójuk nem tudja fedezni a költségeket. Holott lényeges a megfelelő mennyiségű költőpénz. Enélkül senkit nem szabad kimaradásra elengedni.

Nincs törvényi korlátja, hogy kit és hányszor engedünk el, de a túl gyakori alkalmazás megkérdőjelezheti a kimaradás jutalomjellegét. Ennél a formánál is fennáll a leértékelődés veszélye, illetve az, hogy az elítéltek nem jutalomként, hanem valamiféle járandóságként fogják fel. Észlelhető ilyen irányú indokolatlan várakozás, akadnak, akik azt feltételezik, hogy mintegy alanyi jogon és a jelenleginél szélesebb körben kerül bevezetésre.

Nem egységes még az intézeti gyakorlat a kimaradások regisztrálásának kérdésében. Általános hiba, hogy a ki-

maradási könyveket vezetnek ugyan, de az igazgatási anyagban nem regisztrálják a kimaradásokat. Erre a célra központilag egységes pótlap készül, nyomtatása folyamatban van. Több helyről jelezték, hogy a kimaradási könyv gyorsan elhasználódik.

A csoportos kimaradás alkalmazása csak néhány intézetre korlátozódik (Tököl, Gyula), de a tapasztalatok pozitívak. Nem tisztázott a kísérő szerepe és lehetőségei, mivel adott esetben csak nagyon korlátozott mértékben intézhető elsősorban pedagógiai eszközök állnak rendelkezésére. Szükségesnek tartjuk azt a gyakorlatot, hogy a helyileg illetékes rendőrséget értesítse az intézet a csoportos kimaradás engedélyezéséről. Nem indokolt viszont az Országos Parancsnokság büntetés-végrehajtási főosztályának értesítése, hiszen nincs semmiféle beavatkozási lehetősége probléma esetén.

Összegezve az eddigieket, megállapítható, hogy az intézet ideiglenes elhagyását lehetővé tevő döntésmechanismusok jól működnek, annak ellenére, hogy a részletes végrehajtási utasítás még nem készült el. Előfordulhat, persze, hogy az intézetből eltávozó elítéltek valamelyike (börtöntől távol) bűncselekményt követ el. Az sem zárható ki, hogy az ügy nagy sajtónyilvánosságot kap, sőt ingerli a közvéleményt. Ez a kockázati tényező (az eltávozók növekvő számából fakadóan) a jövőben bizonyára még nő. De kivédeni nem az engedélyezhető körének indokolatlan szűkítésével lehet, hanem az előkészítési mechanizmus további finomításával.

Fejes Imre – Garami Lajos

MINDEN PÉNTEKEN

BÖRITŐ

ÚJSÁG

30

Otthonközel

Az átszállítási kérelmek elbírálása

A szabadságvesztésüket töltő elítéltek – jogszabályi rendelkezések alapján – kötelesek a büntetés-végrehajtás által kijelölt bv. intézetben letölteni büntetésüket. Az idén tavasszal módosított tvr. (1993. évi XXXII.tv. 13. §) ugyanakkor úgy fogalmaz, hogy a végrehajtás helyéül szolgáló intézet lehetőleg az elítélt lakóhelyéhez legközelebbi büntetés-végrehajtási intézet legyen. A törvény ezzel az európai alapelvekben megfogalmazott kívánalmakra utal, miszerint lényeges, hogy a családi kapcsolatok ne bomljanak fel a szabadságvesztés idején, a távoli intézetbe történő látogatás költségei ne okozzanak nagy terhet vagy megoldhatatlan gondot a hozzátartozóknak, ráadásul az eltávozási lehetőségek (kimaradás, rövid tartamú eltávozás) is könnyebben érvényesülhetnek, ha az elítélt lakóhelye a szabadságvesztést végrehajtó intézet közelében van.

A jogszabály módosítását megelőzően is viszonylag sok átszállítási kérelmet kellett elbírálni, a módosítást követően azonban ez a szám ugrásszerűen megnőtt. Április 15-ig 612 elítélt (vagy hozzátartozója) nyújtott be kérelmet, míg az ezt követő, nagyjából hasonló időszakban (április 15-től augusztus 15-ig) 961 ilyen igény érkezett. Az átszállítási kérelmek indokai hasonlóak, mint a módosítást megelőzően (hozzátartozók betegsége, nehéz anyagi helyzet, nagy távolság stb.), de azóta szinte minden kérelemben hangsúlyosan szerepel a jogszabályban szereplő *lakóhelyhez legközelebbi intézetben történő elhelyezés* törvényhelyre való hivatkozás. Érthető, hogy az elítélt vagy hozzátartozója érvényt szeretne szerezni törvényben biztosított jogának. A kérelmezők azonban figyelmen kívül hagyják (vagy helytelenül értelmezik) azt, hogy a rendelkezés csak lehetőségként fogalmazza meg a kérdést. Nem alanyi jogon biztosítja az elítélt számára a lakóhelyhez legközelebbi intézetben történő elhelyezést, hanem véleményem szerint *a büntetés-végrehajtási szervezetre háruló kötelezettséget ír elő*, a lehetőségek függvényében. Az erre vonatkozó szakasz a *szabadságvesztés végrehajtásának rendje* cím alatt került a törvénybe, nem pedig az *elítéltek jogai* címszóban, tehát ebből is következik, hogy nem alanyi jogosultságról van szó. Másrészt a szövegezés is arra utal, hogy ez csak lehetőség, azaz emellett még számos más szempont meghatározhatja, hogy az elítélt melyik végrehajtó intézetben lesz elhelyezve. Egyéb fontos kritériumnak tekintendő például az adott intézet létszámhelyezete vagy a munkáltatás érdekében a munkaerőhiány alakulása. Alapvető elhelyezési szabály továbbá a 0139/1987 OP intézkedés, amely meghatározza, hogy az

Ez (is) van ... Szállításra várakozók

egyres intézetekben milyen fokozatú elítéltek helyezhetők el. Hiába kéri például az elítélt a baracskai intézetbe történő áthelyezését, lévén a lakóhelyéhez legközelebbi intézet, ha fegyház fokozatban tölti szabadságvesztését. Baracskán ugyanis csak börtön és fogház fokozatú elítéltek elhelyezése történik.

E szabályokat a kérelmezők közül sokan nem ismerik, így nem egy esetben panasszal élnek az átszállítást elutasító döntéssel szemben, holott az elbíráláskor jogszabálysértés nem történt. Ráadásul a kérelmezők jelentős hányada megyei intézetbe kéri áthelyezését, de ezeket az igényeket is – kevés kivételtől eltekintve – el kell utasítani, hiszen a megyei intézetek elsődlegesen előzetes letartóztatás foganatosítására szolgáló intézmények, ahol csak meghatározott számú börtön fokozatú elítélt helyezhető el. A vázolt nehézségek ellenére a benyújtott kérelmek felénél pozitív döntés született (490 engedélyezés: 51 %).

Az elítéltek elhelyezését, illetve átszállítási kérelmeik elbírálását nehezíti a bv. intézetek földrajzi elhelyezkedése. Vegyük példaként a kelet–magyarországi intézeteket. Ide sorolható a miskolci, nyíregyházi, debreceni intézet és a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön. Közülük három megyei jellegű, egy pedig végrehajtó intézet, amely viszonylag kis befogadóképességű (406 fő a norma szerinti elhelyezhető létszám). A jelenleg fogvatartott elítéltek (9898 fő) jelentős részének (mintegy 15-20%) ebben a térségben van a lakóhelye, tehát a jogszabályi rendelkezésre figyelemmel a sátoraljaújhelyi intézetben kellene elhelyezni őket. Természetesen ez lehetetlen, így fordulhat elő, hogy a Miskolcon jogerőssé vált fogház fokozatú elítélteket Baracskára, a börtön fokozatúakat Pálhalmára vagy Állampusztára irányítjuk.

Hasonló a helyzet a nyugati országrészben is. A Sopronkőhidai Fegyház és Börtön mellett még két végrehajtó intézet található, Pálhalmán és Baracskán. A kaposvári intézetből elhelyezésre kerülő, jogerőssé vált fegyház fokozatú elítéltet Sopronkőhidára szállítjuk. Rövid időn belül kéri természetesen (vagy az elítélt vagy a hozzátartozója) áthelyezését a lakóhelyéhez közelebbi intézetbe (ami esetleg Pálhalma), ahol azonban mégsem töltheti büntetését.

A jelenlegi elhelyezési szabályozók szerint, az adott intézményi rendszerben tehát nagyon nehéz eleget tenni a törvényt módosításból fakadó követelménynek, bár a lehetőségeken belül igyekszünk megoldást találni. Talán mutatja ezt a törekvést az engedélyezett ügyek jelentős aránya, hiszen a büntetés-végrehajtásnak is érdeke, hogy az elítélteknél ne jelentkezzen hangulati tényezőként a családtól, kapcsolattartótól való távolság.

Fülkés beszélő

Barátságos környezet • Javuló biztonság • Kedvező fogadtatás

Sok év tapasztalatai igazolják, hogy a börtönbéli találkozás feszültségterhes állapot. Különösen elmondható ez a rácsos beszélők gyakorlatáról. Biztonsági okokból állandó az ellenőrzés, az őr jelenléte, a szigorú környezet és az egyszerre jelenlévő nagyobb tömeg külön-külön is nyugtalanító tényező, hát még együtt. E feszültségforrások csökkentésére a Kecskeméti Bv. Intézetben az előzetesen letartóztatottak látogatásának körülményeit 1992. július 1-jétől gyökeresen megváltoztattuk. A szükséges korszerűsítés után megnyitottuk a gyakorlatban Magyarországon másutt még nem alkalmazott, modern technikájú fülkés beszélőhelyiségeket. A fülkét üvegfal választja el, amelynek mindkét oldalán telefonkészüléket helyeztünk el. A rend, fegyelem és a biztonsági szabályok betartása érdekében a beszélgetést kizárólag a nevelő ellenőrizheti telefonon és monitoron.

A beszélő úgy történik, hogy a fogvatartott értesítése alapján munkanapokon reggel 9 és délután 2 óra között kereshetik fel a látogatók az intézetet. Nincs meghatározva a látogatás közelebbi időpontja, így azt a hozzátartozók választják meg, figyelembe véve a közlekedési eszközök menetrendjét.

Lehetőséget biztosítunk előzetes bejelentkezésre is, hogy az esetleges várakozást a látogatók elkerülhessék. A szükséges tudnivalókról tájékoztatót adtunk ki az érintetteknek. A be- és kilépők ellenőrzését, a beszélő gyakorlati lebonyolítását külön ezzel a feladattal megbízott felügyelő látja el.

A statisztikai felmérések szerint az elmúlt évben átlagosan havonta 128 fő fogadott látogatót. A látogatók száma átlagosan havi 207 volt. Havonta 114 csomagot adtak át, ami egyértelműen előnyös a hozzátartozóknak, hiszen a postai szállítási költség mellőzésével csomagonként közel 120 forintot takaríthattak meg.

A fogvatartottak és hozzátartozóik körében végzett közvélemény-kutatásaink azt bizonyítják, hogy valamennyien jónak tartják a fülkés beszélőt. A kényelmes, tiszta, kulturált helyiségben beszélgetésüket nem zavarja a többi látogató jelenléte és szinte együtt lehet a család. Örömmel fogadták a bejelentkezés lehetőségét, ezzel az adottságok határain belül a beszélő időpontjáról maguk dönthetnek. Külön ki kell emelnünk, hogy a fogvatartott gyermekét a látogatás során nem éri olyan káros pszichikai hatás, mint a rácsos beszélőn. Kifogásolták viszont,

hogy hiányzik az emberközelség, a személyes érintkezés lehetősége. Egyesek zavarónak tartják a telefonhangot és idegenkednek az ellenőrzés lehetőségétől. Elmondásuk szerint ugyanis nem tudják, mikor ellenőrzik a beszélgetést.

Az intézet számára is kedvező az új látogatási forma, mert nincs szükség hétféteken az előzetesen letartóztatottak tömeges mozgására, nem torlódna össze a hozzátartozók a bejárat kapu előtt. Korábban bármiféle zavar, rendbontás esetén elgondolkodtató volt, beavatkozzunk-e közvetlenül, nem tudtuk pontosan kiszámítani, hogy egy-egy reinitens személy eltávolítása milyen reakciót válthat ki a többiekből. Biztonsági szempontból is sokkal kedvezőbb ez a látogatási forma. Az üvegfalal elválasztott fülkében ugyanis lehetetlen tiltott tárgyat átadni. Nagy előnyt jelent még az egyszemélyi

lebonyolítás, mert így folyamatos, gördülékeny a beszélő. A látogatók is nagyra értékelik – főleg az első büntnyesek hozzátartozói – az udvarias fogadtatást, az emberséges körülményeket. További lényeges előny, hogy szükség esetén a hozzátartozó közvetlenül az illetékes nevelőtől kaphat felvilágosítást, míg ez korábban a hétféteken akadályba ütközött. A nevelő is könnyebben teremt személyes kapcsolatot a családtagokkal, ami végső soron a fogvatartott érdekét szolgálja.

Megszoktuk tehát a fülkés beszélőt Kecskeméten, s ma már különös, miért nem kezdtük korábban, lévén az érdekek azonosak: a hozzátartozók, a bévések és a fogvatartottak egyaránt örülnek, ha a zavaró mozzanatok száma csökken és az élet diktálta természetes tempó szerint alakul a beszélők rendje.

Sinkó Péter

Pályázók

Bévés hallgatók országos konferencián

Azt mondják, az életnek talán legszebb szakasza az a pár év, amíg az ember diák. Annyi biztos, hogy tanári szemmel nézve irigyelnivalóan erőteljesek, magabiztosak, érdeklődők és tájékozottak azok a fiatalok, akik a Rendőrtiszti Főiskola nappali vagy levelező hallgatóiként büntetés-végrehajtási tanulmányaikat folytatják. A tanszék tanárai súlyt fektetnek arra, hogy hallgatók viselkedése, beszédkultúrája, kapcsolatteremtő készsége fejlődjék, hogy egymást segítő, jó szellemű közösség alakuljon ki belőlük arra a néhány évre, amit így együtt töltenek.

Az igazi mégis a tudás, a tanulmányi eredmény. Főiskolai szinten régóta a bévés hallgatók a legjobbak között vannak, és ezt elsősorban szorgalmuknak és kollektív szellemüknek köszönhetik. A szigorúan vett tantervi kötelezettségek mellett diákjainknak arra is futja erejükből, hogy részt vegyenek a tudományos diákköri munkában. Minden évben megrendezi a főiskola a diákköri versenyt, ahol szerény díjazás mellett a versengő diákok bemutatathatják dolgozatukat, megvédhetik állításait, vitatkozhatnak társaikkal vagy éppen a zsűrivel. A legutóbbi ilyen versenyen mintegy harminc bévés hallgató indult, három szekcióban mutatták be munkájukat. Közülük a legjobbakat indítottuk al a XXI. Országos Tudományos Diákköri Konferencián, amelyre 1993. április 15–16-án került sor.

Az országos konferenciákat kétfévente rendezi meg az Országos Tudományos Diákköri Tanács a felsőoktatásban közvetlenül érintett minisztériumok és országos hatáskörű intézmények támogatásával. A nevezést az egyes egyetemi (főiskolai) diákköri tanácsok végzik. Az induló hallgatók felkészítése a konzulens tanár feladata. Természeténél fogva a Rendőrtiszti Főiskola induló csapata elsősorban a hadtudományi szekció versenyére szokott nevezni, de természetesen mód van a másik tizenhárom szekción való részvételre is.

A bévés hallgatók közül öten vettek részt ily módon a hadtudományi szekció pályázatán, ketten pedig az állam- és jogtudományi szekcióban indultak, az alábbiak szerint:

- HADTUDOMÁNYI SZEKCIÓ** (rendező: Szolnoki Repülő Műszaki Főiskola)
 – *Budai István* (jelenleg a Balassagyarmati Börtön nevelője, főhadnagy, *A büntetés-végrehajtási feladatrendszerek változása*; konzulens: Hevényi Attila);
 – *Vágány Péter* (jelenleg a Sopronkőhidai Fegyház nevelője, hadnagy, *A nyi-*

tott körlet hatása az első büntényesek pszichés állapotára, frusztrációinak analízisére ; konzulens: dr. Csetneky László);

– Szőke Tiborné (jelenleg a Kecskeméti Bv. Intézet nevelője, hadnagy, *Új büntetés-végrehajtási rezsimmel kapcsolatos elképzelések* ; konzulens: dr. Zeller István);

– Gergely Jolán (jelenleg a Váci Bv. Intézet gazdasági osztályának főelőadója, hadnagy, *A belső élet egységes irányításának megteremtése és tapasztalatai a Váci Bv. Intézetben* ; konzulens: dr. Zeller István);

– Hetés Ferenc (jelenleg a Bv. Országos Parancsnokság bv. főosztályának főelőadója, hadnagy, *A női elítéltek között végzett gyógyító-nevelő munka sajátosságai és eredményei* ; konzulens: dr. Csetneky László).

ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI SZEKCIÓ (rendező: Államigazgatási Főiskola, Budapest)

– Horváth Imre (jelenleg a Sopronkőhidai Fegyház üzemvezetője, hadnagy, *Az osztrák és a magyar szabadságvesztés-büntetés végrehajtási módjainak összehasonlítása* ; konzulens: dr. Cser Gyula);

– Stefanits Gyula (jelenleg a Győri Bv. Intézet bv. osztályának főelőadója, hadnagy, *Az állampolgári jogok érvényesülése a szabadságvesztés- büntetés végrehajtása során* ; konzulens: dr. Cser Gyula).

*

A felsorolásból látszik, hogy a témák sokfélék, a végzett hallgatók pályafutása is eltérően alakult. Remélhetőleg mindannyian megállják a helyüket, a gyakorlatban kamatoztatva felkészültségüket.

Hát igen, a gyakorlat. Ami eltér szinte intézetenként, tájanként, módosul a helyi szokások mentén, amelyre rányomja bélyegét a parancsnok személyisége, és amelyre így a diákokat felkészíteni meglehetősen nehéz feladat. Vegyük szemügyre most inkább a két helyszínen lezajlott eseményeket, ahol a bévés hallgatók elsősorban elméleti felkészültségükről adtak bizonytságot.

Szolnokon a sűrű eső sem tudta elvenni a büntetés-végrehajtási alszekcióban szereplő hallgatók vitakedvét, a megméretkezés örömét. Míg a laktanya épületeit verte a zápor, fújta a hideg szél, bent a teremben igencsak melegük volt a szereplőknek. A zsűri ugyanis, amelyet *dr. Tari Ferenc* országos parancsnok vezetett, nemcsak ünnepi eseménynek fogta fel a konferenciát, hanem igazi versenynek, így alaposan megszorongatta a pályázókat. Bizony, többször is szorítanunk kellett diákjainkért, hallva a részletekbe menő vagy a konzekvenciákra kíváncsi kérdéseket. Aggodalmunk azonban feleslegesnek bizonyult, a versenyzők imponálóan biztos anyagismerettel és felkészültséggel sorra megválaszták a mégoly

fogós kérdéseket is. Ez, bevallom, a legnagyobb öröm egy tanár számára, vagyis ha tanítványa ugyanolyan biztosan képes érvelni, mint akár saját maga.

Szívem szerint mindegyik pályázatról írnék, mert mind értékes, újat adó, elgondolkodtató alkotás. Mégis, e rövid cikk keretében ki kell választani egy-két munkát, erre van lehetőség. Legyen az egyik *Hetés Ferenc* dolgozata, amely a legnagyobb elismerést, a *bv. országos parancsnokának különdíját nyerte el*; valamint *Horváth Imre* pályamunkája, amely a jogászokból és joghallgatókból álló közönség egyöntetű elismerését is kivívta a budapesti rendezvényen.

Hetés Ferenc a Kalocsai Fegyház és Börtönben működő gyógyító-nevelő csoport kialakulását, fejlődésének szakaszait, a működés tartalmi változását vizsgálta. A periódusos történeti feldolgozás csak a keretét adja a rendkívül alapos elméleti és módszertani elemzésnek, a lehetséges következtetések és javaslatok megítélésének. A szakszerűség akkor értékelhető igazán, ha tudjuk, hogy a szerző felügyelőként dolgozott a nevezett börtönben, és levelező tagozaton végzett, amiről eléggé elterjedt az a vélemény (polgári felsőoktatási intézményekre vonatkozóan is), hogy nem képes a nappali tagozattal azonos szintű képzést nyújtani.

Nézzünk bele a dolgozatba, például a csoport kialakításának időszakáról ragadjunk ki egy részletet!

„Sokkal hamarabb kellett együttműködni a körleten szolgálatot teljesítő örökkel, mint ahogy az a házban más helyen egyáltalán megindult volna. A napi munkaegyeztetés, problémafelvetés, az elmúlt napi események megbeszélése minden reggel feladattá vált, ez vonatkozott az anyagi szolgálatra, az őrparancsnokra, az egészségügyiekre, a felügyelőre és a főművezetőre is. Ez viszont nagyon-nagyon munkaigényes feladatnak bizonyult, ám ennek ellenére a gyakorlatban jól bevált. Nem volt olyan esemény a csoporttagokkal kapcsolatban, amiről a nevelő akár nappal, akár éjszaka, legkésőbb az esemény megtörténtét követő másfél-két órán belül ne tudott volna. Emellett az ápolónők, a főnővér, az orvos, az őrök, a művezetők személyes ismerősökként kezelték a csoporttagokat, hiszen akár akarták, akár nem, naponta hallottak róluk. Így gyakorlatilag észre sem vették, és egy team tagjaivá váltak, egymással is egyre gyakrabban konzultáltak”

Majd egy kicsit később: *„Az említett teammunka miatt a csoporttagokról a nevelő kezében sokkal több információ összpontosult, mint amennyit egy átlagnevelő megszokott megismerési eljárásokkal a csoportjába tartozókról összegyűjteni képes. Ez lehetővé tette, hogy a szakemberhiány miatti pszichiátriai segítség nélkül is személyre szabott bánásmódot lehessen kialakítani az elítéltekkel. Ez pedig elengedhetetlenül szükséges volt a harmadik periódus – az egyénre szabott terápiás kezelések párhuzamos alkalmazásának szakasza – megvalósításához, hiszen az megköveteli a minél alaposabb anamnézist, a pontos diagnózist, az egyéni érzékenységi fok, a konfliktus-megoldási mód, a rejtett hibák stb. ismeretét is”*

A dolgozat táblázatokkal, szakirodalommal bőségesen kiegészül, aki a tudományosságot ezekben véli felfedezni, nem csalatkozik. Számomra mégis az egyszerűség és a tiszta látásmód jelenti az erényt, és ez megmutatkozott a zsűri kérdéseire adott válaszokban is, ahol a szerző igen meggyőzőnek bizonyult.

*

Budapesten ugyanebben az időpontban joghallgatókkal együtt szerepelt két levelező tagozatos diákunk, *Horváth Imre* és *Stefanits Gyula*. Konzulens tanáruk, *dr. Cser Gyula* vett részt a vetélkedésen, amely a szó szoros értelmében nem volt verseny (pl. nem voltak helyezések), hanem inkább színvonalas szakmai bemutatkozásnak felelt meg. Mindkét bévés résztvevőt nagy figyelemmel fogadták, számos kérdést tettek fel nekik, és ők átgondolt és pontos válaszokat adtak. Különösen Horváth Imre verbális képességei, magával ragadó szellemes stílusa aratott sikert. Persze, dolgozatának témája is érdekes volt a hallgatóság számára, hiszen a hazai és az osztrák büntetés-végrehajtás szabályozási módjait hasonlította össze, keresve (és bizonyos pontokon megtalálva) az adaptálható megoldásokat. Ez azért is jelentős, mert az éppen akkor zajló bv. jogszabályt kodifikáló munkához felhasználható ötleteket is nyújthatott az anyag, mint az a következő kiragadott részletből is látható:

„A magyar viszonyokra egy az egyben nem alkalmazható, nem vehető át az Ausztriában alkalmazott szisztéma. Ezt sem a kialakult büntetés-végrehajtási rendszerünk, sem az anyagi, sem a jogi, sem a társadalmi háttérünk nem teszi lehetővé. Ugyanakkor nem szakítani kell a mi kialakult hármas fokozat-rendszerünkkel, hanem kibővíteni, átalakítani azt. Az osztrák bv. törvény nyújtotta tágabb lehetőségekből át kell venni a számunkra is használható megoldásokat. A két eltérő rendszerből így szinte egy új, másik rendszert létrehozni – ez már realisabb megoldásnak tűnik. Véleményem szerint az a jó, ha az elítélt saját sorsát befolyásolhatja azzal, ha betartja vagy megszegi a vele szemben támasztott követelményeket. Ennek egyenes következménye, hogy kérhesse azokat az enyhítéseket, amelyek az adott végrehajtási fokozatban, módban vagy szakaszban rá vonatkoznak. Bizonyos időszakonként kötelezően meg kell vizsgálni, érdemes-e az elítélt a kapott kedvezményekre, nem él-e vissza velük. Tehát ne csak a saját praktikus szempontjainkat vegyük alapul, hanem mindenekelőtt a fogvatartott érdekeit és a szabadságvesztés végrehajtásának feladatát.

A rugalmas osztrák rendszer példa lehet a jövőbeni jogalkotás számára, hogy olyan bv. rendszert alkosson, amelyben a bíróság azt határozza meg, meddig tart a szabadságvesztés. A büntetés tartama (hossza) határozná meg, hová, mely fokozatba került az elítélt. A fokozatokon belül az elítéltek csoportosítása és a cso-

portok elkülönítése, valamint a végrehajtás módjának eltérései a bv. által szabályozhatók lennének. Minél több kedvezményt kell biztosítani, melyeket meghatározott feltételek (időtartam, magatartás) esetén a fogvatartott elérhet, megtarthat, bővíthet vagy elveszíthet. Így a kívánatos magatartás elérhető és meghatározó lesz”.

Továbbá: „A rövidebb távú cél az, hogy a jelenlegi hármas fokozatú rendszerünk átjárhatósága jobb legyen. Hazánkban lehetővé kell tenni az átsorolás kérelmezhetőségét. Jogszabályainkat úgy kell módosítani, hogy a fogvatartott érzékelje, mit érhet el és mit veszíthet. Mivel a fokozatváltás befolyásolja a feltételes szabadság tartamát, kötelező jelleggel vizsgálat tárgyává kell tenni a fokozatváltást, mint általános lehetőséget”.

*

Tudom, az így kiragadott részek közel sem képesek érzékeltetni egy pályamunka egészét, mondanivalóját, érvrendszerét. Hiányoznak a példák, a konkrét utalások, az adatok, és leginkább mindenek között a legfontosabb maga a szerző, fizikai jelenlétével, meggyőző erejével, szándékaival és reményeivel. Mi, a felkészülést segítő tanárok tudjuk, hogy mennyi munka van egy-egy dolgozatban, átérezzük, hogy egy megmérettetés, különösen, ha az országos szintű, nemcsak a pályázó vizsgája, és nem is csak az oktatók vizsgája, több annál: ünnep, az alkotás ünnepe, minden volt diákunknak, most már kollégánknak méltán kijárt az elismerés és utólag is jár a gratuláció.

Dr. Csetneky László

Foglalkoztatás

Kérdőjelek itthon • Nemzetközi gyakorlat

A szabadságvesztésüket töltő elítéltek munkavégzése (egybehangzóan a nemzetközi szabályokkal), minden országban kötelező. Ennek törvényi megfogalmazása, megtagadásának jogkövetkezménye persze országonként eltérő. A legprogresszívebb gyakorlat azokban az országokban él, ahol megfogalmazzák (vagy nem) jogszabályi előírásban a kötelező munkát, de nem fűznek negatív jogkövetkezményt ahhoz, ha az elítélt visszautasítja a munkavégzést (Hollandia). Ismert az a módszer, hogy nem fegyelmi büntetést fűznek a munka visszautasításához, hanem indirekt módon, más jellegű hátrányok érik az elítéltet, például megvonják tőle a kedvezményes eltávozást (Spanyolország).

A piacgazdaság viszonyai között érthető ez a toleráns megközelítés, hiszen a börtönök csak az elítéltek egy töredékének tudnak munkát biztosítani, a munka visszautasítása esetén könnyen található másik elítélt, aki az adott munkát szívesen elvégzi. *Kaiser és Kerner* szerint a munkának akkor látzik meg a jelentősége igazán, ha az elítélteket nem tudják foglalkoztatni és egész nap tétlenül ücsörögnek bezárva. Ez az elítéltek számára nehezen elvi-

selhető. Éppen ezért ma, amikor már nincs teljes körű foglalkoztatás a börtönökben, ennek a hátrányait az elítéltek is érzik. Nyilvánvalóan ők maguk is törekednek munkavégzésre. A zárt intézetben belüli munkanélküliség jelenléte tehát elegendő fenyegetés a számukra, ezért nem nagyon utasítják vissza a munkát. Mindez azt jelenti, hogy azok a negatív jogkövetkezmények, amelyeket korábban és jelenleg is a munkamegtagadáshoz fűztek és fűznek, ma már nem indokoltak.

Munkaválasztás

A másik kérdés a *szabad munkaválasztás joga*. Néhány ország az intézet keretei között biztosítani tudja a szabad munkaválasztást. Ennek rehabilitációs szempontból van jelentősége. Az elítélt ezekben az országokban quasi szerződést köt az intézettel, amely a munkavégzésen kívül arról is szól, hogy a bezártság éveit milyen programokkal kívánja eltölteni az elítélt. Ezek a módszerek alkalmasak lehetnek arra, hogy fenntartsanak vagy kialakítsanak egyfajta felnőtt attitűdöt, felelősség tudatot, amelynek az elítélt a kinti életben veszi majd hasznát. Ez soha

nem alakulhat ki olyan munkával kapcsolatban, amelyet csupán kötelező jelleggel rámértek.

A szabad munkaválasztás realitásai Magyarországon is adottak, hiszen ez nem azt jelenti, hogy az elítélt olyan munkát végez, amelyet akar, hanem csupán azt, hogy az adott intézetben belül rendelkezésre álló lehetőségeket ismertetik vele (házimunka, ennek különbözőféle típusai, ipari munka stb.), amelyek közül, ha van rá mód, választhat. Minden szerző figyelmeztet arra, *hogy a gazdálkodás szempontjai nem lehetnek más, alapvető büntetés-végrehajtási cél (nevezetesen a reszocializáció) rovására.*

Azt azonban tudnunk kell, hogy a munkáltatás olyan tevékenység (még a tervezett nonprofit formában is), amelyhez az intézet személyzetét sokkal konkrétabb és kézzelfoghatóbb érdekek fűzik, mint a reszocializációhoz. Éppen ezért világos jogi és szervezeti garanciákat kell kidolgozni arra nézve, hogy a reszocializáció szempontjait (szakképzés, csoportfoglalkozások, speciális osztályozás stb.) ne lehessen negligálni pusztán gazdasági, munkáltatási okok miatt. Ebből a szempontból jó szervezeti megoldásnak, talán garanciának is lehet tekinteni az intézetvezetés és a gazdasági vezetés kettéválasztását. Az, hogy nem egy személy feladata és felelőssége mindkét szempontot mérlegelni, talán nagyobb garanciát nyújt arra, hogy az intézet, azaz a reszocializációs céllal működő bör-

tön, valóban az elítéltek befolyásolásának, rehabilitációjának helyszíne lesz.

Nevelőhatás

A nemzetközi előírások és a külföldi szakirodalom egyaránt első helyen említi a munka nevelő hatását, reszocializáló jellegét. Ez azonban olyan munkát jelent, amelyet az elítélt választ, tehát affinitásával, képességeivel egybeesik. De egybe kell esnie a társadalmi realitásokkal is, hiszen a szabadulónak csak nagyon szűk lehetőségei vannak elhelyezkedésre és munkavégzésre képesítés, iskolai végzettség, megfelelő képességek hiányában. A nevelő célnak kiteljesedése érdekében nagyon fontos elkülöníteni az elítélt munkához való viszonyát, munkavégzését a más intézeti magatartásától. Az elítéltnak tisztán kell éreznie, hogy munkahelyi fegyelmit csak a munkavégzéssel kapcsolatos mulasztásáért kaphat, se nem keverhető össze más jellegű magatartásával. Talán ebből a szempontból is szerencsés lehet a szervezeti kettéválasztás.

Az elítéltek munkáltatásának nyilvánvalóan egyéb céljai is vannak, például a *költség-haszon számítások*. A gazdaságosság kényszerű divatjának idején fontos, hogy az elítélt legalább részben megtermelje eltartását. E kérdésben fontos lenne pontosan kidolgozni a két gazdasági szervezet egymás közötti elszámolásának tiszta rendszerét, ami annyit is jelent, hogy

nem csupán szervezetenként, de anyagiilag is külön kell válnia e két egységnek. Ugyanakkor arra is ki kell dolgozni megoldásokat, hogy mi legyen az önhibájukon kívül munkát vállalni nem tudók eltartási költségeivel. Idézhetem az angol példát, ahol az elítéltek azért nem dolgoztak szívesen, mert csupán az ő tartási költségeiket fizették meg, s e fölött alig maradt pénzük. Ha viszont nem dolgoztak, akkor nem kellett semmit sem fizetniük. Jól ki kell tehát dolgozni azt a rendszert, amely nem szegi kedvét az elítélteknek. Megoldás lehet talán, ha nem az elítélt béréből vonják le a költségeket, hanem attól függetlenül, külön rendezik az intézet-tel a számlát.

Díjazás

Mindegy, hogy munkajutalomnak, bérnek vagy fizetésnek vagy díjazásnak nevezzük azt az összeget, amelyet az elítéltek a munkájuk után kapnak. Ennek nagy jelentősége van a reszocializáció, a munkához való viszony szempontjából. Az elítélt-munkabérek a világon mindenütt (eltekintve egy-két kivételtől) erőteljesen a szabad munkabérek alatt maradnak. Most tehát célszerű megfontolni azoknak a jogszabályoknak az átalakítását, amelyek az elítéltek munkabéréből való leltartásokat tartalmazzák, inkább az önkéntes, áldozatnak járó jóvátételt kellene szorgalmazni. Ennek büntetőeljárás-konkvenciái is volnának.

A világon mindenütt ismert az a hazánkban is alkalmazott gyakorlat, hogy az elítélt keresményének egy részét tartalékolják a szabadulás idejére. A börtönön belül a személyes szükségletekre fordítható összeg rendkívüli fontosságú, hiszen óriási feszültségcsökkentő hatása van, s egy újabb évr arra, hogy az elítélt önkéntesen (is) akarjon dolgozni, minden kényszer nélkül.

Fontos volna végül jogszabályban is kimondani, hogy a büntetés-végrehajtás az állam feladata, ami annyit jelent, hogy azoknak az elítélteknek a foglalkoztatásáról is gondoskodnia kell (szakköri vagy egyéb formában), akiket a börtönmunkáltatás keretében nem tudnak foglalkoztatni.

*

A jobb áttekinthetőség kedvéért a megújuló magyar munkáltatási gyakorlat kezdeteinél célszerű számbavenni azokat a törekvéseket (és buktatókat), amelyeket más országokban már kipróbáltak, netán tanulságosan megszenvedtek. Összevetni saját elképzelésünket a másutt honosakkal – mindenképpen hasznos igény. Ezt szolgálja a rövid nemzetközi körkép, amely – szándékunk szerint – rámutat törekvésünkkel egyező és attól eltérő megoldásokra.

Ausztria

Az osztrák büntetés-végrehajtásban *központi szerepe van a munkáltatásnak*, különösen az elítéltek nevelése szempontjából. Minden munkaképes

embert munkavégzésre köteleznek. Minden olyan munkát el kell végezniük, amelyet számukra kijelölnek. *Nem létezik tehát a munkaválasztás szabadsága.* Csak olyan munka végzésére nem szabad igénybe venni az elítélteket, amely életveszéllyel vagy egészségük súlyos károsodásával járhat. Az intézeteknek gondoskodniuk kell arról, hogy az elítéltek hasznos munkát végezzenek. A fogalmazásra készülő tárgyak gyártására szolgáló üzemeket, vagy azokat, amelyek kisipari vállalatok részére végeznek munkákat, csak oly mértékben lehet a bv. intézetekben berendezni, amennyiben ezek a népgazdaság szempontjából indokoltak.

A foglalkoztatás módján csak akkor lehet változtatni, ha az kívánatos az intézet takarékos, gazdaságos és célszerű vezetéséhez. Létezik a házimunka rendszere, de intézeten kívüli foglalkoztatás is. A végrehajtás könnyített formájában (az elítélt beleegyezésével) az intézeten kívüli, illetve nem az intézethez tartozó üzemben történő, felügyelet nélküli munkavégzés is lehetséges. A gyakorlatban nagyon sok elítélt dolgozik az intézeten kívül, felügyelet nélkül, például a magángazdaságok üzemében. Az ilyen munkáltatás jól bevált. A munka hozama a szövetséghez folyik be. Azok az elítéltek, akiknek munkateljesítménye kielégítő, az általuk végzett munkáért díjazást kapnak. A díjazás nagyságát a ledolgozott munkaórákra a bv. törvény határozza meg. Az elítéltek 40%-a önhibá-

ján kívül nem dolgozhat. Ausztriában nincs törekvés arra, hogy az elítéltek munkadíjazását a szabad életben foglalkoztatottak munkabéréhez hasonlóvá tegyék. A büntetés-végrehajtás során valamennyi végrehajtási intézkedéssel, így a munkával is arra kell törekedni, hogy nevelő hatásuk legyen az elítéltekre.

Németország

A német Btk. szerint a munkavégzés elsősorban, azt a célt szolgálja, hogy az elítélt kereső tevékenységre irányuló képességét az elbocsátás utáni időszakra megőrizze, illetve előmozdítsa. A bv. hatóságnak a jogszabályi előírás szerint az elítéltet gazdaságilag jövedelmező munkakörben kell foglalkoztatnia és figyelembe kell vennie az elítélt képességeit, jártasságát, érdeklődését. Az arra alkalmas elítélteknek lehetőséget kell adni továbbképzésre, tanulásra. Az elítélt munkadíjként a biztosított dolgozók átlagkeresetének mindössze kb. 5 %-át kapja. A munkadíjat az elítélt teljesítménye és a munka jellege alapján differenciálják. A munkabér egy részét a szabadulást követő időre tartalékolják, csupán a maradék pénzből vásárolhat az intézetben. Az elítéltek számára megengedett, hogy az intézeten kívül munkát vállaljanak, szakmai képzésben (vagy átképzésben) részesüljenek. A gazdaságilag jövedelmező munkát az elítéltek túlnyomórészt az ún. vállalkozói üzemekben végzik. Olyan üzemek ezek, amelyeknek a büntetés-végrehaj-

tási hatóság ad termet, elítélteket és felügyelő személyzetet, míg a vállalkozó biztosítja a gépeket, eszközöket, az anyagot és a betanító munkásokat. Ebben a formában az elítéltek nem a vállalkozó cég munkavállalói, hanem a büntetés-végrehajtási hatóság számolja el a munkaórát, a teljesítményt, a bért, ezekben az üzemekben többnyire egyszerű, unalmas tevékenységeket végeznek. A bv. intézetek saját rezsimjében szervezett munkák értelmesebbek és az elítéltek reszocializációját jobban szolgálják (pl. lakatos, asztalos, nyomdai munka stb.). A bv. intézetekben segítő (takarítási, karbantartási) tevékenységgel az elítélteknek kb. 15%-a foglalkozik.

Svájc

A svájci Btk. szerint az elítéltek kötelesek elvégezni a számukra kijelölt munkát. Lehetőség szerint olyan munkával kell foglalkoztatni őket, amely képességeiknek megfelel és a szabad életben a megélhetését biztosítja. A törvényi előírás nem említi a munkára nevelést, bár a munkáltatás lényegében erre irányul. Lehetővé teszik a rendelkezések, hogy az elítélt szakmai képzést vagy tevékenységet az intézeten kívül folytasson. A munkakényszer a svájci büntetés-végrehajtás egyik alap-eleme.

A munkáltatás a gazdasági előny szempontjából meghatározó, de az elítélt reszocializálásának is egyik legfontosabb eszköze, a gyakorlatban szintén központi jelentőségűnek ítélik. Így nem véletlen, hogy minden svájci

büntetőintézetben a munkamegtagadás az egyik legsúlyosabb fegyelmi vétség, aminek komoly hátrányai vannak (zárkába zárás, kedvezmények megvonása). Jellegzetessége a svájci munkáltatásnak, hogy nem az értelmes, igényeknek, képességeknek megfelelő munkavégzés az uralkodó, hanem meghatározóak a gazdasági természetű érdekek.

A büntetés-végrehajtás és a mezőgazdaság összekapcsolása a svájci helyzet másik általános jellemzője. A börtönök nagy többsége ugyanis vagy mezőgazdasági profilú, vagy az intézethez mezőgazdasági üzem is tartozik. Elég gyakran keletkeznek problémák abból a tényből, hogy az elítéltek 50-70%-át a mezőgazdasági termelésben foglalkoztatják annak ellenére, hogy többségük soha nem dolgozott ilyen területen és vélhetően nem is fog. A mezőgazdaságban dolgozók többsége segédmunkási tevékenységet lát el, amihez nem kell szakmát tanulnia, így szabadulása után ennek nem veszi hasznát.

Előnye viszont az ilyen típusú munkáltatásnak, hogy sok elítélt számára jelent viszonylagos szabadságot, így a zártsággal járó hátrányok kevésbé jelentkezők. Az elítéltek munkájuk után kereseti részt kapnak, amelynek mértéke messze elmarad az igazságos munkabértől és elsősorban fegyelmezési eszköz. Ezzel a keresettel az elítélt nincs ösztönözve arra, hogy jó munkateljesítményt nyújtson, s azzal a kevés összeggel sem rendelkezhet szabadon.

Az összeg felét ugyanis általában az elbocsátásra tartalékolják, és csak a többit fordíthatja napi szükségleti javai beszerzésére. Az elítélt így nem tanulhatja meg a pénz beosztását, a tartalékolt pénz pedig a szabadulás után általában egy hónapig sem elegendő. Így az elítélti keresmény alkalmatlan arra, hogy a reszocializáció céljait szolgálja. E fenti helyzet nem jellemző az intézeteken kívül foglalkoztatottakra, akik az ún. *félszabadság rezsimben* vannak. Itt a Btk. nem lép fel korlátozólag, ugyanígy a magángazdaságban dolgozó elítéltek esetében sem.

Hollandia

Itt van az elítéltek foglalkoztatásának legmagasabb színvonala egész Európában. A munka törzsét képezi az elítéltek nevelésének, kezelésének. A hangsúly azonban egyre inkább az elítéltek társadalomban történő foglalkoztatására (community based prisons) helyeződik. A büntetés-végrehajtásban a munkakötelezettség érvényesül, a munka kijelölésénél az elítélt igényeit, elképzeléseit figyelembe veszik, az adott keretek között érvényesül a szabad munkaválasztás joga. Fontos cél, hogy az elítéltek (ha lehet) szakmai képzést kapjanak. A munkaidő a szabad munkavállalóéhoz alkalmazkodik, bár az utóbbi időben a négyórás foglalkoztatást is bevezették, mert a napi foglalkozások száma és sűrűsége oly magas, hogy lehetetlen több időt munkával tölteni. A foglalkozások lehetnek: sport, látogatók fogadása, ügyvéddel, hivatásos pártfogóval való ta-

lálkozás. A munkát általában nem utasítják vissza az elítéltek, mert akkor egész nap a zárkájukban ülnek bezárva. A szolgáltatásuk színvonal sem azonos a dolgozókéval. Ebből kitűnik, hogy a nem dolgozást is választhatják az elítéltek, a munkavégzés megtagadásához direkt módon nem kötődnek büntető szabályok.

A bérek az intézményen belüli munkáltatásban kb. 40%-át teszik ki a kinti átlagbéreknek, míg a külső vállalatnál dolgozók azonos bért kapnak, mint szabad társaik. Mindezek az információk a teljesen zárt intézetekre vonatkoznak, amelyek csekély részét képezik a holland büntetés-végrehajtási szisztémának. Az intézetek nagy részében ugyanis félszabadság körülmények között tartják fogva az elítélteket, ahonnan mintegy szabad munkavállalóként kijárhatnak dolgozni.

Anglia és Wales

Angliában és Walesben a börtönipar új fejlesztése 1964-től történt meg. A foglalkoztatásnak két formája ismert: *az egyik börtönvállalatokon kereszttüli, míg a másik a külső vállalkozókkal kötött szerződések alapján, a börtönön belül végzendő munkák.* A témában dolgozó szerzők igen gyakran kifejtik, hogy komoly gondok vannak a munkáltatással, nehézségek a munka biztosításával. A külső vállalkozókkal kötött szerződések esetében a gépeket, azok beállítását és fenntartását a börtönigazgatóság adja, de van arra is példa, hogy külső cég biztosítja ezeket a szükséges eszközöket. Az elítéltek fő-

lött azonban csak a börtön személyzete rendelkezhet.

Jó gyakorlat az, hogy a vállalkozók, mielőtt egy termék gyártására ráállítanának egy intézetet, hosszabb ideig *tréninget, workshopot* tartanak az elítélteknek, s csak akkor vezetik be az adott tevékenységet, ha az elítéltek már kellő gyakorlatot szereztek benne. Más esetben, ahol már tradicionálisan működő tevékenységi, gyártási forma működik, ott az elítélteket hathetes betanítási idő után állítják rá a termelésre. Jellegzetessége az angol és walesi börtönrendszernek, hogy *nincs egységes munkáltatási szisztémája*, ez területenként, adott esetben intézetenként különbözhet, függően az adott helyen meglévő tradícióktól, lehetőségektől. Sokszor az intézet működési formája (nyitott vagy zárt) függ az ott hagyományosan folytatott munkától. Pl. Kirkham és Lancs börtönökben, ahol hagyományosan fakitermeléssel és feldolgozással foglalkoznak, az intézet működési formája szükségszerűen nyitott börtönnek felel meg. A börtönökben gyártott árukat elsősorban a börtönrendszer saját szükségleteire használják fel, de nagyon gyakori, hogy az intézetnek saját boltja, esetleg hálózata van, és az adott áruval ellátja az ország más részeit.

Hagyományos angol ipari és munkáltatási terület a *textilipar*. Fél tucat börtönben állítanak elő különféle textileket, amelyeket helyi üzemekben dolgoznak fel. Ilyen vállalatoknál gyártják a börtönökben használt uniformisokat,

a szabadulóruhákat, de van külső megrendelés is. Például védőruhát készítenek kórházak, az ipar és a kormányintézmények számára. Jelentős a kormány megrendelői szerepe. Sajnos a textilipar technikai felszereltsége a börtönökben mögötte marad a szabad iparénak, de vannak helyek, ahol már a modern gépeket használják. Jelentősek a börtönmosodák, ezek elsősorban belső megrendelésre dolgoznak. A munkáltatás ilyen ipari formában azonban nem fedi le teljesen, sőt csak igen kis mértékben a teljes elítéltállomány foglalkoztatását, ezért igen gyakoriak azok a tréningek, szakköri foglalkozások, szociális kisegítő jellegű munkák, amelyek sok esetben csak az elfoglaltságot, az időtöltést szolgálják. Ezen foglalkozások termékeit rendszeresen szociális- és gyermekintézményeknek ajándékozzák. Az ilyen programok finanszírozása nem központi, de nem is helyi intézeti költségvetésből történik, hanem ún. pályázati rendszerrel szerzhető meg a pénzek e célokra a belügyminisztériumtól. A pályázatokat igen gyakran külső szervezetek, köztük független szervek, NGO-k nyerik meg és nem a börtön személyzete. Ez azt jelenti, hogy ezek a szervezetek üzemeltetik a börtönön belül az ilyen workshopokat. Ezzel szerencsésen megoldódik a börtönélet társadalmi ellenőrzésének egy formája, indirekt módon.

Az utóbbi években bevett gyakorlat, hogy még a hosszúidős elítéltek is, két évvel büntetésük letelte előtt külső

munkát vállalhatnak. Ezeket a munkavállalásokat ún. Job Club-ok készítik elő, ahol az elítélteket megtanítják a munkaerőpiacon való sikeres mozgásra, és segítenek nekik munkát találni. Munkavállalás esetén az elítéltek szabad munkavállalóként jelennek meg a munkahelyen, bérük azonos más szabad munkavállalókéval, csupán a munka végeztével térnek vissza a börtönbe. A fizetést a cég a börtönnek utalja át, ebből levonják a tartási költséget, a maradékot pedig tartalékolják a szabadulás esetére. Sok esetben a tartási költségek levonása után csak igen csekély összeg marad meg, ami érthetővé teszi az elítéltek székeszsését az e típusú munkával szemben. Ha ugyanis nem dolgoznak, akkor nem kell tartási költséget fizetniük. Sok esetben független szervezet üzemelteti a Job Clubot, mint pl. a londoni Holloway börtönben a Nacro (National Association for Care and Resettlement of Offenders).

Egyébként az elítéltmunkáért fizetett bérezés igen alacsony, töredéke a szabad munkavállalókéval. J. E. Hall Williams szerint a börtönipar, amely csak töredékét köti le az elítéltekmunkaerőnek, nagy mértékben ki van téve a piaci ingadozásoknak és a recesszióknak, ezért hosszú távon a jelenlegi formában nem tud javulni az elítéltekmunkáltatási aránya. Ezt egy kormány által nyújtandó védőpolitika megváltoztatná és elősegítené a büntetés-végrehajtás más céljainak munkán keresztül történő érvényesülését.

Egyesült Államok

Az USA-ban az elítéltekmunkáltatásának három formája ismert: *mezőgazdasági, ipari és intézetfenntartási munkálatok*. Az utóbbihoz konyhai szolgáltatások, ruhavarrás és -tisztítás, udvar- és kertfenntartási munkák, valamint hivatali feladatok tartoznak. Mindez természetesen a büntetés-végrehajtási intézetek saját körében, az ott lakó elítéltek és az ott dolgozók szükségleteinek fedezésére szolgál.

A *mezőgazdasági termelés* a kezdetek óta rendkívül fontos munkáltatási forma volt az USA-ban, amelyhez állattenyésztés és takarmánytermesztés is társult. Az évtizedek során azonban, amint a mezőgazdaság egyre inkább szakosodott és az árut a lehető legalacsonyabb előállítási áron termelik (munkaerőkímélő módszerekkel), kiderült, hogy sok esetben a szabad piacon olcsóbb beszerezni egy árut, mint azt a börtönben előállítani.

A *mezőgazdasági termelés* alkalmazása ellen szól az a tény is, hogy az elítéltek többsége ipari területeken található nagyvárosokból jön, s oda is tér vissza a büntetés után. Mindebből következően kevés az a mezőgazdasági börtönvállalat, amely egyszerre tudja produkálni a gazdaságosság és (képességgel) a rehabilitáció szükségletét.

A II. világháború előtt az amerikai *börtönkézműipart* erősen megnyirbálta a szövetségi törvényhozás. 1940-re csak a legszűkebb körben gyárthattak kézműipari terméket a börtönökben. A restrikció oka a magánvállalkozások-

kal kialakult versenyben keresendő, amely a börtönvállalkozás visszaszorításával végződött.

Korábban a börtönmunka ipari felhasználásának számos módszere volt, amelyek jelentős része a II. világháborút követően is tovább élt. Ismert volt a *szereződéses rendszer*, amelyben a dolgozó elítélt állt szerződésben a magánvállalkozóval, aki az épületet, a berendezéseket és a szükséges anyagokat nyújtotta a vállalkozáshoz, amely többnyire a saját gyárat jelentette. A börtön management egyetlen felelőssége ebben a rendszerben csupán az volt, hogy biztosítsa a szükséges számú napot és órát, továbbá a megfelelő számú elítéltet. Ezért a feladatért a vállalkozó meghatározott összeget fizetett a börtönadminisztrációnak. Ez a rendszer rengeteg visszaélést (korrupciót) tett lehetővé. A századfordulóra törvényen kívül helyezték.

Alkalmazták az ún. *darabbér rendszert*, amelyben a gyárat és az áruk eladására szolgáló üzleteket a börtön management üzemeltette, a magánvállalkozó csupán az anyagokat és a berendezést adta. Kialkudott árat fizetett az intézetnek az előállított áruk minden darabjáért. Ma már ezt a munkáltatási formát is törvényen kívül helyezték.

Haszonbérleti rendszer is élt, ebben az elítélteket bérbe adták a magánvállalkozóknak oly módon, hogy naponta el kellett menniük a vállalkozó üzemébe, tehát a munka színhelyére. Ez a munkáltatási forma rendkívül népszerűtlen volt, mert nagyon nehéz munkát

végeztettek az elítéltekkel: fatönkök kiemelését mocsárból, cukornádültetvényeken dolgoztatták őket, majd a 30-as évektől útépítésen. Törvényileg szüntették meg e rendszert 1936-ban.

A *közösségi vagy állami elszámolási rendszernek* nem voltak magánvállalkozó szereplői. Az állam működtette a gyárat, üzemeket, adta a személyzetet, az anyagi háttérrel, a szükséges berendezéseket és anyagokat, de az így megtermelt terméket a szabad piacon kellett értékesíteni. Különösen a farmgazdaságokban előállított árukra volt igény a piacon. Ez a rendszer ma is él (és legális) sok államban, de szerepe csökkent a börtönökben készített áruk államokon keresztül történő átszállítási tilalma miatt.

Az *állami használati rendszer* (state use system) nagyon hasonlít az előző rendszerhez, de az állam itt kötelezettséget vállal az előállított termék felvásárlására. A mai amerikai börtönökben elsősorban, csaknem kizárólag ez a rendszer üzemel. A börtönben termelt termékekkel nem jelennek meg a szabad piacon, hanem az állam saját céljaira, saját intézményei működéséhez szükséges eszközöket állítat elő a börtönmunkáltatásban.

Ismert még a *közmunka rendszer*, amely erdőújratelepítést, útkarbantartást, tűzmelegelőzési munkákat, épületfelújítást jelenthet. Vannak államok, ahol még működik ez a rendszer, azonban a megrendelő mindig az állam.

Végezetül, mintegy quasi munkatevékenységként lehet figyelembe venni

a hobby, művészeti és egyéb szakkörök működését. A börtönipar restriktívját követően ez a tevékenységi fajta jogszabály által minősített ipari tevékenységnek. Ennek keretében az elítéltek különféle művészeti és egyéb tárgyakat állítanak elő, kiscsoportos foglalkozások keretében, amelyeket a börtön

ajándékboltjában árúsítanak, közel a látogatási központhoz. Ezek a termékek nem hoznak semmilyen hasznot az állam konyhájára, a tevékenység fő értelme a tevékeny időtöltés.

Dr. Kövér Ágnes

Együttes vitaülést tartott november 17-én az Állam- és Jogtudományi Egyetemen a Magyar Kriminológiai Társaság, a „Finkey Ferenc” Bűnügyi Reformtársaság és a Magyar Börtönügyi Társaság. Előadók és hozzászólók – a bűn- és börtönügy elméleti és gyakorlati szakemberei – az elítélt-foglalkoztatás sok ellentmondást hordozó kérdését vitatták meg az épülő piacgazdaság, a nyugati demokráciákhoz felzárkózó Magyarország körülményei között

Tömlőcstartók

Rokkant katonák • Alacsony presztízs

A büntetés-végrehajtás személyzetének legállandóbb tagja az őr. Lehet bármilyen változás, reform vagy átalakulás, lehet bármilyen megítélése a büntetés végrehajtásnak, őrnek mindig lennie kell. Lehet, hogy nincsen igazgató vagy parancsnok, lehet, hogy nincsen hierarchia, őrszemélyzetre akkor is szükség van. Így volt ez mindvégig a történelemben s így van ez ma is.

Ismereteink szerint – jóllehet a carcerről, a tömlőcről már Szent István törvényei is szóltak – a hazai börtönört

első ízben az 1205 és 1235 között fölvetett nagyváradi istenítéleti jegyzőkönyvek említik. „Pétör a borsodi várnak jobbágya pörbe fogta azon várnak népeit, nevezetesen pedig a Balajt falubelieket, a finkefalviakat, a múcsonyiakat, a Kurittzán- és Császta faluból valókat, mondván, hogy az ő hivataljok lenne a börtönőrzés. Ezek ellenben azt állították, hogy igenis fegyverviselői a várnak, hadakozók, nem pedig rabtartók. Teodor, az ispánjok a kihallgatásnak utána István nevezetűt Némethi fa-

luból pristáldusnak melléjük adván, tüzes vaspróbára Váradra rendelte őket, hol a fönnemlített Pétör letett a tüzes vas ítéletről, azt is kijelentvén, hogy a megnevezett falvakba való várnépeket alaptalanul bolygatta a börtönörzés tárgyában.”

Az úgynevezett Váradi Regestrum-ból származó idézet világosan bizonyítja, hogy a börtönörzés nem volt dicsőség dolga: a várnép említett része, amúgy kardforgatók, képesek akár tüzes vasat is markolni annak bizonyítására, hogy ők nem tartoznak a börtönök őrzői közé.

A késői kornak két tanúsággal szolgál a citátum. Egyfelől a várban található tömlöcök őrzői mindenképpen a fegyveres várnép, tehát a hadakozó lakosság köréből kerültek ki. Másfelől a réteg alsóbb zónáiból, mely arra utal, hogy egyfajta lebecsült tevékenységként tartották számon a rabok őrzését.

A foglyok őrzését a középkorban a legkülönbözőbb személyzet látta el. Leggyakrabban - minthogy a carcer leginkább várakban volt található - a várnagy alá rendelt katonák őri feladata volt. Városokban, ahol az enyhébb árestomot és a súlyos tömlöcöt is ismerték, a nem megszégyenítő fogság fogatosítója a *csendbiztos* volt, míg a városháza pincéjébe zárt gonosztevőket a *törvényszolga*, a Scherge őrizte. Nem véletlen a megkülönböztetés: a tömlöc dehonesztáló hatása kiterjedt annak őrzőjére is. S bár a város a törvényszolgának tisztes megélhetést biztosított, rit-

kán válhatott a városi társadalom egyenértékű tagjává, őt is a *becstelen személyek* közé sorolták. Talán ezzel is összefüggésben állott, hogy sokhelyütt a tömlöc (mely egyben vattakamra is) a hóhér kezelésébe került. A magyar börtön elnevezés is e gyakorlatból származik: a hóhér, a *berten* kölcsönözte nevét az általa őrzött helyiségnek. Erdélyből arról érkeztek hírek, hogy több városban kiváló lakatos- és fémmunkájuk elismeréseként cigány kompániák tagjait alkalmazták a láncok, kínzóeszközök elkészítésére-karbantartására s ezzel összefüggésben őrzésre is.

Írástudó felügyelők

A magyar fejlődésből megállapítható, hogy a tömlöcök felügyelői a legkülönbözőbb körökből kerültek ki. Magánvárakban és uradalmakban a szolgálatra fogott fegyveresek közül, vármegyékben a megyei személyzet, a hajdúk köréből, városokban erre külön alkalmazottak közül, az állami várakban a hadsereg állományából. Így volt ez az *első országos intézet* esetében is, az 1772-ben *Szempcen* megnyílt, majd 1780-ban *Tallósra* költöztetett és pályafutását végül a szegedi vár kazamátáiban dicstelenül befejezett *Domus Correctoria* esetében is. 1793-ig az őrkök a hadsereg állományából kerültek az intézetbe, szolgálatukat ott teljesítették. Szempre 1773. február 27-én

a koronaőrség létszámának terhére egy káplár és hat közlegény rendelkezett őrség gyanánt. 1773. március 6-án az őrség egy káplárból, egy szabadosbóll és tizenkét közlegényből állt már.

A nyugat-európai dologházi modellt követve, Szempcen is létesítettek *zuchtvateri* és *zuchtmutteri* funkciókat (felügyelő és felügyelőnő). A kinevezett felügyelők képzettségéről, megbecsüléséről nincsen információnk. A kinevezésükkor kiadott utasítás azonban némi adalékkal szolgál e kérdésre.

A felügyelő az intézetben lakott, s mivel a rabok teljes életének ellenőrzése, nyilvántartása, a napirend betartatása az ő feladata volt, csakúgy, mint a betegek gondozása, „*mindezekből önkényt következik, hogy a fölügyelő a házból egykönnyen nem távozzhatik el, hanem mindig kéznél kell hogy legyen*” – szöveg a szolgálati utasítás. A felügyelőnek írástudásban jártasnak kellett lennie, hiszen ő vezette a rabokkal kapcsolatos nyilvántartásokat, munkadíj-kimutatókat és számadásokat. A hétvégeken történő kifizetéseket is ellenőriznie kellett. Tiszte továbbá *magával hozza, hogy a munkában szorgalomra, az imádságban ajtatosságra, cselekedetekben tisztességre és minden alkalommal erkölcsösségre szoktassa a rabokat.* A tallósi átköltözés utáni időkből már tudjuk, hogy a felügyelő évi 150 forint fizetéssel rendelkezett. Biztosították számára egy kamrából és szobából álló lakást, a hozzá tartozó kerttel.

Összehasonlításként: az igazgató ja-

vadalma évi 500 forint volt, a katonaságtól átvezényelt őrseg káplárjának évi fizetése 36 forint 30 krajcár, közlegényének 12 forint 20 krajcár.

1786-ban kelt dokumentum tanúsítja, hogy ekkor még megyei hajdúk látták el az őri feladatokat, akiknek illetménye évi 77 forint 56 krajcár volt. (A javítóház állapotára jellemző egy 1783-ban kelt jelentés, melyben kizárták annak lehetőségét, hogy a Ház saját őrsemélyzetet állítson szolgálatba, mivel „*ez a fölötte szegényesen és szű-*

kölködve tengődő, adóssággal terhelt ház” erre képtelen.)

A felügyelő munkáját segítette még a *börtönzolga*, aki a börtönben a legközvetlenebb ellenőrzést megvalósította, ő tette a bilincseket a rabokra, zárta őket szobáikba. A *börtönzolgák* (vagy kulcsárok) fizetése Tallóson évi 60 forint 50 krajcárt tett ki és szobakonyhas lakásra tarthattak igényt.

Érdemi változás akkor következett be, amikor is (ez már a szegedi periódusra esett) egy 1793. január 18-án kelt helytartótanácsi leirat elrendelte, hogy *patentális rokkant*, leszázalékolt katonák lássák el a továbbiakban a felügyeletet. Nyilvánvaló: a hadsereg így igyekezett megszabadulni a terhes feladattól, s obsitosait így próbálta meg „rásózni” a dologházra. A korabeli jelentések tanúsága szerint a vagyontalan, otthontalan, rokkant vagy kiszolgált katonákkal legalább annyi probléma adódott, mint magukkal a rabokkal. A hadastyánokat a teljesítőképeség szempontjából három kategóriába sorolták. A legnyomorultabbak, a *real invalidusok* a lényegében munkaképtelenek és teljesen erőtlenek, a rokkantak házában elhelyezett kiszolgált katonák legalsóbb rétegéhez számítottak.

A második osztályba kerültek a katonai szolgálatra egyáltalán nem alkalmas, de munkavégzésre képes és hajlandó, katonai felszereléseket készítő obsitosok. A *félíg rokkantak*, akik a helyőrségben némi katonai szolgálatot még vállaltak, katonai egységbe szervezve alkalmaztattak. 1793-tól 1804-ig az őrség a javítóházban az első osztályból, tehát a *teljesen erőtlen és nyomorult* kivénhedt hadfiakból állott. Átmenetileg néhány évig felbukkantak az őrségben félrokkantak is, 1867-ben már megint *real invalidusokból* állott az őrszemélyzet. *Szabó Gergely* igazgató 1800-ban kelt jellemzése szerint „ez a ház a kimondhatatlan rendetlenség és az elvényt katonák miatt, kik

szakadatlan ivásnak adták magukat, olyan állapotba jutott”, mely immáron alig orvosolható.

Az új direktor, *Rott József* listát állított össze az örök alkalmasságáról (pontosabban alkalmatlanságáról). Eszerint közöttük vannak 72 és 85 éves, 65 esztendeje szolgáló, *második gyermekkorukat élő* obsitosok, 60-as éveik végét taposó *járóképtelenek, italozás közben megnyomorodottak, a káplár parancsának nem engedelmességek*: legtöbbje pedig részeges, ellenszegülő, rendszeresen kihágó személy.

Egy icce fegyelem (!?)

A fenti személyzet (nemritkán káplárjuk vezetésével) a szegedi kocsmái verekedések állandó résztvevője volt: büntetőeljárások indultak civil személyek bántalmazása miatt; a városi munkára kirendelt rabokkal a kísérő örök együtt részegedtek le, sőt az is előfordult, hogy beszeszelt állapotban őr és rab együtt rontottak az őrség józanabb felére.

Sokatmondó a fegyelmi eljárásokat tartalmazó kimutatás, miszerint az örök által elkövetett gyakoribb kihágások az italozás, a szolgálat elhanyagolása, az őrhelyen való alvás, rab részére pálinka becsempészése, sikkasztás, lopás, éjjeli – engedély nélküli – elkóborlás, szökés.

A helyzet kialakulásában nyilván közrejátszott, hogy a kiszolgált öreg

katonák megbecsültsége semmilyen értelemben nem volt rendezett. Jelképes javadalmazásuk valóban alig futotta többre a kocsmai italozás fedezésénél. Az évi *48 forint 40 krajcár* mellett a rabokénál alig jobb minőségű hálótermék álltak rendelkezésükre. Adalék a zsold, illetőleg egyenruhapénzt magában foglaló összeg értelmezéshez: *a disznóhús fontja 30 krajcárba került, a szalonnáé 54-be, a vajé 1 forint 30 krajcárba.* (Ezzel szemben egy icce sör 12, ugyanannyi bor pedig 24 krajcár volt csupán.) Más: hosszú ideig kenyeret nem kaptak az örök az intézettől ételük mellé, 1812-ig gyakorlatilag teljes zsoldjuk a kenyér vásárlására folyt el.

A Helytartótanács 1814-ben némi hajlandóságot mutatott a rokkantak lecserélésére, s azok felváltására rendes katonai állománnyal. Amikor azonban kiderült, hogy a szegedi vár kazamatáiba telepített fegyintézetnek nincsen megfelelő elszállásolási lehetősége, a döntést felfüggesztették. Ezt követően az intézet feloszlataáig a helyzet a régi maradt.

A reformkori fogházjavító mozgalom képviselői a büntetés sikeres végrehajtásának feltételeként kivétel nélkül megjelölték az alkalmas és feladatának képzettségénél fogva megfelelő őrszemélyzet kialakítását. Ennek ellenére a dologban a dualizmus börtönügyi reformjáig vajmi kevés intézkedés történt. A kiegyezési év hivatalos felmérése a magyarországi fegyintézetek állapotáról szomorú képet rajzol az

olvasó elé. A fegyintézetek tisztai állománya és az örök megfelelő előképzettség és gyakorlat nélkül kerültek a büntetés-végrehajtásba. Jobbára továbbra is a hadsereg kötelékéből vagy valamely hivatalból: a felügyelők pedig az intézetek körüli falvak parasztjaiból, városi munkanélküliekből rekrutálódtak. Az örök (felügyelők) száma intézetenként változott. *Szamosújvárott 1867-ben 83 polgári ór működött egy őrmester vezetése alatt. Az őrség létszáma nappal 63, éjjel 29 volt. A munkácsi őrszemélyzet ún. belső őrsége, amely a közvetlen őrzés feladatát teljesítette, egy őrmesterből, öt tizedesből és 59 fegyőrből állott. Illaván 80 ór teljesített szolgálatot, Lipótváron és Vácott 64.* (Az őrzött rabok száma között nagy eltérés nem mutatkozott, 600 és 900 között ingadozott.)

Szolgálati utasítás nélkül

A személyzet minőségét elemezve a jelentés készítői kiemelték, hogy a legkevesebb panasz Szent Vince nővéreire lehetett *Márianosztrán*, hiszen ők úgymond hivatásszerűen foglalkoztak a lelkek gondozásával. Az ő esetükben a miniszteri biztosok inkább azt kifogásolták, hogy önállóságuk túlzottnak mondható: az állam úgyszólván bele se szólhatott az elítéltek kezelésébe, arról ők maguk kívántak dönteni. *Nagyenyeden*, az erdélyi női fegyintézetben vaj-

mi kevés javító-nevelő eredmény volt várható a nőket felügyelő 12 fős férfi (!) személyzet közreműködésétől. A problémák a férfi intézetekben voltak a legszembetűnőbbek. Az őrszemélyzet körében továbbélő hagyományos tömlöcfelfogást bizonyítja az az eset, amikor is egy elszökött, s egy szénapadláson rejtőzködő osztrák fegyencet, midőn öt nap múltán megtalálták, minden különösebb eljárás és fegyelmi határozat nélkül nagy nyilvánosság mellett, körmenet idején olyan brutálisan összeverték a feldühödött örök, hogy az illető eszméletét veszítette.

A lipótvári eset kapcsán megfogalmazódó ellenérzést támasztja alá a jelentés Illaváról szóló része is. Ahogyan Csillag László és Tauffer Emil írták: *„Erkölciségüket eléggé jellemzi, hogy nyolcvan egyén közül 34 concubinatusban él, de ezeken kívül az illavai szolgálatra még azon okból is alkalmatlanok, mert 65 közülük egy szót sem beszél magyarul. Kitanításukra nem sok fordítottatott; az igazgató megfogadja a legényt, megkapja az intézeti ruhát, a fegyvert kézbe adják, s rögtön szolgálatba rendelik, a mikor aztán nézi: társai mit tesznek, s ő is hasonlóan cselekszik; külömben is szolgálati utasítással a fegyőrök nincsenek is ellátva.”*

A biztosok szerint az örök rendszeresen csempésznek a raboknak, barátoknak velük, ráadásul a külső őrség 30 tagja belső kiségitőszolgálatot adott. Őket pedig semmiféle intézeti fe-

gyelem nem kötötte, hiszen nem tartoztak az igazgató hatósága alá. (A külső őrséget a hadsereg adta.)

Felháborító fizetések

A vizsgálatot folytatók az őrszemélyzet rossz állapotát a képzés, a fegyelem s a megfelelő fizetés hiányára vezették vissza. A fegyintézeti őrszemélyzet egyöntetű vélemény alapján szakmailag és morálisan egyaránt alkalmatlan volt a császári kormány által egyébként kitűzött javítási cél megvalósítására. *„Nagy részük olyan egyénekből áll, kik nagyon hiányos vagy semmi iskolai tanulmányok és alkalmatlanságuknál fogva egy más állást kapni nem tudnak vagy használhatatlanság miatt onnan elbocsáttattak, egy részük ezen felül öreg, a fegyházi terhes szolgálatban tehetetlen, más részük részeg, kicsapongó s megbízhatatlan”* – szölt egy hivatalos jelentés az őrszemélyzet minőségéről.

A problémával tisztában lévő igazságügyi kormányzat a börtönügy első reformja idején (1867–1874) jóllehet igyekezett az anyagi presztízst emelni, ez vajmi kevés eredménnyel járt. A szolgák kategóriájába tartozó börtönmesterek és felügyelők helyzete hasonlított az intézetek vezetőinek javadalmazásához. (Míg egy átlagos bírói fizetés 2500 forint körül mozgott, a legmagasabb fegyintézet-igazgatói illetmény 1260 forint volt, ami tekintve

a feladatok nagyságát, a megkövetelt képesítést, a körülmények jelentős elterését, azt az óriási felelősséget, ami együtt járt egy 500–900 fős intézmény irányításával, egyszerűen felháborító lehetett.) A felügyelők (fegyencőrök) fizetése 126 és 180 forint között volt, míg a teljesen felelősség nélküli, *egyműszakos* beosztásokat a királyi tábla háromszoros-négyszeres bérrel honorálta. Egy „közönséges” ajtónálló például 400 forintot, a hivatalszolga 200–300 forintot vihetett haza.

Mindegyikőjüké meghaladta tehát a börtönszemélyzet fizetését, ráadásul micsoda különbség volt a munkakörülményekben! A fegyintézeti munka valamelyik távoli helyhez kötötte a fegyőrt, sokkal több fegyelmet követelt tőle, nagyobb felelősséget munkájában, ezernyi kellemetlenséget a mindennapokban, *háromműszakos* vagy hosszított szolgálatot. A büntetés-végrehajtási őrszemélyzet bázisa nyilvánvalóan az a környékbeli paraszt és cseléd, esetleg iparoslegény réteg, amely műveletlensége folytán, szakképzettség híján vagy egyéb (piaci) okok következtében saját foglalkozását űzve nehezebben tudott volna megélni. Hol van ez a kényszerhelyzet a liberális fogházjavítók álmától, a művelt, humánus, tanítani és javítani képes, erkölcsi mintát nyújtó börtönszemélyzet kialakításától?! A kapitalizálódás pedig ellene hatott a fegyintézetek fejlesztésének. Ko-

rabeli jelentések számtalanszor hivatkoznak arra, hogy a mezőgazdasági – iparos – bérmunkás rétegből toborzott fegyőri állomány elhagyja a szolgálatot, mert a kibontakozó gazdasági fejlődés, iparosítás felverte a munkabéretet, amelyek időnként másfélszer-kétszer magasabbak a fegyőrinél. Az intézetek többsége még szállást sem tudott biztosítani a felügyelőnek, így az erre szánt összeg alaposan csökkentette az amúgy is szerény „honoráriumot”.

Természetes ennek tükrében a tárca és a szakemberek támasztotta minőségi kívánalmak – akár a tisztviselők, akár az egyszerű szolgálattevők irányában fogalmazódtak is meg – irreálisnak bizonyultak. Az anomáliákat a kiegyezés utáni első években próbálták ugyan rendezni, de hamarosan megszűnt az erre szolgáló anyagi fedezet. Az igazságügyi vezetés végül is a lemaradást nem tudta korrigálni, az igazságügyi tisztségviselői és egyéb szolgálattevői között a büntetés-végrehajtásban dolgozók mindig az utolsó helyre kerültek, ami természetesen aláásta társadalmi megítélésüket is. Ezen már az sem segített, hogy adminisztratív megoldásokkal (pl. kötelező őrtanfolyam) kísérelték meg a színvonal emelését. E betegségét a magyar börtönügy a 19. század végéig nem heverte ki.

Dr. Mezey Barna

Miből élünk?

Felmérés a személyi állomány anyagi- és szociális helyzetéről

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága a közelmúltban főosztályvezetői értekezleten tárgyalta a személyügyi és szociális főosztály jelentését a személyi állomány anyagi- és szociális helyzetének felméréséről. Három évvel ezelőtt már készült hasonló felmérés, igaz, akkor a kérdőíveket mindössze öt büntetés-végrehajtási intézet dolgozói számára küldtük meg. Jelenlegi felmérésünk az akkori öt intézeten túl további hat, összesen tehát tizenegy intézet közel háromezer dolgozóját érintette volna. Az ötven kérdést tartalmazó kérdőívet azonban csak 809-en (28,5% !) töltötték ki. Több kérdésünkre a munkatársak nem adtak kielégítő választ.

Elgondolkodtató, hogy miért ilyen kevesen küldték vissza a név nélküli kérdőíveket. Véleményünk szerint ez több okra vezethető vissza, így többek között az állomány tartózkodóan fogadta kérdéseinket, a válaszokból kiderült, hogy az érintettek nem bíznak helyzetük jelentős javulásában, ráadásul egy-egy kérdés olyan érzést válthatott ki munkatársainkból, mintha ellenőrizni kívánnánk, hogy hányan végeznek – engedély nélkül – más kereső tevékenységet. Akadt témakör, amelyre nem szívesen válaszoltak (például családtagok munkanélkülisége), végezetül bizonyára nem jutott el mindenkihez a kérdőív.

A válaszadók 71,7%-a férfi, 28,3%-a nő. Családi állapotukat tekintve 10,6% nőtlen, illetve hajadon, 75,9% nős vagy férjezett, 4% élettársi kapcsolatban él, 0,7% özvegy, 7,3% elvált, 1,5% házas, de külön él.

A kérdéseinkre válaszolók 67,8%-a intézeti hivatásos állományú, 15%-a kö-zalkalmazott, 9,2% a vállalatokhoz vezényelt hivatásos állományú és 8% vállalati polgári alkalmazott. Iskolai végzettségüket tekintve 9,8%-uk általános iskolát, 32,4%-uk szakmunkásképző iskolát, 40%-uk középiskolát, 17,8%-uk pedig egyetemet, főiskolát végzett.

Vizsgáltuk a büntetés-végrehajtási szakmai iskolai végzettséget is. A megkérdezettek 33,2%-a nem rendelkezik büntetés-végrehajtási szakmai iskolai végzettséggel, 40,1% tiszthelyettesképző iskolát, 16,2% zászlósképző iskolát vég-

zett, 10,5% felsőfokú szakvizsgával rendelkezik. A feltett kérdések értékelését számtalan összefüggésben vizsgáltuk. Tájékoztatásunk természetesen nem tartalmazhatja teljeskörűen azokat egyrészt terjedelmük miatt, másrészt nem akarjuk számadatok tömegével terhelni az olvasót. Így az illetmény és jövedelmi viszonyokat, a lakáshelyzetet, a pihenés, üdültetés, valamint a segélyezések kérdéskörét elemezzük részletesebben. Mindehhez előtte néhány általános érvényű gondolatot célszerű megosztani az olvasóval. Az elmúlt években a büntetés-végrehajtási munkavégzés feltételrendszere megváltozott. Mennyiségileg és minőségileg egyre magasabb szintű követelmény-rendszerek kellett megfelelni, egyre rosszabbodó munkakörülmények és anyagi elismertség mellett. A gazdasági helyzet változásával a testület kínálta előnyök csökkentek, elsősorban a bérek, a lakáshoz jutás és a szociális juttatás tekintetében, ugyanakkor a jogos igények fokozódtak, melyeket a büntetés-végrehajtás önjelöltől már nem képes megoldani. A szakma munkaerőpiaci pozíciója romlik. Egyre inkább kívánatos lenne magasabb kvalifikált szakemberek alkalmazása, ezzel szemben az általunk ajánlott jövedelemért nem szívesen vállalják a ráadásul alacsony társadalmi presztízsű szolgálatot.

Az elmúlt években a testületnél korosztályváltás történt. A tisztii állomány 14,5%-a, a tisztihelyettesi állomány 34,0%-a, a közalkalmazottaknak 22,2%-a harminc éven aluli. A jelentkező fiatalok egy részének pályakezdése, életkezdése egybeesik a hivatásválasztással. Ez új helyzetek és problémák elé állította a büntetés-végrehajtás vezetését.

Illetmény, jövedelmi viszonyok

Az állomány bérfeljesztési lehetőségei az elmúlt években fokozatosan csökkentek. 1991-ben húsz százalékos, 1992-ben már csak 10 százalékos béremelésben részesült a bv. személyzete. Az elmúlt évben a központi bérpolitikai intézkedés keretében további bérfeljesztésben részesültek az egészségügyi és a nevelési szakterület dolgozói.

Az 1993. évi költségvetés bérfeljesztési előirányzatot nem tartalmazott. A Költségvetési Intézmények Érdekegyeztető Tanácsa – elismerve a bv. tarthatatlan helyzetét – a központi bérpolitikai keretből 1993. május elsejétől biztosított mintegy 1,97%-os bérfeljesztési lehetőséget, ami a teljes személyi állományra vonatkoztatva 600 Ft/fő/hó összeget jelentett. Ezt az összeget egészítettük ki havonta átlagosan meglévő mintegy 170-200 fős létszámhiányunkból adódó bérmegtakarításból, amely átlagban 1 500 Ft/fő/hó béremelést tett lehetővé. A számok tényszerűen bizonyítják, hogy a bérek százalékos emelkedése az elmúlt évek

inflációjának csak töredékét kompenzálta. A romló anyagi helyzet azt eredményezte, hogy fokozódott az állomány létbizonytalansága, ennek egyenes következménye a szembetűnő pályaelhagyás. Míg a 80-as évek második feléig évente átlagosan mintegy 160-200-an távoztak a testülettől, addig 1989-ben 362-en, 1990-ben 547, 1991-ben 658 ember. Ez utóbbi év kiugróan magas számában szerepet játszott a büntetés-végrehajtásnál történt *szervezetkorszerűsítés*, ekkor többen éltek a lehetőséggel és kérték nyugállományba helyezésüket, illetve elbocsátásukat. 1992-ben mintegy 552 munkatársunk távozott, idén az eddigi háromnegyed évben 446-an váltak meg a testülettől. Várhatóan az év végére ez a szám eléri a 600-at. Sajnálatos, hogy ebből mintegy 65 azoknak a száma, akik szolgáltatásokat az idén kezdték. A fluktuáció mértékében jelentős szerepet játszik a *jövedelmi viszonyok alakulása*. Megjegyzem, hogy a szakemberek távozásával kieső speciális szakmai ismeretek és tapasztalatok pótlása rendkívül idő- és pénzigényes feladat. Az életszínvonal alakulására választ adók 41,5%-a értékelte úgy, hogy életszínvonala az elmúlt években *romlott*, 45,5% *jelentős romlást* jelölt meg. Mindössze 1,6% ítélte úgy, hogy helyzete *jelentősen javult*, 3% pedig *javulónak* értékelte anyagi körülményeit. A fennmaradó 8,4% változatlanak érzi anyagi helyzetét.

A közös háztartásban élő eltartottak száma a vizsgált intézetekben a következők szerint alakult: jövedelméből *egy főt tart el* a megkérdezettek 31,7%-a, *két személy* eltartásáról 34,1%, *háromról* 8,8%, *négy fő* eltartásáról 1,9%, míg *négy-nél több* családtag eltartásáról 0,1% gondoskodik. Az elmúlt időszakban szembe kellett néznünk azzal a súlyos gonddal, hogy a hozzátartozók közül sokan munkanélkülivé váltak. Ezen családok 14,8%-ában egy munkanélküli van, 2,4%-ában kettő, míg 1,3%-ában három vagy annál több a munkanélküliek száma. Sajnálatos tény, hogy a munkanélkülieknek csak a fele részesül járadékban.

A családok *havi nettó jövedelme* a megkérdezettek 69,2%-ánál 35 ezer forint alatt van. Az *egy főre jutó nettó jövedelem* rendkívül lehangoló képet mutat, hiszen a családok döntő többségénél (65,3%) ez tízezer forint alatt van, vagyis nem éri el a létminimumot.

Az állomány döntő része (93,5%) a büntetés-végrehajtástól származó jövedelméből él. Családja vállalkozásánál 3,5%, egyéb helyen 3% vállal munkát főfoglalkozása mellett, esetenként erejét meghaladóan. *Tevékenységük jellege szerint a mezőgazdaságban dolgozik* 22,2%, *ipari jellegű tevékenységet folytat* 14,8%, a *szellemi szférában* 18,5%, a *szolgáltatóiparban* 13%, *egyéb kereső ipari tevékenységet* pedig 31,5%-uk folytat. Információink szerint azonban az esetenként, illetve rendszeresen munkát végzők száma valamennyi kollégánkat tekintve lényegesen magasabb.

Kérdést tettünk fel arra is, hogy a havi jövedelmük hány százaléka származott a büntetés-végrehajtáshoz nem kapcsolódó kereső tevékenységből. A válaszolók egyharmada (32,4%) jövedelmének közel egynegyede más kereső tevékenységből származik.

Vizsgáltuk a *havi átlagos szolgálati- és munkaidőt* is. A válaszadók (546) 76,2%-a férfi, 23,8%-a nő. A havi átlagos 175 óra alatt teljesíti feladatait a megkérdezettek 41,1%-a, 175-185 óra között 22,5%, 186-190 óra között 13,2%, 191-195 óra között 1,7%. Magasnak mondható azok aránya, akiknél 196-200 óra között (12,9%) és 200 óra felett van az átlagos havi szolgálati idő. Kiemelkedőnek tartjuk, hogy a nők közül 35,4%-nak a havi szolgálati ideje átlagosan 186-190 óra között van, illetve 7,8%-uk teljesít havi 196-200 órát.

Idén a *többletszolgálat díjazására fordított összegek* adatait vizsgálva megállapítható, hogy kiemelkedően nagy összeget fordítottak szabadidő-megváltásra a Budapesti Fegyház és Börtön, a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet, a Fia-talkorúak Börtöne és Fogháza, a Pálhalmai Börtön és Fogház, valamint a Miskolci Bv. Intézet munkatársainál.

Tényszámok alapján vizsgáltuk a büntetés-végrehajtás teljes személyi állományának idei szeptember *havi átlagilletményét*. Az abban fellelhető és ellentmondásosnak tűnő eltéréseket nem tartottuk célszerűnek elemezni, hiszen a havi átlagbér jelentősen függ az érintett intézet állományának életkorától, elismert szolgálati idejétől.

Összbüntetés-végrehajtási tény, hogy a *tisztek bruttó átlagbére* 45 310 forint, a *tiszthelyettesi állományé* 26 290 forint és a *közalkalmazottaké* 24 232 forint. A pályakezdőknél az összegek állománycsoportonként 6-8 000 forinttal kisebbek.

Egyszerű matematikai számítással kimutatható tehát, hogy a személyi jövedelemadó és a nyugdíjjárulék levonása után a *nettó átlagkereset* 12-23 ezer forint között mozog. A szolgálattal járó fokozott igénybevételt, az állandó készenléti helyzetet, a szolgálat jellegéből adódó stresszhatásokat korántsem ellentételezik kellően az ismertetett illetmények.

Az életkörülményeket alapvetően meghatározzák a dolgozók *lakásviszonyai*. A személyzet lakásgondjainak megoldását hosszú időn keresztül a Belügyminisztériummal közösen vásárolt szolgálati lakások, illetve saját beruházásban épült lakások kiutalásával segítettük elő. Alig 5-6 évvel ezelőtt költségvetésünkben 60-70 millió forintot szerepeltettünk lakásberuházási forrásként, amelyből lakásépítésre 50-55 millió, munkáltatói kölcsönalapra 15 millió jutott. Az elmúlt években *ezek a források egyre szűkültek*, illetőleg 1993-ban ez az összeg mintegy harmadára csökkent, *idén a költségvetésből munkáltatói kölcsönre már nem jutott*. Hiába tettünk komoly erőfeszítéseket a lakásigények kielégítésre, jelenleg 446 munkatársunk (ebből 202 budapesti) lakásigényét tartjuk nyilván.

Felmérésünkben a megkérdezettek többsége (65,9%) *önálló lakással* rendelkezik. A válaszadók – a lakás tulajdoni jellege szerint – 15,4%-a *szolgálati lakásban*, 8%-a *önkormányzati bérlakásban*, 68,4%-a *személyi tulajdonú családi házban*, illetve *lakásban* lakik, 8,2%-a pedig egyéb lakásban él. A megkérdezettek 28,6%-a *sajáterős építkezéssel* oldotta meg lakásgondját. *Vásárlás útján* 25,8%, *kiutalással* 15,5%, végül *örökség útján* 4,4% jutott önálló otthonhoz. A lakások komfortfokozata jónak értékelhető, mivel azok 60,2%-a *összkomfortos*, 29,5%-a *komfortos*, 6,8%-a *félkomfortos*, mindössze 3,4% *komfort nélküli*. Az önerőből lakáshoz jutók közel 21,8%-a a bv. munkáltatói kölcsönét felhasználva tudta megoldani az építkezést, illetve vásárlást. Ez átlagosan 113 ezer forintot jelentett személyenként. Igényelt, de nem kapott munkáltatói kölcsönt 9,8%, a fennmaradó 68,4% nem kért támogatást. Az önerőből történt lakásmegoldás anyagi terheit mutatja, hogy a megkérdezettek havi jövedelmük 10-25%-át törlesztik havonta – jelentős kamatok mellett – a különböző pénzüzeteknek.

Az önálló otthonhoz jutás és juttatás megváltozott körülményei szükségessé teszik a bv. lakásgazdálkodásának, a munkáltatói kölcsönben történő részesítés gyakorlatának ismételt átgondolását, illetve a megváltozott körülményekhez való igazítását. Ezt egyébként az új lakásjogszabály is indokoltá teszi.

Pihenés, üdülés

A szociális gondoskodás fontos területe a kulturált üdülési, pihenési lehetőségek biztosítása. Dolgozóink üdülése, pihenése a saját vállalati üdülőkben és pihenőházakban, illetve döntően a Belügyminisztérium által biztosított üdülőkben történik. A BM-üdülőkben a beutalók száma évek óta változatlan. Jelentős különbség azonban, hogy miközben az idei évtől a turnusok egyhetesek lettek, az elmúlt három évben 65%-kal emelkedtek a térítési díjak. Ez azt jelenti, hogy egy kétgyermekes családnak a *heti üdülésért* 12 ezer forintot kell fizetnie, ez azonban nem tartalmazza az üdülőhelyi, valamint a különböző szolgáltatások díjait (például uszoda, csónak, teniszpálya stb.) A helyzetet jól jellemzi, hogy a jövedelmi viszonyok romlása miatt munkatársaink először az üdülési lehetőségekről mondanak le. Mindennek hosszú távon komoly és káros hatásai lehetnek a személyzet pszichés és egészségi állapotára, mivel dolgozóink nem tudnak megfelelően regenerálódni a szabadságuk alatt. Ezt támasztja alá, hogy a válaszadók 65,2%-a pihenés helyett a családban, 9%-a máshol végzett munkát, otthoni pihenéssel töltötte szabadságát 15,5%, egyéb elfoglaltsággal 6,3% és mindössze csak 4% (!) üdült.

Előző felmérésünkhöz képest tehát ez a helyzet jelentősen romlott. Javítani

csak központi anyagi forrásból előteremtett jelentős összeggel lehetne. Előzetes számításaink szerint ehhez évente mintegy 181 millió forintra lenne szükség. Dolgozóink közül mintegy 1 500-an állandó orvosi gondozás és kezelés mellett végzik feladataikat. Egyre többen kényszerülnek idő előtt egészségügyi okokból nyugdíjba, de figyelmeztetőek azok a jelzések, amelyek a volt büntetés-végrehajtási dolgozók nagyobb arányú halandóságával vannak összefüggésben. Mindezekre figyelemmel döntött úgy a vezetés, hogy bevezetjük a *pihentetés intézményes formáját*. A regeneráló üdültetés 1989 őszétől folyik Igalon. Azóta évenként öt turnusban 608 dolgozó pihentetése történt, ez az állomány 9,4%-a. Tapasztalataink azt bizonyítják, hogy ez a pihentetési forma bevált, még akkor is, ha az állomány részéről némi idegenkedés tapasztalható. Ennek oka, hogy az egyén a saját érdekeivel, elfoglaltságával nem minden esetben tudja összehangolni az őszi és kora tavasszal indított pihentetésben való részvételt.

A regeneráló pihentetés egy főre, 10 napra, az első évben 9 600 forintba került, a második évben ez az összeg 10 600 forint volt, jelenleg ez 16 000 forintjába kerül a büntetés-végrehajtásnak. Összesen a négy év alatt e célra 6 millió forintot fordítottunk. Megítélésünk szerint az állomány egyre romló pszichés, fizikai és anyagi helyzete miatt a pihentetés e formáját indokolt fenntartani, illetve továbbfejleszteni.

Segélyek

A szociálisan rászorulóknak *segélyezésére* az idén mintegy 6 millió forintot különítettünk el. Ebből egy milliót a fiatalok támogatására, 4,1 milliót az intézetek részére, amelyet a parancsnokok saját hatáskörükben osztottak szét. Jelentős anyagi támogatást nyújt a *Segítő Kezek Alapítvány*, amely 1992-ben 425 000 forintot, 1993-ban eddig 404 000 forintot fizetett ki a rászorulóknak, döntően a nyugállományban lévőknek. Felméréseink igazolják az 1990-ben tett megállapításainkat, miszerint az állomány arra rászorult tagjai „szégyellnek” segílyt kérni. A megkérdezettek 88%-a nem fordult ilyen kéréssel a vezetéshez, de ez nem jelenti, hogy ne lenne indokolt az anyagi segítségnyújtás számukra. Feltételezésünk szerint összbüntetés-végrehajtási szinten ez a helyzet még rosszabb arányokat mutatna.

*

Joggal kérdezheti a tisztelt olvasó, hogy mi volt a valódi célja felmérésünknek, általánosíthatók-e az adatok az egész büntetés-végrehajtásra, van-e egyáltalán kivezető út a jelenlegi helyzetből. Látjuk-e a megoldás lehetőségét? Válaszunk röviden a következő lehet: a büntetés-végrehajtás személyi állományának

anyagi és szociális helyzetét évtizedek óta nem vizsgáltuk átfogóan, erre tettünk kísérletet három évvel ezelőtt. Az állomány tagjaival azóta történt személyes beszélgetéseink is sürgetően jelezték, hogy a romló anyagi- és szociális helyzetben e kérdéseket ismételten napirendre kell tűznünk. Célunk az volt, hogy újabb információkat adjunk a büntetés-végrehajtás és a tárca vezetésének az állomány jelenlegi helyzetéről, életszínvonalának alakulásáról. A tájékoztatóban foglalt adatok reprezentatív felmérésen alapulnak, mégis úgy ítéljük meg, hogy azok kellően tükrözik összbüntetés-végrehajtási méretekben is az állomány életkörülményeit. Megítélésünk szerint a jelenlegi helyzetből kiutat kell találni, de ezt a büntetés-végrehajtás önjelétől már nem képes megoldani.

Dr. Cserné Bakos Erzsébet

1993. október 6-án együttműködési szerződés született a Budapesti Városházán. A dokumentumot a Fővárosi Közgyűlés megbízásából a kisebbségi emberi jogi és vallásügyi bizottság elnöke, dr. Nagy Gábor Tamás írta alá, másik részről dr. Tari Ferenc, a bv. országos parancsnoka látta el kézjegyével. Az eseményen megjelent Demszky Gábor, Budapest főpolgármestere és a büntetés-végrehajtás több vezetője. A szerződés alapján a fővárosi közgyűlés vállalja, hogy az általa létrehozott Esélyegyenlőség alapból egy millió 750 ezer forintot a bévé rendelkezésére bocsát. Az összeget ösztöndíj formájában a Budapesti Fegyház és Börtönben és a Fiatalkorúak Börtöne és Fogházában általános iskolába járó elítéltek kaphatják.

Mínuszban

Arcok • Sorsok • Vélemények

Az alábbi négy villámportré mintha egyenes folytatása lenne annak az élethelyzetnek, amelyet az állomány helyzetéről szóló, előző dolgozattól megismerhettünk. Identitászavar, anyagi leszorítottság, mégis egyfajta romantikus csakazértis. Miért? Hogyan élnek napjainkban azok a bévések, akiknek szavaiból világosan kiderül: odabent becsülettel teszik a dolgukat. De mi történik velük, ha kilépnek a börtönkapun? Erről beszélnek a lehető leghitelesebben – ők maguk.

A munkalélektannal foglalkozó szakemberek szerte a világon számtalan eredményt értek el kutatásaik során. Két fő cél vezérli ezeket a vizsgálatokat: a termelés növekedése, de úgy, hogy a dolgozót minél kevesebb stresszhatás, pszichés károsodás érje. Érdekes példa: bebizonyították, hogy a pasztellszínűre festett falak, főleg a halvány rózsaszín, átlagosan tíz százalékkal növeli a dolgozók teljesítményét és a szervezetre nyugtatólag hat.

Gondolom, még senki sem látott rózsaszínűre pingált börtönt. Helyette zord falak, rácsok, sötét zárkaajtók, félhomályos világítás. Sokak munkahelye, akik a normális életritmust csak hírből ismerik. Tizenkettő – huszonegy, tizenkettő – negyvennyolc, tizenkettő – huszonnégy... Mintha egy megbolondult metronom irányítaná életüket. A rabok pedig garantálják, hogy az a tizenkét óra ne teljen stressz

nélkül. A folyosók szürkeruhásainak csak egy lehet rózsaszínű: az álmuk. Vagy már az sem?

Szolgálat végén, letéve a gumibotot és a bilincset, visszaöltve a civilruhát, sokuk számára csak az első műszak ért véget. Na igen, mondhatnánk, manapság mindenkinek hajtania kell, hogy egy kis jövedelemhez jusson. Csak az a szomorú, ha a tisztességgel végzett főmunka mellett azért kell a pihenés helyett gürizni, hogy ki lehessen fizetni a rezsit, a gyerek a tankönyvek mellé névtár egy pár cipőt is kapjon, s az a belpoklos gyomor vasárnap rántott húshoz jusson.

Sajnos e réteg nagy részénél a vágyak szintje a létminimum. Mindenki úgy boldogul, ahogy tud. Aki rendelkezik szakmával, szerencsésnek vallhatja magát. Aki nem? Egy kis fantáziával belevághat valamibe. Hallottam olyan bévésről, aki udvarában görényeket te-

nyésztett. Tán e bűzös állatkák szaporodása a vártnál több pénzt hozott a konyhára, mert legutóbbi ottjártamkor már nem találtam az intézetben az illetőt. Leszerelt, vállalkozásba kezdett.

Huszonegy éve egy helyen

Csőre Lajos zászlós a Győri Bv. Intézet főfelügyelője immáron 21 éve. Az 51 éves férfinak ebédidejét kurtítommegbeszélgetésünkkel. Arca meggyötrött, de ahogy mondja, az influenzától van. Percenként kapja elő a zsebkendőjét, tüszent, szemeit törölgeti.

– Már két hete benne vagyok, hogy a fene vinné el, s nem tudok kilábalni belőle. Az állomány nagy része átesett rajta, most istöbben távol vannak. Egyszerűen nem lehet elmenni betegállományba, nincs ember! Meg tudom, milyen más helyett szolgálatba járni. Persze vannak egyesek, akik ezt másképpen fogják fel, minden frinc-franccal kiíratják magukat. Nem vagyok én sztahanovista, csak látom, nincs helyettem ember. Különben sem vagyok betegeskedő típus, a 28 bévés évem alatt talán ha egy hetet voltam emiatt távol. Na de hagyjuk a náthámat!

Csőre Lajos a Győrtől 25 kilométerre fekvő Mezőörsön született, ma is ott él családjával: feleségével, lányával, vejével és aranyos hároméves unokájával. Annak idején mezőgazdasági gép-szerelő iskolát végzett. Nem sokáig

dolgozhatott a szakmájában, mert 27 hónapra besorozták határőrnek.

– De örültem, amikor végre levethettem az egyenruhát! Én aztán soha többé uniformisba nem bújok, fogadkoztam – neveti el magát –, erre tessék. Egy rokonom itt dolgozott a börtönben titkármókként, ő mondta, hogy Lajos, nem próbálsz meg? Mi tagadás, csábított a pénz, az 1200 forintos havi fizetés. A gépállomáson teljesítményben dolgoztunk, s télen, javítgatások idején alig volt valami a borítékban. Meg akkor még, például a falumbeliek előtt, presztízse is volt ennek a munkának. Ma? Ne is kérdezze! Szóval, belevágtam! 1965 április elsejével kezdtem. Nem volt áprilisi tréfa, látja, ma is itt vagyok! Rendfokozat nélküli őrként kezdtem, hat hónap után véglegesítettek és előléptettek őrzetűnek. Bizony, hogy meg kellett felelni!

Rá három évre feleségül vette falubeli szerelmét, '70-ben lányuk született. Az egyetlen.

– Azóta ő is férjhez ment, kisunokával ajándékozott meg minket. A családom? Feleségem a helyi tápkeverő üzemben cimkéző, a vejem Bábólnán gépkocsivezető. Lányom, ha lejár a gyed, a hőszolgáltatónál lesz számlázó. Van munkahelyük, hála Istennek! Meg aztán otthon is van elég dolog bőven! Annak idején, 72-ben apósomékk házat felújítottuk, plusz építettünk hozzá. Utána a lányoméknak is építettünk, mind saját erőből, két kezünkkel. Még van rajta dolog, most a fürdőszobát csi-

„Nem lehet betegállományba menni, mert nincs elég ember...”

náljuk. Hogy honnan volt minderre pénz? Pluszmunkákból, nem az itteni fizetéséből jutott rá. 12-24, 12-48-azok. Ha leadom a szolgálatot, kőművesekkel járok dolgozni. Ott van még a négyszáz öles kert, meg az állatok. Most is 16 disznót tartok, ebből kettőt megtartok, a többit leadom. Megéri? Ha a munkát nem számolom, akkor igen. Olyan rohadt drága lett a táp, hogy szinte azt kapja vissza az ember, amit belefeccölt. Emellett tartunk baromfiakat, libát, kacsát, csirkét, ezt már jobban megéri. Meg aztán a háztájinak csak jobb íze van!

A pénzre visszatérve: tavaly a kőművesek mellett százezer forintot kerestem. Ez ment az utolsó fillérig a takarékbba. A fürdőszoba építésénél most

ehhez tudunk nyúlni. Napirend? Az nem létezik a szolgálati beosztásom miatt. Ha a börtönbe jövök, reggel négykor ébresztő, ötkor indulás. Ilyenkor az asszonyok etetik meg az állatokat. Más napokon sem kelhetek sokkal később, épp az etetés miatt. Szabadidő, szabadság? Leginkább hírből ismerem. Igaz, januárban kivettem egy hét szabit, fát termeltünk ki az erdőn a fűtéshez. Munkával jár, de így sokkal olcsóbb, mint megvenni a Tüzépen. Nyaralni? Az Isten tudja, hogy mikor voltunk. Nem kerül rá, mert a munka, a munka. Ja, hazudok! Tavaly voltam Igalon. A bévétől kaptam beutalót, jutalomként, ötvenedik születésnapomra. Hogy családostól mikor jutunk el valahova, fogalmam sincs...

Csodára várva

Következő történetünk főszereplője egy szakmájában elismert, de magánéletét annál kilátástalanabbnak látó valaki. Pedig csak 27 éves, a piros garbóban, szűk fekete nadrágban határozottan csinos. Ő a martonvásári intézet nevelője, *Mendege Györgyi* hadnagy. Fantasztikus energia árad belőle, ahogy beszél, gesztikulál, nevet, ahogy fékezhetetlenül magával ragadja az embert. Munkájáról csupa hévvel beszél. Aztán ahogy a magánéletére terelődik a szó, egyre keserűbb, egyre szótlanabb. Már szinte cinikusan beszél önmagáról, magánéleti terveiről.

– Lehet, hogy már egész életemben nem szabadulok a szögesdrótok látványától. Édesapám bévés volt, pénzügyi szolgálatvezető Baracskán. Szolgálati lakásunk ablakai a börtönkerítésre néztek. Édesapám 1984-ben szívinfarktusban meghalt, mi, édesanyámmal a mai napig ebben a lakásban élünk. Sajnos ő is beteg, leszázalékolt rokkantnyugdíjas.

– Amióta az eszem tudom – tér vissza a régebbi múltra – mindig egyenruhás akartam lenni. Folyton a sráccokkal játszottam katonásdit. Érettségiztem, majd kisebb kitérők után 1985 májusában gépíró lettem az országos parancsnokságon. Egy évre rá alosztályunk leköltözött Martonvásárra, majd nem sokkal ezután beolvadt az intézetbe. Közben elvégeztem a Rendőrtiszti Főiskolát, utána a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolát. Államvizsga után hadnagyi rendfokozattal nevelő lettem.

Szerettem ezt a munkát. Akkoriban a szigorított javító-nevelősök voltak itt. Szeretem ma is, ebben a kemény rezsimben. A munkával semmi bajom, de ez mégsem töltheti ki az egész életemet. Pedig ez van! Martonvásáron dolgozom, Baracskán, Annamajorban lakom. Beszűkítő környezet. Reggel felszállok a bévés buszra, délután meg azon utazom vissza. Férjhezmenés, családalapítás? Kihez? Hogyan? Új kapcsolatok teremtésére alig van lehetőség. Mostanában kerültem lelki válságba: a barátnőim férjhez mentek, a barátaim megnősültek. Annamajorban ismeretséget kötni? Ilyen erővel az Antarktiszra is mehetnék! Meg ha lenne is barátom, egy szobában élek az édesanyámmal, oda tehát nem mehetnék. Az utolsó vonat 20.30-kor érkezik, ha bárhová megyek, úgy kell időzíteni a programomat, hogy ezt még elérjem. Mozi, színház? Lenne igényem, de akkor a barátnőmnél kell aludnom Pesten. Beteg édesanyámat pedig nem szí-

vesen hagyom egyedül éjszakára. Így szabadidőmben marad a kertészkedés, olvasás, no meg a keresztgyerekekre vigyázok. Marad az álmodozás a fehér lóról, rajta a hercegről, aki majd egyszer eljön értem. Főleg azóta vagyok bezárva, amióta eladtam a Trabantomat. Azzal ijesztgettek, ha nem rakatok bele katalizátort, kivonják a forgalomból. Ne legyen gond, eladtam. Maradt tehát a már megszokott jármű, a bévéseket szállító busz. Reggel ide, délután haza. Otthon aztán, kertészkedés közben, az ottani börtön szögesdrótját nézegetve várom a csodát... Ami egyre késik. Közben a kapunk előtt fiatal lányok mennek, pocakosan, babakocsit tolvaj... Néha a férjük is elkíséri őket...

Bernáth Csaba

Hideg gyűlölet

Vajon megvan-e még az az ... előítélet? D. főtörzsőrmester úr, bár nem érti az analógiát (én sem!), legyint, ami végül is célirányos cselekedet, lett légyen a konyhában pár millió undorító zümmögőnemű. Ennyit a környezetről. Persze azt is tudnia kell az olvasónak: D. úr civilben bv. alkalmazott, egyenruhában pedig disznóhizlaló. (Ő maga mondja így, ironikusra hegyezett bajuszával.)

Szép, szép eme enteriőr, mégsem tudom tragikusan láttatni, ahogy illeni illik manapság. Miért? Mert D. és családja, dacára minden történelmi vi-

szontagságnak, társadalmi közmegecsületlenségnek, sertés-tápszer-áremelésnek, fidesz-fintornak, torgyántrombitálásnak: boldog! És ez nagyon nagy dolog ebben a káromkodással-áskálódással túltelített honban. D. úr pontosan fogalmaz:

„Disznóságom van sokszor, a buszon is fintorognak, ugyanis nem tudok a bévés járattal menni, aztat lekésem, meg kell etetni, mosakodni, zabálni egy falatot... A Volán-járatall utazom az intézetbe (kb. 6 kilométer és onnét még pár száz méter gyalog), de időben érek oda. A munkatársaimmal nincs semmi gondom, néha el-eleresztenek egymegjegyzést: átadtad az üdvözetemet mangalica kisasszonynak?, ám ezeket a zrikálásokat nem rosszindulatból mondják, mindenki csinál valami mellékeket, ki mihez ért; ebből a fizetésből valóban nem lehet megélni, főleg ha családod van. Ha pedig nincs, akkor se, elmegy a dohány kósza lotyókra, meg a kocsmákban.”

De azért, dacára a túlbonyolított magyar atomkornak, mégis egyszerű, mondhatni kissé primitív ez az életforma. (Nem pejoratíve értem!) Kilép a börtönkapun, ott bent ilyen-olyan kaliberű emberekkel kell foglalkoznia, döntenie apró-cseprő, ám mégis hűsbavágó dolgok felett, pszichológiai végzettség nélkül, csupán jóérezésből, tapasztalatból; tudván-tudva, kötelező a feladat. A szíve, a lelke mégis másuttérez, másutt dobog. Nem merem leírni az összeget, mennyit keres, ő is arra kér, ne hozzam nyilvánosságra. Kábé

fél hónapra elég. Irigyli kollágáit, akik, teszem azt borvidéken élnek, adómentesen adhatják el a lőrét, a seprópálinkát... Az Alföld ezen pontján értelmetlen szülőzni, a kutya sem issza meg ami itt terem, elég belekortyolni a nedűbe, máris fölmegy az ember (vér) cukorfoka...

„A megbecsülés? Hülyeség erről beszélnem. Mert az nincs, azért járok civilben. No, nem mintha félnék, van itt a községben egy pofa, akit mi őrizgetünk egy ideig, ha meglát, átmege a túloldalra, ha nem tud elkerülni, köp egyet, mintha én törtem volna be a hétvégi házakba, nem ő. Az iskolában a gyerekek is azt kell hallania, smasszer az apád! Mindezt persze azért kapja, mert kitűnő tanuló. Hogy jön ahhoz egy bunkó főtörzs kölyke, hogy jobban tudja a kémiát meg a biológiát, mint a helybéli orvos fia?? Igaz, annak van pénze a presszóban ezeket költeni a játékautomatára..., az enyimnek nincsen, s ösztönösen érzi (ki merem mondani!), hátrányos helyzetben van, csak önerejéből tud kitörni ebből a ketrecből.”

Nem állom meg, hogy közbe ne kérdezsek, ez a monodráma egyből a harmadik felvonásnál kezdődik.

– Kedves D. úr, ön mégis egy testület tagja, inkább büszkének kéne lennie a hivatására, elvégre olyanokat őriz, akik vétettek a társadalom ellen. Akik pedig fújnak önre, gyűlölködnek, bizonyára okkal, valamelyik hozzátartozójuk hűvösön csücsül, avagy éppen oda igyekszik bekerülni... Nem így van?

– Jó kérdés. Egy hétig tartana, ha

minden részletit megválaszolnám. Én nem vagyok egy filozófus, ám sokszor elgondolkodom, micsoda skizofrén állapot az enyim, mert bent az intézetben, ha nem is élet-halál ura, de mégiscsak vagyok valaki, sokszor szégyellem is magam, ég a bőr a pofámon, apámkorú emberek jönnek megalázkodni, mézesmázoskodni, de ha kilépek (a Rubiconon által?) a kapun, máris egyedül érzem magam. Az előbb említettem, hogy nem félek, de tudja, az előítéletek. Ja, el ne felejtsem: az általános iskolában tanít egy ürge, akit '57-ben lecsuktak pár évre..., no, ez olvassa, ugye, D. Krisztián, édesapja büntetés-végrehajtási alkalmazott... Érti a dolgot? Egyfelől a hatalom ígérete – mert nem igazán hatalom az –, másfelől nekem kell mások helyett szégyenkezni.

– Megértem a kételyeit. De túl sokat moralizáltunk. Térjünk vissza inkább a disznóhizlálásra. Husbavágóbb téma.

– Igaza van. Elképesztő, hogy milyen primitívek a népek. Engemet is följelentettek a rendőrségen, meg az önkormányzatnál, hogy ipari (sic!) tevékenységet végzek s nem adózom utána. Jöjjön, nézzen be a gyáramba! (Benézünk. Hat tétova disznó disznólkodik az ólban. Turkálnak, turkálnak; közelítenek Európához.)

– Mondja, semmi kollegialitás, semmi barátkozás munkaidőn kívül? Szakmai problémák, megbeszélni valóik bizonyára akadnának...

– Semmi. Maximum egy-két sör a kocsmában, de ott se időzünk sokat,

egyrészt mert megszólhatnak, nézzétek, ott isznak a pandúrok! Ezt mondják, főleg a cigányok, mivel majd minden családjuk érintve van valamilyen formában. Másrészt pedig mindenki rohan a háztájiba, nálunk még annak is háztájija van, akinek háza sincs... De az anyagi ellehetetlenülésről már beszéltem, hadd ne mondjam tovább. És még valamit. Demokrácia ide vagy oda, ha mostan leírja a nevemet, melyik börtön, satöbbi, valószínű, hogy röpülök. Tulajdonképpen nem is bánám, hiszen csak azért dolgozom, hogy meg ne szóljanak, jobban megélnék a gazdaságból. Mert az tényleg igaz: ez hivatás. Nem olyan, mint egy esztergapad, amit be- és kikapcsol az ember. Igazi hivatás. De mondja meg őszintén: ingyér ki lelkesedik? Ki ontja a vérit bagóért? Rengeteg kiváló kolléga megy el emiatt. Kint se becsülnék meg, bent se... Lófauszt..., ezt mondják és joggal mennek a búsba. Ott talán nagyobb lesz a megbecsülés.

– *Még arra volnék kíváncsi, nem érsz ön ellentmondásnak, hogy egyfelől hivatástudatról beszél, egyébiránt pedig minduntalan a pénzproblémához tér vissza? Ki volna ebben a honban, aki elégedett a fizetésével? Még egyszer kérdem: nem gondolja, hogy könnyebb irányba megy, aki csupán anyagi perspektívából nézi a béka bizonyos testrészt?*

– Megint talált. De azt elfeledi, hogy más letudni, ledarálni nyolctizenkét órát, ha valamit termel, alkot az

ember. De itt, tudja, semmit nem ér, nem változtat, nem nevel... Rádásul még utálják is érte sokszor azok, akiknek meg kéne köszönniük, jól van, Pista bácsi, ki ne engedje azt a a..., legalább amíg bent van, nyugalom van az utcában. Hideg gyűlölet. Nem fáj annak, aki sose érzett ilyent. Mikor a gyerekem fejét megsimogatom, akkor is rácsodálkozok a tenyeremre: „Feri, te ezzel a manccsal ütni is tudnál, ha köteleznének rá??”

Teritéken

– *Korombeli vagy, nem volna illendő magázni, önözni egymást, marad a harmadik változat. Írásom témája: hogyan él a bévéalkalmazott, amikor nem az? Vagy tévedek, s a rendfokozat nyomai az egyenruha levétele után is megmaradnak?*

– A lelkedben. A viszontagságos lelkedben. Ott valóban jelen van állandóan, úgy, mint a pedagógusoknál. Hiába adott szekundát a buta gyerekeknek, jogos is volt, satöbbi, mégis, nem kellett volna... De lelki alkat kérdése, nem mindenki szenved attól, hogy mások szenvednek miatta. Mindazonáltal nincs igazuk azoknak, akik azt mondják: ide csupa szadista hajlamú ember jön, könnyű regulázni a kiszolgáltatott elítélteket... ez hülyeség. Azt mondhatnám, mi sokkal jobban teritéken vagyunk. Kikezdhetőbbek. Kérdezz meg az utcán száz embert, kilencvenkilenc utálja a bévéseket. Miért? Hát erre adj választ, ha bírsz!

– *Jogosan háborogsz, igaz, a szakma nincs megbecsülve érdeme szerint. Engem viszont az érdekelne: miből élsz, úgyértem a fizetésén kívül van mellékesed? Mert itten, a lakótelepen nem nagyon lehet birkanyáját terelgetni...*

– A könyveim se férnek el. Nemhogy egy ökörcsorda. Őszintén bevallom, ha nem írsz nevet, címet, intézetet: az AMWAY-nek dolgozom másodállásban, mint termékfoglalmozó. Ha ez kiderülne, nem azért rúgnának ki, mert csinálom, hanem irigységből, mivel kétszer-háromszor többet keresek, mint az itteni alapfizetésem.

– *Visszatérve arra a gondolatra, hogy miért utálnak, szeretnek, nem gondolod, hogy ez olyan, mint a kabátolvaj esete? Bűnösökkel foglalkozik, ő maga is összekapcsolódik a bűn fogalmával. Vagy nem jól mondom?*

– Nem. Aki gyógypedagógus, szintén imbecillis? És aki leprakórházban ápoló? Szóval, világos?

– *Mint a tízparancsolat. De térjünk vissza a másodállásodhoz. Nem dicsekszel vele, ez logikus. De marad rá energiád? Hogyan csinálod? A munkád rovására?*

– Itt a börtönben nem lehet kihagyni. A napok, percek, órák tulajdonképpen eseménytelenül telnek, de mindig benned a feszültség – benned is kell lennie! –, hogy bármikor történhet valami, begolyóznak, a franc tudja, mit találnak ki, emlékezz a szegedi esetre... Nem tudok lazítani, inkább a másik elfoglaltságom, az ad nagyobb nyugodalmat.

– *Hátrányos helyzetben érzed magad? Régente az volt a szöveg, hogy harmadrangú a vidéki állampolgár. Am amióta az élelmiszerárak oly annyira növekedtek, egy gyümölcsfa, egy krumpliföld lassacskán a megváltást jelenti. Te ezt biztosan tudod, hiszen három kiskorú gyereked van.*

– Kénytelen voltam továbbképezni magam. Üzletkötő vagyok, földműves a pátyi telkemen, s persze, elsősorban zászlós egy budapesti bv. intézetben. És ezt az utóbbit nagyon komolyan veszem. Nem lehet másként. Ők, akik rám vannak bízva, szintén nagyon komolyan vesznek, s ezzel nem lehet visszaélni...

Novák Béla Dénes

Környezet

Képernyő • Egészség • Felmérés

A büntetés-végrehajtásnál jelentősen megnőtt a képernyős munkahelyek száma. Szaporodásuk felgyorsulóban van. A számítógép, a monitor új igénybevétel jelent a felhasználó számára. Kézenfekvőnek látszik, hogy elsősorban a szemet veszi jobban igénybe. Egy-egy munkatárs – nem kis nehézség árán – MON-X védőszemüveget szereztetett be magának. A piacon megjelentek a monitorra szerelhető szűrők, közel 3 000 Ft-os beszerzési áron. A dolgozó jogosan érezhette, hogy védőeszközökre van szüksége képernyős munkahelyén, ahol sokszor megfeszített túlórában dolgozik. Az egyre gyakoribb jelzésekre, észrevételekre a vezetőknek valamiféle gyakorlati választ kellett adniuk. A szűkös anyagi források közepette szakterületükön kívül jól-rosszul döntöttek. Hiányzott a számítógépes környezet problémáinak megalapozott feltérképezése. Időközben a szakirodalomból arról is értesülhettünk, hogy nem a védőszemüveg, a szűrő a központi kérdés, ugyanakkor a hiányosságok jelentős részét költség nélkül vagy költségkímélő megoldásokkal meg lehet szüntetni.

A vázolt előzmények után 1993 második negyedévében az országos parancsnokság informatikai főosztályának kezdeményezésére az ellenőrzési főosztály, valamint az IM munkavédelmi vezetőjének egyetértésével átfogó vizsgálat kezdődött a képernyős munkahelyek egészségügyi, munkavédelmi körülményeinek feltárására.

A felmérés, tájékozódás érdekében munkatársainkkal megfordultunk néhány intézetben. Megtekintettünk több mint harminc *gépkörnyezetet*, beszélgettünk a gépkezelőkkel. Átmenetileg rossz érzésünk támadt, amikor a felhasználó – némi malíciával – arról érdeklődött, hogy mi is az a görgő, aminek a széken állítólag lennie kell. A többnyire közepes gépkörnyezetek után találtunk egy nagyon rosszat. A folyosón elképedve beszéltünk arról, hogy legjobb munkatársaink háromnapos tervezéssel sem tudnának ilyen kiábrándító környezetet kialakítani. Járunk persze tágas, világos, kényelmesen berendezett szobákban is. Sajnos az egyikről megjegyezték, hogy festés miatt az elrendezés éppen átmeneti.

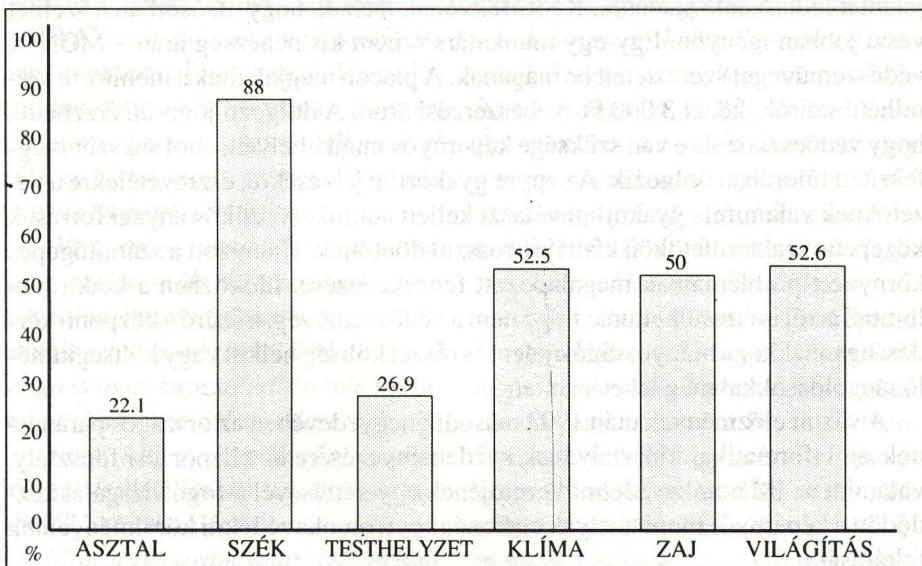
A valóságos helyzet feltérképezését a tesztlapok helyes kitöltésétől vártuk. A gyártók részére a számítógépekkel kapcsolatos, közel hetven műszaki, ergonómiai jellegű kérdést tettünk fel. Minden bv. intézet részére elküldtük az *asztalokra, székekre, testtartásra, világításra, klímára, zajra* vonatkozó átlagosan 10-10 kérdést. A válaszok beérkezte után a kiértékelés 70 gépszobára nézve a munka-

és üzemegészségügyi szakma szabályai szerint történt, korszerű, tudományos módszerekkel, számítástechnikai eszközökkel.

A következő, százalékként megadott, hibaösszesítő oszlopdiagramon jól érzékelhető a tényleges helyzet a hibaforrásokról, tehát a változtatnivalókról is.

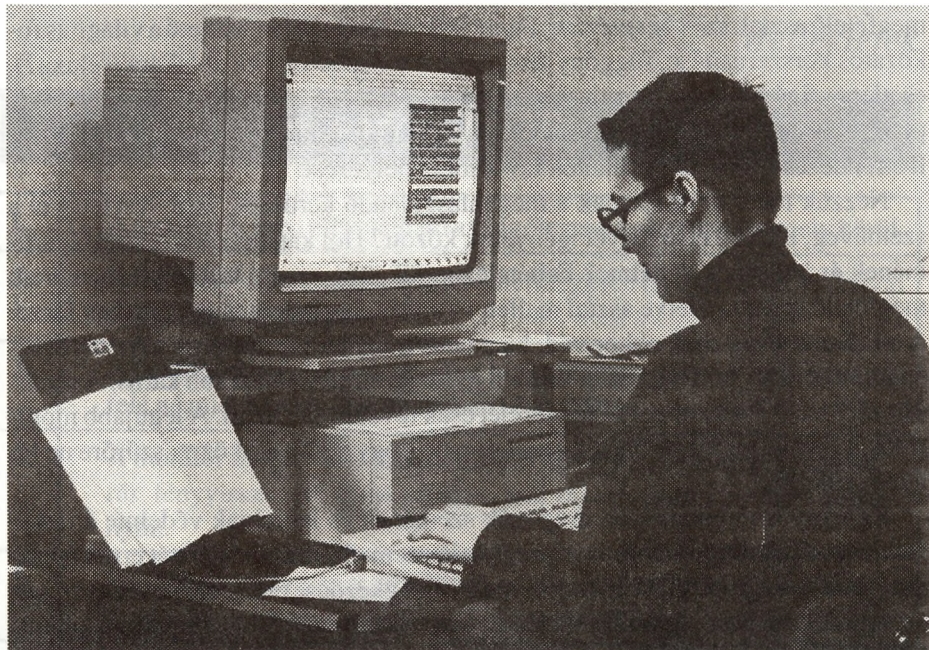
A legtöbb hibát a *székekkel* kapcsolatban tártuk fel. Ezért érdemes egy pillantást vetnünk arra, mit mond a tudomány az ülésről, a székről.

A MEGÁLLAPÍTOTT HIBÁK ÖSSZESÍTÉSE

Szentágothai akadémikus 1975-ben írta: „Az európai civilizációba az egyiptomi és asszír–babilonai kultúrákból átkerült széken ülés szokása kimutathatóan kedvezőtlenebb, mint a törökülés vagy a sarkokon ülés. Igazolja ezt az a tény, hogy például Japánban a nők naphosszat ilyen helyzetben házi-, illetve háziipari munkát végeznek és idős korukig megőrzik testük rugalmasságát, hasúri szerveik előnyösebb helyzetét.”

Az ülőmunkához megkívánt testhelyzet kulcskérdése a gerincoszlop megfelelő helyzete. A csigolyákból álló gerincoszlop az embernél jellegzetesen „S” alakú, az élettanilag indokolt görbületek miatt. A gerincoszlopot alkotó csigolyák között porckorongokat találunk, amelyek – a görbületek kívánalmai szerint – ék-alakúak. Amikor a gerincoszlop az élettani görbületeknek megfelelő helyzetet foglalja el, a porckorongokra egyenletes nyomás nehezedik. Tartós, előnytelen testtartás esetén a porckorongokra nehezedő nyomás jelentősen megnő, csupán a porckorong meghatározott részénél érvényesül.

A rossz ülőhely a gerincoszlop (ezen belül elsősorban a nyaki és ágyéki porcokorongok) károsodását, a medenceöv és a vállöv mozgásszervi károsodását, a hát, felkar illetve a comb nagytömegű izmainak, valamint a csigolyákat és a porckorongokat feszesen egymáshoz kötő ízületek bántalmait idézheti elő. A statikus munka (ilyen az irodai ülőmunka is) lehetséges károsító hatása még a láb pangó vérellátása következtében fellépő visszérbetegség.

A rugalmas ülőfelületű és hátlapú szék jó, mert elősegíti a súlyáthelyezés spontán mozgásait. A merev, hagyományos szék ezzel szemben gátolja ezt, illetve merev tartásra kényszeríti a dolgozót. Ez vezethet a nagy hátizmok időleges tartós megfeszüléséhez, ami szintén a rossz szék hibájából keletkező fájdalom forrása.

Nem hagyható szó nélkül az asztal testhez eső oldalán a kézfej stabil alátámasztására igényelt 6-10 cm-es szabad terület a billentyűzet előtt. Ennek hiánya a csuklóizmok szükségtelen megerőltetéséhez, az úgynevezett ínhüvelygyulladásához vezet, és a válltól kezdve, a felkaron át a könyök és az alkar statikus feszítését idézi elő, ami szintén kellemetlen fájdalmak előidézője.

A kedves olvasónak bizonyára több ötlete is támad, mit lehetne jobbitani kényelmes munkahelyén, mihez lenne szükség anyagi erőforrásokra. Ebben kívánunk segíteni következtetéseinkkel. Megítélésünk szerint beruházást igényel a

megfelelő asztal, szék beszerzése. Fenntartási költségből fedezhető a világítás fokozatos korszerűsítése, függöny felszerelése a napos szobák ablakára (reluxa?), esetleges igénylőknek monitorszűrő vagy MON-X szemüveg. Nem igényel pénzt az asztali zsúfoltság felszámolása, a monitoros munkahelyek szobán belüli átrendezése, a zajos nyomtatók távolabbra helyezése.

Nézzük tovább! Sorjáznak a megválaszolandó kérdések. Hol vesztette el a szemüveg, a szűrő első helyét igényeink között? Hol kap helyet a dolgozók szemének és látásának védelme? Feltételezhetjük, hogy rossz testhelyzetben, nem megfelelő széken, illetve asztal mellett az egészséges szem is gyorsabban fárad. A védőszemüveg csak akkor véd, ha a látás irányára merőleges a képernyő, oldallátás esetén – ami használat közben gyakran elfordul – inkább káros. A monitorszűrő a 2-3 éves képernyő fényerejét csak tovább csökkenti. A legújabb monitorokat igyekeznek gyárilag úgy kialakítani, hogy újabb eszközre, szűrőre ne legyen szükség.

Képernyős munkahelyen dolgozók szemének és látásának védelme érdekében javasoljuk, hogy a dolgozók megfelelő szem- és látásvizsgálatát erre képesített személy végezze el a képernyős munka megkezdése előtt, ezt követően rendszeres időközönként, továbbá ha a dolgozó a képernyős munkájának tulajdonítható látási zavarokat tapasztal.

Érdeemes az összefoglaló táblázatok előírásait megjegyezni, hiszen például a monitornál 13 olyan szempont található, amely egészségünk védelmét, munkánk megkönnyítését szolgálja.

Helyszíni tapasztalatainkkal és a tesztkérdésekkel összhangban összeállított útmutatónk a képernyős munkahelyek helyes kialakításához remélhetőleg segítséget ad, hiszen az elemi követelmények többsége nemcsak az eddig ismertetett hibák kiszűrését, felszámolását segíti elő, hanem közérzetünket is javítja, még hozzá különösebb anyagi ráfordítás nélkül.

Dr. Hódos Tibor – Drjenovszky Béla

MONITOR

1.	A monitor legyen elforgatható a függőleges és vízszintes tengely körül.
2.	A használó személy látóvonalára merőlegesen (azaz a homloksíkjával párhuzamosan) álljon.
3.	A monitor elhelyezése biztosítsa, hogy a felhasználónak ne kelljen felfelé néznie, hanem feje 20 fokban előre dőljön.
4.	A monitor mögött 180 fokos szögben ne legyen semmilyen fényforrás, fényvisszaverő fényes felület, ami zavaróhatást idéz elő a képernyőn.
5.	Ha több monitor van a szobában, azokat úgy kell elhelyezni (elforgatni), hogy egyik monitoron se tükröződjék a másik képernyő képe.
6.	A napfénytől sárga függönnyel kell védeni a monitoros szobát.
7.	A mennyezetvilágítást a monitor(ok) célszerű elhelyezése után kell kialakítani. A mennyezetvilágítás nem tükrözhet a képernyőn. Ugyanez érvényes a helyi mesterséges megvilágításra, amit célszerű kompakt fénycsöves vagy halogénizzós asztali lámpával megoldani.
8.	Ha az asztal felülete nem elég mély, a monitort fel lehet szerelni monitortartó állványzatra, de ekkor is biztosítani kell, hogy a dolgozó lefelé 20 fokos szögben nézze a képernyőt.
9.	A monitor tegye lehetővé a fényerőt, a kontraszt, a színek szabad változtatását.
10.	A képernyőn megjelenő jeleknek még maximális fényesség esetén is elég éleseknek kell lenniük.
11.	A háttér világossága legyen szabadon változtatható.
12.	A megjelenített képek legyenek stabilak.
13.	Képernyőkímélő programot kell alkalmazni a használat szüneteiben.

A SZÁMÍTÓGÉPKEZELŐ TESTHELYZETE

1.	A fej mintegy 20 fokban előre dőljön.
2.	Oldalról nézve a gerincoszlop enyhén ívelt és előre hajló.
3.	A felkarok függőlegesek.
4.	Se a fej, se a törzs ne kényszerüljön elfordított helyzetbe.
5.	A comb és a lábszár közel vízszintes helyzetű legyen.
6.	A használatos tárgyak a monitor nézési irányától jobbra és balra 15-30 fok terjedelmű térben helyezkedjenek el.

SZÉK

1.	Ötlábú, párnázott szék szükséges.
2.	Legalább 2 görgő legyen önzáródó a széklábak közül.
3.	Az ülőfelület elülső éle lekerekített.
4.	Könnyen, ülőhelyzetből is változtatni lehessen az ülőfelület magasságát, dőlési szögét.
5.	Változtatható legyen a karfa helyzete.
6.	Ugyanez érvényes a háttámla magasságára és dőlési szögére.
7.	Minden dolgozó ismerje, hogyan kell kényelmesre beállítani a széket.
8.	A padló burkolata ne gátolja a szék akadálymentes mozgását.

ASZTAL

1.	Az asztal munkafelülete legyen elegendően nagy valamennyi szükséges eszköz, tárgy elhelyezéséhez.
2.	A gyakran használt eszközök, tárgyak legyenek könnyen elérhetőek (elérésük, használatuk ne igényelje a törzs elfordítását).
3.	Ha a monitor az asztalon van, az asztallap magassága 75-80 cm legyen.
4.	A billentyűzet padlótól mért távolsága 72-78 cm.
5.	Az asztallap legyen matt felületű.
6.	Akadálytalan legyen a comb és a lábszár mozgása még akkor is, ha a lábfej a lábtámaszon nyugszik.
7.	A comb és a lábszár mozgásához az asztal alatt minimálisan 70 cm mélységű terület szükséges.
8.	A combot és a lábszárát védjük a hő termelő készülékek melegétől.
9.	Ha számítógéppel többen dolgoznak egymás mellett, mindenkinek elemi igénye minimálisan 80 cm kiterjedésű szabad felület.
10.	A felhasználó maga alakítsa ki szabadon az asztalfelületen a készülékek, eszközök és tárgyak helyét.

LÁBTÁMASZ

1.	A lábtámasz magassága és a dőlési szöge legyen változtatható.
2.	A lábtámasz felületéhez tartozzon csúszásgátló.

A BILLENTYŰZET

1.	A billentyűzet és a képernyő legyen különálló.
2.	A billentyűzet jól tapadjon az asztalhoz (védjen a véletlen elmozdulás ellen).
3.	Magassága a középső betűsornál 50 mm alatti (még elfogadható), 30 mm (optimális).
4.	Az asztallap széle és a középső betűsor távolsága min. 60 mm legyen.
5.	A billentyűzet alakja oldalnézetben lépcsőzetes (elfogadható), ferde (jobb), homorú (optimális).
6.	Hajlásszöge akkor optimális, ha 5-15 fok közötti.
7.	Környezete matt felületű legyen.
8.	A billentyűzet felületének fényvisszaverő képessége 0.40-0.50% körüli érték legyen.
9.	Legyen legalább 60-100 mm mély szabad felület az asztallapon a tenyér hátsó részének biztos megtámasztására.

VILÁGÍTÁS

1.	A dolgozó látóterét védjük a monitor, a billentyűzet, az asztalon levő tárgyak direkt visszaverődéseitől.
2.	A lámpák és/vagy a szabad ablakfelületek vakító fényhatásaitól.
3.	A fénycsövek ányékoltak és párhuzamosak legyenek a gépkezelő megfigyelési irányával.
4.	A számítógép-kezelő megfigyelési iránya nem lehet merőleges az ablakra, de megengedhető az ablakokkal párhuzamos nézési irány.

KLÍMA

1.	Ha más módon nem biztosítható a kellemes hőmérséklet, a helyiség klimatizált legyen.
2.	A szobai hőmérséklet lehetőleg 21-23 C ⁰ körüli legyen.
3.	A szoba relatív páratartalma ne haladja meg 45-55%-ot.
4.	A levegőmozgás sebessége maximálisan 2 m/s lehet (a tarkó, a derék és a boka magasságában egyaránt).
5.	A dolgozót nem szabad kitenni sugárzó vagy áramló hőhatásoknak.
6.	Az asztal alatt nem szabad megengedni lokális hőhatást.

ZAJ

1.	Fokozott szellemi igénybevétellel járó munkahelyen 55 dB A, rutin szellemi igénybevétellel járó munkahelyen 65 dB A lehet a legmagasabb megengedhető zajszint.
2.	A különböző berendezések zajszintje maximálisan 5 dB A-val lehet magasabb, mint a háttérzaj (kivéve az akusztikus visszajelzést).
3.	A magas frekvenciájú komponensek aránya minimális legyen a környezeti zajban.
4.	Védjük a helyiséget a szomszéd szobák, a folyosó és az utca zajától.
5.	Hangosan működő nyomtatók, telexek ne legyenek a helyiségben.

Tauffer Emil-díjasok

Idén kapták meg először

– Ugye, milyen szép? – mutatja az ezüstösen csillogó nagy érmét, amelynek hátoldalára az ő neve van bevésve: *Gyenei Józsefné*. Tekintetével szinte simogatja a pálhalmi intézet bv. osztályának helyettes vezetője a Tauffer Emi-díj tárgyi emlékéit, harminchét év helytállásának, hűségének jutalmát.

– Tudod, az egész életem benne van – színezi hangját a még mindig ünnepléses érzelem –, rövidesen nyugállományba megyek, január 31-én leszek ötvenöt éves, nem baj, ha ezt nem írod

meg. Tegező közvetlensége az első pillanattól magával ragad.

Dunaújváros-külsőnél szálltam le a vonatról, kissé szorongva, elvégre őrnagyról, tiszti beosztásban lévő nőről ritkán van szerencsénk portrét készíteni. Civilruhás rövid, vörös hajú, megnyerően közvetlen modorú, középkorú nő fogadott. Gépkocsiba ülünk, egy kilométerre esik a pálhalmi börtön.

Hányszor de hányszor gyalogolta végig ezt az utat Gyenei Józsefné.

– Ötvenhétben érettségiztem – idé-

Gyenei Józsefné átveszi a díjat dr. Weber János államtitkártól

zi fel a múltat, miközben egyenruhás kolléganője elénk teszi a két csésze feketét. Dunaújvárosban laktunk, pontosabban itt, a külső vasútállomáson, az őrházban. Apám vasutas volt, anyám háztartásbeli.

Fegyelemre, tiszteletre neveltek. Sokat nélkülöztünk, egy akataskával jártam végig az osztályokat, a hugom is tanult; a szüleimnek az volt a meggyőződése, azzal segítenek egy életre, ha taníthatnak bennünket. Erzsikének inkább azt kellett mondani: tedd már le azt a könyvet! Az iskolában nem kivételes képességeivel tűnt ki, hanem szorgalmával. A munkahelyén is ez vitte előbbre: *kitartás, óriási önfegyelem*. A tankönyvről jut eszembe az a lényeges könyv, mármint munkakönyv, ami Gyenei Józsefnének sose volt. Amikor a bévéhez jelentkezett, nem kellett. Más munkaviszonya pedig a bévén kívül nem volt. Ő tehát a munkakönyv nélküli ritka magyar állampolgárok egyike.

– *Hogyan kerül egy májusban érettségizett tizennyolc éves lány már júniusban a büntetés-végrehajtáshoz?*

– Közeli szomszédunk, mondhatni barátnőm, ajánlotta Pálhalmát. Ő titkármóként dolgozott az intézményben. Én a szüleimen akartam mindenáron segíteni, a filléres gondokon enyhíteni. Irodai munka? Hisz ez a szívem vágya, alkalmazkodni tudok, számolni úgyszintén, így kerültem a pénzügyi szolgálathoz, 57-ben, havi 650 forint fizetésért.

– *A börtön aurája nem taszított? Mélyvíz lehetett az egynéhány hónapja még matrózbúzós lánynak? Tizedesi rangban rögvest egyenruhát ölteni...*

– Inkább érdekes volt. Az elítéltekkel én csak az iratokon keresztül találkoztam. 1964-ben kerültem át az igazgatási szolgálathoz.

*

Erzsike 1958-ban ment férjhez, párja a százhalombattai hőerőműnél dolgozott. Pusztaszabolcson, kezdetben az anyósánál laktak, tanyán, önálló otthonra gyűjtögetve. Pusztaszabolcson a vasútállomásig 3 kilométert gyalogolt hóban, sárban, fagyban, hóben. A Dunaújváros szántóföldjeit övező műúton plusz még egy kilométert. Mindezt oda-vissza.

– Hajnali négykor keltem, este fél hétre értem haza, hétkor kezdtem el főzni. Szerencsém volt: mai napig szeretek dolgozni. Három gyermekem született. Anyám sokat segített a háztartási munkában. Sikerült családi házat építenünk. Keverőgéppel csináltuk a blokkteglákat, a párommal a nyugdíj békés éveiről álmodoztunk. A férjem sose lett nyugdíjas. 1991-ben meghalt, jajszó nélkül, ötvenkilenc évesen rákban, egy kórházi ágyon. A gyerekek, szegények, nehezen viselték el a váratlan halált. Én meg arra gondoltam, a munkahelyemet nem adhatom fel, nevelni kell őket, az élet megy tovább. Sok jó szót kaptam mindenkitől.

Erzsike elvégezte az általános bün-

tetés-végrehajtási tanfolyamot, szakaszvezető, majd őrmester, törzsőrmester, főtörzsőrmester lett, 75 körül zászlóssá lépett elő. 76-ban a parancsnok javaslatára a Rendőrtiszti Főiskolára került.

– Levelező tagozaton mi voltunk az első csoport – emlékezik vissza. – Lelkesített a felbuzdulás, hogy tiszt lehetek. Nehéz volt, uramisten, öt-hét-tizenhat éves gyerekek mellett tanulni. Olykor a villamoson potyogtattam a könnyeket egy-egy vizsga előtt, mi lesz, ha nem felelek meg.

Megfelelt. Négy év alatt egyetlenegyszer sem késett el munkahelyéről, sose volt beteg. Gyenei Józsefné 1980-ban sikeresen államvizsgázott, hadnagyi rendfokozatot kapott.

Erre az időre esik, hogy az elítéltekkel is közvetlen kapcsolatba került.

– Hangos, Bernátkút, Sándorháza, Mélykút... Az üzemegységekbe iratokkal a kezemben kísértem a Székesfehérvári Megyei Bíróságról hozzánk érkezett bírót az elítéltek feltételes szabadon bocsátása ügyében. A bv. bíró az előterjesztés alapján meghallgatta az elítélteket és döntést hozott.

– *Ahogy hallgatlak, nem sok konfliktus volt az életemben. Egyenes előrehaladás, egy tragikus ponttal, a férjed elvesztésével.*

– Valóban sima volt a pályám. Ha előlről kezdhethném, ugyanitt kezdenék. Persze, ma mást jelent bévésnek és mást elítéltnek lenni.

– *Hogy érted ezt?*

– Régen az anyagiak miatt nagy szó volt a büntetés-végrehajtásnál dolgozni. Az előny csökkent, más vállalatoknál is jobban fizetnek. Az elítélteknek jóval több kedvezmény jár, újságot olvasnak, tájékozottak, minden este fürödhetnek. Pozitívan változik az elítéltek életmódja.

– *Kilenc női beosztottjához vajon hogyan viszonyul a bv. osztályvezető-helyettes?*

– Nem vagyok rá igazán alkalmas, mert nem vagyok elég szigorú. Fiatalkoromtól itt dolgozva nagyonis megértő lettem a gyermekeket nevelő anyákhoz. Egyforma munkát elvárni mindegyikőjüktől nem lehet.

– *Elárulnál egy titkot vagy tippet, hogyan lehet háromgyermekes anyából kiváló munkaerő?*

– Gondolati élesváltással. A vonaton Pálhalma felé tartva kikapcsoltam az otthoni gondokat, hazatérőben viszont a börtönügyeket szellőztettem ki. A kettő együtt nem megy. Tudni kell átállni, energiánkat megfelelően csoportosítani.

*

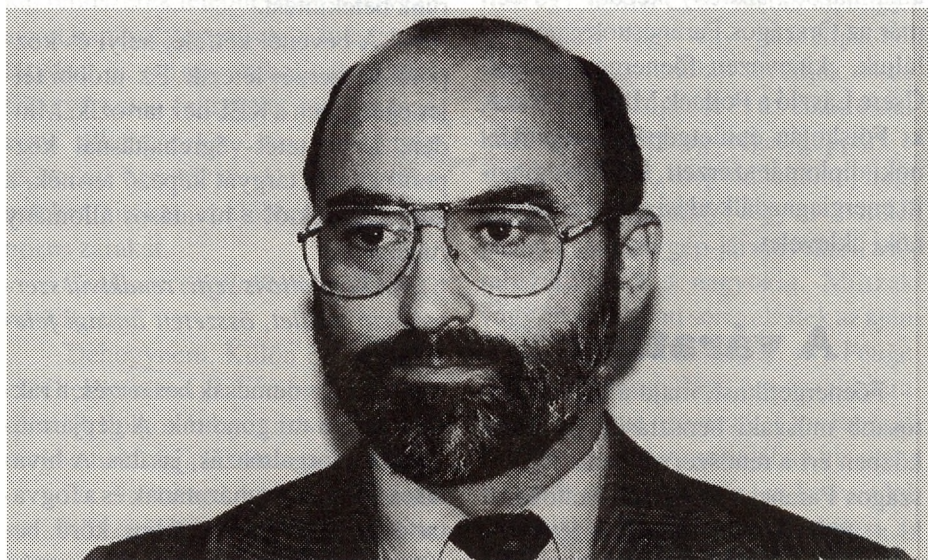
Erzsike várja már a nyugdíjat; idős szülei még élnek, tőle remélhetnek több törődést. Nyakában aranylánc E-betűvel.

– A férjemtől kaptam, a másodiktól – mondja felcsillámló tekintettel. – Úgy történt, mint a mesében. Dunaújvárosban az utcán beszélgetve egy ismerőssel, egy arra haladó férfi felfigyelt Er-

zsike hangjára. Megvárta, míg befejezik és megszólította; csak nem ő az, a messzi gyerekkorból?

A hűtőgépszerelő kisiparosnak a felesége halt meg. Párját veszítetten talált egymásra egy idősödő férfi és nő. Nemcsak a húszéveseké a világ; a bol-

dogság jól jön ötven, hatvanévesen is. S mintha a nehéz kezdetet honorálná a sors, Erzsikét párja sokszor várja gépkocsival a főbejárat előtt. Már nem gyalogol napi nyolc kilométert, mint évtizedeken át.

Csere László

A véletlen

Véletlenül került a büntetés-végrehajtáshoz, váratlanul a '91-ben megalakult KEI élére. Elsőként kapta meg a Tauffer Emil-díjat, s csak utoljára enged beszélgetésünk alkalmából némi betekintést a magánéletébe. Kivételes munkabírás, kivételes szerénység. Akiról szó van: Csere László.

Újsághirdetés, 1969 májusában:
„Papíripari Vállalat keres középfokú

végzettséggel raktáros vagy anyagbeszerző munkakörbe fiatalat. Kozma utca 11.” A fiatalember a kanyargó 28-as vilamosról leszállva, tévedésből *besétál* a Budapesti Fegyház és Börtön Faipari Vállalatához. Besétálni persze a börtönbe nem lehet, ezúttal sem az történik, hanem bekopogtat, s egy egyenruhából éppen átöltöző férfitől kérdezi: ez a papíripari vállalat?

Nem, miért, mit akar? – hallja a választ és elmondja, a hirdetésre jött, a-

nyagbeszerzőnek. Arra nekünk is szükségünk van, mondta a férfi. Így került a bévéhez Csere László huszonegy évesen. A Debrecenben érettségizett fiatalember a katonaságot követően, az öt plusz egyes képzés nyomán az asztalos szakmához is értett.

Átszervezés, 1991 ősze. A polgári alkalmazott, szerény kezdőt '75-ben már az Országos Parancsnokságon találjuk, kinevezett főenergetikusként. Csere László a Pollack Mihály Műszaki Főiskolán épületgépész üzemmérnöki diplomát szerzett, később ugyanitt energiagazdálkodási szaküzemmérnöki oklevelet.

A váratlan

Főenergetikus, majd a legváltozatosabb műszaki beosztások betöltése közben éri a rendszerváltozás. Az Országos Parancsnokság pályázatokat ír ki a különböző főosztályvezetői beosztásokra. Csere László két főosztályvezetői állást pályáz meg, egyiknél sem nyerő. A kudarc mélyen elgondolkoztatja. A pályázat idején osztályvezető-helyettes a vállalatfelügyeleti és beruházási osztályon, gondolhatnánk, az átszervezésben létrejövő vállalatfelügyeleti főosztály vezetői munkakörére jogosan startol. Nem őt nevezik ki. A másik pályázat a gazdasági főosztály élére, amely úgyszintén több osztályból létesült, számára szintén kedvezőtlen döntést hoz.

Ekkor éri az országos parancsnok a-

jánlata: elvállalná-e egy új szervezet, a KEI irányítását? Némi gondolkodás után Csere László igent mond.

A felelősség

A Központi Ellátó Intézet intézményrendszeri működésébe tőle nyernünk betekintést.

– A bévénél kétféle, helyi és központi beszerzés létezik. Ez utóbbi teljes egészében a KEI-hez tartozik. Minden, a büntetés-végrehajtásnál központi ellátás tárgyát képező termék, a gépjárművektől a hivatásos állomány ruházatáig.

– *A kívülálló is sejti: rendkívül szeretőgazó terület, összetett anyagi felelősséggel.*

– Az. És nemcsak beszerzés, a raktározás is a mi gondunk. A gépjárműveknél a forgalmazás, javítás. A hivatásos állomány ruházatának és a fogvartottak öltözetének teljes körű beszerzésén túl raktározási és elosztási teendőink is vannak. A hír-, biztonságtechnika beruházásai, a hagyományos technika szervizelése, a belső hírendszerek, főkapuk, belső átjárók zárrendszereinek gyártása, mind hozzánk tartozik.

– *Gondolom, nem akármilyen zárat rendel a KEI.*

– A mi igényeinknek megfelelő biztonsági zárat. Megnyugtatóbb, ha saját elképzelés szerint a saját műhelyen belül folyik a gyártás. A mi embe-reink találták meg még a jogelőd szer-

vezetben az elektromosan vezérelhető mechanikus zárás korszerű módozatát.

A bévé sajátos igényeit kielégítő KEI osztályszervezetben működik. A kilenc osztály egyike a hír-, biztonságtechnikai osztály. Itt szabad munkavállalók és elítéltek dolgoznak. A szabad munkavállalók a hír-, biztonságtechnikai rendszerek telepítésével, szervezésével kapcsolatos műszaki feladatokat látják el, és van egy műhely, ahol elítéltek gyártanak felügyelet mellett bizonyos alkatrészeket, hír-, biztonságtechnikai berendezéseket, rácsszerkezeteket, ajtókat, az előbb említett omnibusz záratok.

– Csak nem elítéltek gyártják még a rácsokat is?

– Dehogynem. Külön öröm, ha az elítéltek körében szakembert találunk e célra. A dolgok kényes mivolta miatt a megbízhatóság a kiválasztási elv.

– Visszaélhetnek a műhelybeosztással az elítéltek? Gondolok itt holmi önkényes barkácsolgatásra, a biztonságveszélyes eszközök gyártására.

– A KEI fennállása óta bizonyítottan nem, de gyanú már felmerült olyes mire. A gépjármű üzemeltetési osztály a legnagyobbak egyike: három effektív műhellyel. Egyik a Paulay Ede utcában van, a másik a Tököli Fiatalkorúak Börtönében, a harmadik pedig Baracs-kán. Négy-ötszáz jármű, személygépköcsi, rabszállító furgon tartozik ide. 1992-ben kezdődött a gépjárműpark jelentős típusváltása; ennek során megkezdődött a kis rabszállító Nysák,

a régi Ladák, a nagy rabszállító járművek cseréje. Az Országos Parancsnokság a KEI-vel közös piackutatást végzett a járműpark felújítására.

– Több szállítási árajánlatot kértünk a Ford, Fiat, Volkswagen, Nissan, Peugeot típusú járművekre. A minőségen túl az ár volt fontos és a lehetőség szerinti egy széria. Célul tűztük ki, hogy a járműpark vagy egy járműtípusból, vagy kevés számúból tevődjék össze. A szerelők kiképzése és az alkatrészellátás egyszerűbb egységes géppark esetén. Kiderült, megoldhatatlan, hogy egyetlen gyártmány legyen minden jármű a személygépjárművektől, a kis rabszállítóktól a nagyokig. Műszaki vagy árokok miatt sorra estek az ajánlatok, végül a Volkswagen és a Peugeot maradt versenyben. A műszaki paraméterek szinte azonosak, a kis rabszállító járművek kategóriájában viszont a Peugeot-ot szállító cég tett kedvezőbb árajánlatot. Ez eldöntötte a kérdést, az Országos Parancsnokság a személygépkocsitól kezdve a kis teher kategóriáig a Peugeot mellett döntött. A Peugeot furgonok jórészt felváltották már a lengyel Nysákat. Idén végére érünk a Nysa elítéltszállító járművek cseréjének, a nagy befogadóképességű rabszállító járművek kiváltását pedig 1994-ben kezdjük el.

– Ha nyugati filmek páncélsoda furgonjait látja, nem fáj a szíve?

– De még mennyire. Messzi vagyunk tőlük. Rengeteg információt gyűjtünk be, de a tengerentúli prospek-

tusok kínálata egyelőre csak vágyálom. A lényegi különbség az, hogy ott eleve rabszállító furgonokat gyártanak, míg mi a normál járműveket alakítjuk át rabszállítóvá. A J-5 Peugeotot belső térért például átalakítani, rácsozni kellett.

A régi rabszállítókat folyamatosan értékesítik, értékbecslés alapján tízezrekért kénytelenek eladni. A rácsokkal azonban nem tudnak mit kezdeni. Azazal együtt kínálják a vevőnek. Szerelje le az, aki a szomorú emlékü jágányt olcsósága folytán megveszi. Biztonsági szempontból a rabszállítókat technikai állapota kiemelkedő fontosságú. A „le-robbant” kocsik veszélyforrást képeznek mind a forgalombiztonságra, mind az őrzésre nézve. Tököl-Szigetcsép térségében fordult elő a múltkoriban az a képtelen eset, hogy rabok hálálkodtak őrzőiknek. Kiesett egy kerék, súrlódott, majd kigyulladt a furgon egyik oldala. Az örök lélekjelenlétén múlt, hogy a totálkáros kocsiból valamennyien épségben „szabadultak”.

Aggodalom

– A költségvetéstől nagyban függ a büntetés-végrehajtás. Melyek azok a területek, ahol hovatovább az anyagi feltételek szűkössége folytán a kiegyensúlyozott működés esélyei megkérdőjeleződnek?

– Több kritikus területünk van. Szinte nincs olyan ellátási terület, ahol ne lenne gond. Soroljam őket? Vegyük az épületek állapotát. Évtizedek óta nincs elegendő pénz a karbantartá-

sukra, megfelelő szintű felújításukra. Szó szerint csak tűzoltómunkákat végzünk. Ha ez a szűkmarkú tendencia folytatódik, be kell zárunk intézményeket, leromlott épületszárnyakat le kell bontanunk. Mi többnyire saját ellátásra berendezkedő szervezet vagyunk, kinkeservvel biztosított feltételrendszerben. A gyulai elítéltkonyhát például a tisztiorvos bezáratta.

– Mi volt ennyire rossz?

– Semmi se jó – inkább így mondanám. Ósdi épületörökség, amelynek felújítására a tervek elkészültek, hamarosan versenytárgyaláson döntünk a kivitelezőkről. Jövőre lesz konyha, addig hordják a menüt, ami így persze többbe kerül.

Több tízmillió forint hiányzik a norma szerinti ruházati ellátáshoz. A hivatalos állománynak járó ruhákat ki se tudják adni az új felszerelőknak, csak a szolgálat ellátásához feltétlenül szükségeseket. Egy év múlva juthatnak tartalékoltözethez. Hihetetlen energiákat igényel tőlünk az olcsóbb megoldások görcsös keresése. Az elítéltek a honvédségtől levetett, egyéb forrásból beszerzett ruhákban járnak.

– Különösen az elítélt nők panaszkodnak rabruháikra, cipőikre.

– A nők kényesebbek arra, hogy ne legyen foltos az öltözkük, ne lötyögő, bő szoknyákban járjanak. A javított ruha persze előfordul, munkaruhanak igyekszünk kiadni. Ismétlem, a személyi állománynak se tudunk megfelelő ruházatot biztosítani. Kénytelenek

vagyunk a másodosztályú ruhákat is visszaforgatni. Köznyelven szólva: a használat. A KEI-ben 216 ember dolgozik. Mérnökök, közgazdászok, szakirányú felsőfokú végzettségűek, szakmunkások, büntetés-végrehajtási szakemberek. Van néhány megszállott, akiket izgat, hogy a műszakilag érdekes, különlegesen egyedi kívánalmaknak megfeleljenek. Ők nem mennek el, csak kikopnak. A fiatal szakemberek több pénzért könnyebben továbbállnak.

– Nem hallgathatom el a személyi állomány kritikus jövedelemszintjét – mondja Csere László. – A költségvetés mostohán bánik a büntetés-végrehajtással, és ez befolyásolja a hangulatunkat. A beruházó-tervező osztályon például 90 százalékban mérnökök dolgoznak. Érdemes lenne a fizetésükre jobban odafigyelni. Megérdemelnék.

*

Csere László nyitott a szakmai kérdésekben, zárkózott a magánéletében. Hetvenegyben nősült, felesége a fővá-

rosi bv. intézetben, a Markóban dolgozik. Két lányuk van. Az Etele úton 52 négyzetméteres lakásban laknak, a nyolcadik emeleten. Kifejezetten műszaki érdeklődésű ember. A szépirodalom nem vonzza, viszont a szakkönyvtára annál jelentősebb. A futball nem érdekli, a meccs hidegen hagyja. Boldog, ha háztartási gépeket javítgat vagy a faházban barkácsolgathat a tizenkét éve bérbe vett telken. Gyümölcsfákat ültet hobbitól. Barátja csak egy van. Magával szemben megfogalmazott igénye viszont számtalan. Az a kérdés izgatja, hajtja, amire még nem tudja a választ. Gyűlöli az agresszivitást. Zavarja, ha dicsérik. A felesége megújuló aggodalommal mondja: „Túlzás, hogy mennyit dolgozol”. Négy óra negyvenkor hajnalonta csörög a vekker és az Etele térről egy negyvenhét éves férfi súlyos anyagi, erkölcsi felelősséggel a vállán munkába indul. Várja egy hatalmas, önellátó szervezet minden részegysége.

Pardi Anna

Konvenció

A kínzás ellen • Megelőzés • Bizalom

Az Európa Tanácsot (továbbiakban ET) 1949-ben tíz ország alapította. Ma 32 tagországot tömörít. 1993 októberében ezek: *Ausztria, Bulgária, Ciprus, Csehország, Dánia, Egyesült Királyság, Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Izland, Lengyelország, Lettország, Liechtenstein, Litvánia, Luxemburg, Magyarország, Málta, Németország, Norvégia, Olaszország, Portugália, Románia, San-Marino, Spanyolország, Svájc, Svédország, Szlovákia, Törökország.*

Az ET *kormányközi szervezet*, amelynek tevékenysége három fő célkitűzésre összpontosul: *a pluralista demokrácia és az emberi jogok védelmére és erősítésére, a társadalom előtt álló problémák megoldásának keresésére, és az igazi európai kulturális identitás előmozdítására.* Az ET a védelem (katonai kérdések) kivételével minden jelentős európai problémával foglalkozik.

Az Európa Tanács döntéshozó testülete a *Miniszeri Bizottság*, amely a tagállamok külügyminisztereiből vagy azok képviselőiből áll. E testület döntései ajánlások vagy európai konvenciók és szerződések formájában kerülnek a tagállamok kormányai elé. A két utóbbi jogi eszköz kötelező jellegű az aláíró államok számára. A mai napig több mint 145 konvenciót dolgoztak ki, amelyek jelzik az ET tevékenységének konkrét eredményeit. Ezek közé tartozik az *Európai Konvenció a kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megakadályozására* (továbbiakban konvenció) is.

Az ENSZ 1975-ös kínzás elleni nyilatkozata a kínzást az *emberi méltóság elleni támadásként* határozta meg. Kínzásként értelmezett minden olyan cselekményt, amelyet „szándékosan testi vagy lelki fájdalom kiváltása céljából alkalmaznak” valamivel szemben. (Fontos kiemelni, hogy a jogszerűen alkalmazott szankciók következtében jelentkező „testi és lelki fájdalom” nem minősül kínzásnak.) A nemzetközi tapasztalatok azonban azt mutatták, hogy a tilalom önmagában nem elegendő a jelenség megszüntetéséhez, ezért a hatékonyság elősegítésére a megfigyelő és jogorvoslati mechanizmusok mellett *megelőzési törekvések* is jelentkeztek. Ez hozta létre az ET keretében az *Európai Konvenciót a kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megakadályozására*, amelyet 1987. november 26-án írtak alá és 1989. február 1-jén lépett hatályba. (A konvenciónak a fenti elnevezése szerepel az Európa Tanács hivatalos dokumentumaiban. A témával foglalkozó egyik kutató, *Weller Mónika* a konvenció

nevének magyar fordítását „*Kínzás, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzéséről szóló egyezmény*”-ként adja meg. Véleményünk szerint ez utóbbi plasztikusabban fejezi ki a konvenció lényegét, a megelőző jelleget. A tanulmány további részében ennek ellenére az ET hivatalos fordítói által használt fogalmat, a konvenciót használjuk rövidítésként.)

A kínzás tilalma az ember életét, testi és lelki épségét, az emberi méltóságot védi. A tilalom sérelme többnyire polgárháborús, diktatorikus, rendezetlen társadalmi viszonyok között, alárendeltségi helyzetben fordul elő. Ezért van különös jelentősége a szabadságuktól megfosztott személyek védelmének.

A *kínzás egyetemesen tiltott*, mégis sok országban alkalmazzák a közvélemény által megközelíthetetlen helyeken. Ennek elkerülésére merült fel, hogy a jogorvoslati jellegű *védelmet* ki kell egészíteni a *megelőzéssel*. Olyan szervezetet kell létrehozni, amely bármikor, bármely fogvatartási helyet – akár bejelentés nélkül is – meglátogathat, ezzel is elősegítve a szabadságuktól megfosztott személyek jogvédelmét.

Az első tervezetet *Jean-Jacques Guatier* svájci bankár javaslata alapján a Svájci Kínzás Elleni Bizottság és a Jogászok Nemzetközi Bizottsága készítette el 1982-ben. A következő évben javasolták az ET Miniszteri Bizottságának az egyezmény elfogadását. Ezt három év alatt átdolgozták az Európa Tanács szakértői, majd 1987. június 26-án egyhangúlag elfogadta a Miniszteri Bizottság. 1989. február 1-jén hatályba lépett a Konvenció.

Napjainkig *25 ország írta alá*, közülük Magyarország és Csehszlovákia kivételével valamennyi ratifikálta is (lásd a mellékletet). A ratifikálással teljesen új rendszert hoztak létre, amelyben egy független szakértőkből álló szerv bármikor hivatalból – és rendszeresen – látogatást tehet a tagállamok területén lévő olyan helyeken, ahol szabadságuktól megfosztott személyeket tartanak fogva. Joga van „behatolni” egy független állam területére, és ott széles ellenőrzési hatáskörrel rendelkezni az emberi jogok területén. Újdonság továbbá, hogy ez nem bírói szerv, feladata nem a jogsértések megállapítása és elítélése, hanem rendszeres ellenőrzésekkel a *jogsértések megelőzése*.

Kínzási Bizottság (CPT)

A konvenció által felállított *Kínzási Bizottság* (továbbiakban bizottság) fő feladata a kínzás – beleértve az embertelen, megalázó bánásmódot – megelőzése érdekében látogatások folytatása a szerződő felek joghatósága alatt található olyan helyeken, ahol közhatalom által szabadságuktól megfosztott személyek élnek. A látogatások eszközül szolgálnak az e személyek irányában tanúsított bánásmód

megvizsgálására, a tapasztalatok alapján javaslatételre az érintett államokban a védelem szélesítése érdekében.

A *bizottság nem bírói szervezet* a nemzetközi szerződés megsértéséből származó jogviták eldöntésére, hanem elsősorban *mechanizmus a rossz bánásmód megelőzésére*. Célja nem a konfliktus megoldása, hanem elkerülése, nem „elítél”, feladata nem az államok nyilvános bírálata. Együttműködésen alapuló javaslatokat tesz, elősegíti, hogy megtalálják a megfelelő megoldásokat az *elfogadható bánásmód* megvalósításához. A bizottság megvizsgálja a ténybeli helyzetet, a fogvatartás általános körülményeit, az ezt szabályozó normákat, a jogalkalmazásért felelős személyek és egyéb személyzet magatartását a fogvatartottakkal szemben, valamint a fogvatartottak szempontjait és panaszait.

A tapasztalatokat nem annak alapján értékeli, hogy egy helyzet jogos vagy jogtalan, hanem hogy az adott jelenség kiindulópontja lehet-e olyan tendenciának, illetve bánásmódnak, amelyet a bizottság nemkívánatosnak ítél. Így nemcsak azt vizsgálják, hogy történtek-e tényleges jogsértések, hanem figyelemmel vannak az „okokra” és előjelekre a jövőbeni lehetséges eseteknél.

Együttműködés és titkosság

A bizottság és az érintett állam illetékes hatóságai közötti együttműködés követelményét a konvenció 3. cikke kimondja, de áthatja ez az elv a többi rendelkezést is. Ennek jegyében zajlanak a látogatások, ennek biztosítását szolgálja az összekötő hivatalnok kinevezése és a *folyamatos párbeszéd a bizottság és a kormány között*. Az államok biztosítani kötelesek a bizottságnak a feladat végrehajtásához szükséges összes rendelkezésükre álló információt, teljeskörű tájékoztatást kell adniuk a közhatalom által szabadságtól megfosztott személyek fogvatartási helyéről, szabad bejutást kell biztosítaniuk a küldöttség tagjainak egyrészt az ország területére, másrészt a fogvatartási helyekre, és részükre ezen helyeken szabad mozgást kell biztosítaniuk. Az *együttműködés kötelezettség* is, ennek megszegése esetén a bizottság „szankciókat” alkalmazhat: ha az állam nem hajlandó együttműködni, vagy visszautasítja a javasolt módosításokat, akkor a bizottság kétharmados többséggel határozhat az elkészített jelentés nyilvánosságra hozataláról.

De a bizottságnak is kötelessége az együttműködés: az ilyen elmarasztaló határozat előtt lehetőséget kell biztosítani az érintett államnak álláspontja kifejtésére, másrészt figyelembe kell venni az állam nehézségeit is az ajánlások végrehajtása terén.

A *titkosság* vonatkozik a bizottság üléseire (zárt ülések), az ülésekről készített *jelentésekre*, a látogatásokon nyert *értesülésekre*, ezekről az államoknak kül-

dött jelentésekre, és ajánlásokra, de a bizottság munkájával kapcsolatos *egyéb iratokra* is. Nyilvános a bizottság éves munkájáról készített jelentés, de abban sem közölhetők bizalmas adatok. A látogatásokról készült jelentést a bizottság akkor teheti közzé, ha ahhoz az érintett állam hozzájárul, vagy azt maga kéri. Bizalmasan szerzett információkat azonban ilyenkor sem lehet közölni, és valamilyen konkrét személyt érintő adatokat is csak akkor, ha ehhez az érdekelt személy hozzájárul, vagy olyan módon történik a közlés, hogy a konkrét személyre nem lehet ráismerni. A titkosság azonban nem mehet a hatékonyság rovására, csak addig alkalmazható, amíg az együttműködést szolgálja, és nem jelent szemhunyást a nem megfelelő állapotok felett.

Az együttműködés és a titkosság mellett *harmadik fontos elem a bizalom*. A kormányok bizalmának elnyerése mellett szükség van a fogvatartási intézmények személyzetének és a fogvatartottaknak a bizalmára is. Ezen a téren elsődleges feladat a *megfelelő tájékoztatás* a látogatások céljáról, a bizottság feladatának jellegéről és hatásköréről. Fontos, hogy a jogalkalmazók és a fogvatartottakkal kapcsolatba kerülő személyek képzésében is nyújtsanak ilyen irányú ismereteket. A személyzet szempontjából ez azért fontos, hogy *ne érezzék a látogatást ellenségesnek*, amely eleve vádol, hanem *tudatosítani kell a bizottság tevékenységének megelőző jellegét*. Az ilyen irányú képzés továbbá a fogvatartottak jogainak jobb megismerését és így hatékonyabb tiszteletben tartását is elősegítheti. A fogvatartottak tájékoztatása pedig azért szükséges, hogy a látogatás ne keltsen megalapozatlan reményeket, majd pedig csalódást. A fogvatartottakkal történő beszélgetések iránt az is erősíti a bizalmat, hogy az az intézmény képviselőinek ellenőrzése nélkül zajlik.

A bizottság összetétele és működése

A bizottság a szerződő felek számával azonos számú tagból áll, akiket a Miniszteri Bizottság választ szavazattöbbséggel. A bizottsági tagokat négy évre választják és csak egyszer választhatják újra.

A bizottság tagjai *személyes minőségükben* vesznek részt a munkában, függetlenek és pártatlanok. A következő jellemvonásokkal kell rendelkezniük: *1. magas erkölcsi színvonal* (energikusság, döntőképesség, megfigyelőkészség, diplomáciai tehetség). *2. pártatlanság* (kormányhivatalnokok nem lehetnek a bizottság tagjai). *3. professzionalizmus* (széleskörű szakértelemmel a bizottságnak, mint egésznek kell rendelkeznie, a többi tulajdonsággal egyéenként). *4. rendel-*

kezésre állás (a tag bármikor elérhető legyen). 5. *bátorság* (a bizottság tagjai ne hunyjanak szemet az esetleges rendelkezések felett). Az időszakos látogatások országainak kiválasztására kialakították azt a módszert, hogy sorshúzással határozzák meg, hogy egy adott évben mely országokra kerül sor. A látogatások során pedig – noha az érintett ország révén választott bizottsági tag hasznos ismeretekkel rendelkezhet az adott országra vonatkozóan – a bizottság gyakorlata szerint az ilyen „állampolgárságú tag” részvétele a pártatlanság szempontjából nem kívánatos az adott látogatást lefolytató küldöttségben, majd pedig az összefoglaló elkészítésekor sem. Ez azonban nem zárja ki, hogy az ilyen személy adatokkal és tanácsokkal segítse a küldöttséget a látogatás előkészítésében.

A bizottság sajátos és legfontosabb tevékenysége a látogatások lefolytatása. Ennek több fajtáját különböztetjük meg.

Időszakos látogatások. A meglátogatandó országokat kezdetben sorshúzással választják ki az országok két kategóriájából, amit a lélekszám alapján határoznak meg. A bizottság el szeretné érni, hogy 1993 végére minden tagállamban lefolytassák az első látogatást és ezután a látogatások két évente kövessék egymást. A testület határozata és gyakorlata szerint a kisebb országokban a küldetés kb. egy hét tartamú, a nagyobb országokban két hétig is tarthat.

Eseti (ad hoc) látogatások. Lefolytatásáról a bizottság a hozzá érkezett közlések, egyének és csoportok jelzései alapján dönt, és az állam maga is kérheti a látogatást, hogy így vizsgálják ki az esetleges állításokat és tisztázzák a helyzetet.

Ellenőrzési látogatás. Ilyenkor azt vizsgálják, hogy az adott állam hogyan tett eleget a bizottság előző látogatásakor készített jelentés ajánlásainak. Ezt az ellenőrzést a gyakorlatban inkább a kormányoktól ebben a tárgyban megkívánt jelentéssel helyettesítik. Főként akkor kerülhet sor ilyen látogatásra, ha az érintett állam nem tesz megfelelő jelentést.

A küldöttség összetétele

Az egyezmény legalább két bizottsági tag részvételét írja elő, akiknek munkáját szükség szerint szakértők és tolmácsok segítik. A gyakorlatban azonban a bizottsági tagok ennél nagyobb számban vesznek részt a küldöttségben. A látogatások megkezdése előtt a bizottság úgy döntött, hogy a nagyobb országokba utazó küldöttségek öt bizottsági tagból, egy-két szakértőből, két titkársági tagból és szükség szerinti számú tolmácsból állnak, a kisebb országokba (ilyen Magyarország is) utazók pedig három-négy bizottsági tagból, egy szakértőből, egy vagy két titkársági tagból és tolmácsból.

A küldöttség szakmai összetételét a különleges szükségletek figyelembevételével határozzák meg. A bizottsági tagokat a *Hivatal* javasolja a küldöttségbe, de a teljes bizottság határoz. Nem vehet részt a küldöttségben az érintett állam révén választott tag. A bizottság nem alkalmaz állandó szakértőket, hanem esetileg speciális feladatokra jelölik ki azokat a titkárság által a bizottsági tagok javaslatainak figyelembevételével összeállított listáról. Személyük ellen az érintett állam kifogást emelhet (ellentétben a bizottsági tagokkal), de meg kell indokolnia. Az egyes intézményekben a látogatást nem az egész küldöttség végzi, hanem alcsoportokra oszlanak.

A látogatások menete

A bizottság választja ki a meglátogatandó helyeket, intézményeket. A kiválasztott intézmények listáját közlik az állammal, a küldöttség azonban nincs ehhez kötve, más intézményeket is meglátogathat. A fogvatartási helyek mellett néhány küldöttség látogatást tett rendőriskolákban és egyéb hasonló helyeken, ahol a *jogalkalmazásért felelős személyek képzése folyik*. A látogatás kezdetén, az országba érkezés után az első lépés, hogy a küldöttség találkozik a felelős hatóságok vezetőivel, egészen miniszteri szintig. Helyi szinten is, a meglátogatott intézményekben először a felelősökkel, a vezetőkkel és a személyzettel folytat beszélgetést a delegáció. A tények, körülmények megismerésére nemcsak a megfigyelés áll a küldöttség rendelkezésére, hanem a fogvatartott személyekkel való beszélgetés is. Ez az intézmény dolgozóinak kizárásával zajlik, nyelvi nehézségek esetén a küldöttség tolmácsa közvetít. A fogvatartottak – csakúgy mint más magánszemélyek, akikkel a küldöttség elbeszélget – nem kötelesek együttműködni, de mindig meg kell vizsgálni, hogy ez a döntés saját elhatározásuk eredménye-e, vagy esetleg félelemből nem hajlandók rá. A beszélgetések és az intéztlátogatások során a küldöttség tagjai jegyzeteket készíthetnek, de hang- és képrögzítő eszközöket a bizottság döntése szerint nem használhatnak.

Az egyes intézményekben tett látogatások után a delegáció ismét találkozik az intézmény vezetőivel, majd az egész látogatás legvégén az országos vezetőkkel. Ekkor lehetőség nyílik az első benyomások közlésére a küldöttség részéről, és esetleges további információk, észrevételek közlésére a hatóságok részéről. Mielőtt a küldöttség az adott országot elhagyná, megvitatják a delegáció vezetője által készített jelentésvázlatot, és kiosztják a feladatokat, hogy melyik részt ki dolgozza ki. A jelentés-tervezetet a bizottság elé terjesztik a látogatásra vonatkozó egyéb adatokkal és dokumentumokkal együtt. Ezt a bizottság megvizsgálja és *kialakítja a végleges jelentést*. A bizottság célul tűzte ki, hogy a látogatás befeje-

zését követő maximum hat hónapon belül terjesszék a jelentést az érintett állam kormánya elé. Eddig a jelentéseket konszenzussal fogadták el.

A jelentésekről

A jelentés összefoglalja az *eljárás mozzanatait, a megállapításokat, részletezi a meglátogatott intézményeket és hogy kikkel folytattak megbeszéléseket*. Bá- zisa a látogatás során tapasztalt tények felsorolása. Részletesen vizsgálja a fizi- kai körülmények mellett a bánásmódot is. Olyan részleteket is figyelembe vesz- nek, mint például a matracok állapota, a villanykapcsolók elhelyezése, a WC-hez jutás lehetősége, a börtön foglalkoztatási rendje, fizikai testgyakorlás illetve sza- bad levegőn tartózkodás lehetősége, egyéb zárkán belüli tevékenységek, a börtönlakók jogairól való tájékoztatást érintő kérdések, a fegyelmezésre vonatkozó rendelkezések. Kivizsgálják a személyi állomány durva bánásmódjára vonatkozó állításokat, ezekről tájékoztatást kérnek a hatóságoktól, megalapozottság ese- tén ajánlásokat tesznek a helyzet orvoslására és hasonló esetek elkerülésére.

Az *Egyesült Királyságnak* küldött jelentésben a strukturális reformokat sür- gető megállapítások mellett azt is megfogalmazták, hogy a börtönökben talált kö- rülmények elérik az embertelen, megalázó bánásmód szintjét a túlszűfolttság, a megfelelő orvosi ellátás és megfelelő börtönrezsím hiánya miatt. (1991.) A fel- tárt hiányosságok között szerepelt, hogy az eredetileg egy fő befogadására kiala- kított zárkákból három fogvatartottat helyeztek el huzamosabb ideig. (A zárkák nagysága 6,7-8,4 m²). A zárkák egy részében nincs víz és WC. Kevésnek tartot- ták a hetenkénti egyszeri törülközőcserét. Előírták, hogy a továbbiakban minden fogvatartottat lássanak el tiszta takaróval, biztosítsanak számukra törlőruhát.

A *dániai jelentés* kifejezetten „intézményspecifikus”. Többek között azt ész- revételezte a bizottság, hogy a fogvatartottak nem tudnak meghatározott rend sze- rint találkozni az intézet vezetőjével. Széleskörű kritikát kapott az *elkülönítő jel- legű elzárás gyakori alkalmazása és a biztonsági zárkák rendszere*. Megállapít- ható a szemlélet szigorúsága is. A vizsgált intézetben, ahol minden elítéltnak sa- ját, jól felszerelt zárkája van, találtak néhány nagyobb zárkát, ahová egyszerre több fogvatartottat is behelyeznek. Olyanokat, akik csak átmenetileg néhány ó- rát töltenek az intézetben. A bizottság biztosítékokat kért, hogy ezeket a helyisé- geket valóban csak ilyen célra alkalmazzák. A személyzet szekrényeiben talált 50 cm-es gumibotokat látva – alkalmazásukra vonatkozó panaszok nélkül is – biztosítékokat kértek, hogy azokat csak meghatározott, kivételes esetekben hasz- nálják. Észrevételezték azt is, ha a világítást túl erősnek tartották ahhoz, hogy a- kadályozza az elítéltet az alvásban.

Ausztriában kettő, négy, sőt a nyolc fogvatartottat befogadó zárkák gyakorlatát is elfogadhatónak minősítették. Problémaként azt vetették fel, hogy a szűkös helyen a kimosott ruhákat nem tudják kellő módon kitergetni, ugyanakkor nem akaszthatják ki az ablakba.

A finnországi jelentésben megállapították, hogy gyakran fordul elő elítéltek közötti erőszakos esemény. Több esetben találtak elhanyagolt és gondozatlan zárkát. A biztonsági elkülönítés alkalmazásánál előírták, hogy az intézet írásban közölje a fogvatartottal, miért kerül sor az elkülönítésre. Helytelenítették azt a gyakorlatot, hogy a veszélyesnek minősített többszörös visszaesők rendkívül hosszú időt, gyakran éveket töltenek ilyen körülmények között. Általános problémaként fogalmazták meg, hogy a WC-k a zárkákon kívül vannak, és azok megközelítéséhez éjszaka nincs elegendő megvilágítás. A zárkák méretének bemutatásakor a 4 m-t kevésnek, a 9 m-t megfelelőnek minősítették.

Hollandiában is hiányolták a magánelzárás írásos indoklását. A hosszú időre ide utaltak háromhavonkénti teljes felülvizsgálatát tartják indokoltnak, és indítványozták ennek bevezetését. Az egyszemélyes zárkák 10 m²-es méretét kifejezetten jónak minősítették.

A svédországi helyzetet elemezve kitértek arra, hogy nincs elegendő idegen nyelvet beszélő munkatárs az intézetekben, ezért – az egyébként nagyszámú – külföldi fogvatartottal nehézkes a kommunikáció. A WC-k zárkán kívüli elhelyezésével kapcsolatban megállapították, hogy éjszaka a – WC használatát megelőző – zárkanyitásra történő egyórás várakozási idő megengedhetetlenül hosszú. A fogvatartottak heti egyszeri telefonálási lehetőségét is kevésnek tartották.

Máltán az intézetek szellőzésének elégtelenségét tartották az egyik legnagyobb hibának. Napközben a 31-33 fokok hőmérséklet komoly megterhelést jelent úgy a fogvatartottaknak, mint a személyi állománynak. További problémaként jelezték, hogy a megvizsgált intézetekben találtak olyan körletrészeket, ahol nem teljesítenek állandó szolgálatot a felügyelők, és a zárkában nem alakítottak ki segélyhívó csengőket.

A fenti kiragadott példák azt érzékeltetik, hogy a látogatások alatti vizsgálatok rendkívül részletekbe menőek és alaposak. Minden esetben tekintettel vannak az adott állam aktuális helyzetére, az esetleges problémákra, azonban ez nem jelenti azt, hogy elnézőek lennének. A büntetés-végrehajtási intézetek ellenőrzése során mindenütt felméri a fizikai körülményeket, a fogvatartottak kezelésével kapcsolatos programokat, az intézetek tisztaságát, az elhelyezési körülményeket, az elítéltek ruházatát, ezen belül az előzetes szakban lévő civilruha viselésének lehetőségeit, az egészségügyi ellátást, az oktatási lehetőségeket, a munkakörülményeket, a személyi állomány képzettségi színvonalát, a fogvatar-

A Konvenció aláírásának és ratifikálásának dátumai

Tagállamok	Aláírás	Ratifikálás	Bevezetés
Ausztria	1987. 11. 26.	1989. 01. 06.	1989. 05. 01
Belgium	1987. 11. 26.	1991. 07. 23.	1991. 11. 01
Ciprus	1987. 11. 26.	1989. 04. 03	1989. 08. 01.
Csehszlovákia*	1992. 12. 23.		
Dánia	1987. 11. 26.	1989. 05. 02.	1989. 09. 01.
Finnország	1987. 11. 26.	1990. 12. 20.	1991. 04. 01.
Franciaország	1987. 11. 26.	1989. 01. 09.	1989. 05. 01.
Németország	1987. 11. 26.	1990. 02. 21.	1990. 06. 01.
Görögország	1987. 11. 26.	1991. 08. 02.	1991. 12. 01.
Magyarország	1993. 02. 09.		
Izland	1987. 11. 26.	1990. 06. 19.	1990. 10. 01.
Írország	1988. 03. 14.	1988. 03. 14.	1989. 02. 01.
Olaszország	1987. 11. 26.	1988. 12. 29.	1989. 04. 01.
Liechtenstein	1987. 11. 26.	1991. 09. 12.	1992. 01. 01.
Luxemburg	1987. 11. 26.	1988. 09. 06.	1989. 02. 01.
Málta	1987. 11. 26.	1988. 03. 07.	1989. 02. 01.
Hollandia	1987. 11. 26.	1988. 10. 12.	1989. 02. 01.
Norvégia	1987. 11. 26.	1989. 04. 21.	1989. 08. 01.
Portugália	1987. 11. 26.	1990. 03. 29.	1990. 07. 01.
San-Marino	1987. 11. 26.	1990. 01. 31.	1990. 05. 01.
Spanyolország	1987. 11. 26.	1989. 05. 02.	1989. 09. 01.
Svédország	1987. 11. 26.	1988. 06. 21.	1989. 02. 01.
Svájc	1987. 11. 26.	1988. 10. 07.	1989. 02. 01.
Törökország	1988. 01. 11.	1988. 02. 26.	1989. 02. 01.
Egyesült Királyság	1987. 11. 26.	1988. 06. 24.	1989. 02. 01.

* Csehszlovákia utódállamai kérték felvételüket az Európa Tanácsba.

(A kimutatás az ET Információs és Dok. Központjának adatai alapján készült.)

tottak általános hangulatát, a jogorvoslati lehetőségeket, az állomány és az elítéltek kapcsolatát. A bizottság zárásként a jelentésben összefoglalja a tényeket és ajánlásokat, egyéb észrevételeket tesz és tájékoztatást kér különböző kérdésekről.

Magyar csatlakozás

Magyarország 1993. február 9-én aláírta a konvenciót. Az azóta eltelt időben még nem történt meg a ratifikálás, így természetesen a gyakorlati bevezetés sem. Biztosak vagyunk ugyanakkor abban, hogy hamarosan belépünk azon országok körébe, amelyek minden vonatkozásával együtt elfogadták a konvenció irányelveit, illetve vállalták az esetleges javaslatok megvalósítását. Véleményünk szerint a magyar büntetés-végrehajtás vállalni tudja az európai léptékű megmérettést azzal együtt, hogy intézeteink fizikai állapota több ponton nem felel meg a normának.

A konvenció aláírása, majd ratifikálása is kormányzati szintű lépés, így természetes, hogy a feltételek megteremtése sem várható a büntetés-végrehajtástól. A mi feladatunk, hogy a meglévő viszonyok között alakítsuk ki a legkedvezőbb fogvatartási körülményeket, a kezelés során pedig zárjuk ki annak a lehetőségét is, hogy megsértsük a kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód, illetve büntetés megakadályozásáról szóló konvenció szellemiségét.

Ruzsonyi Péter

Vallásszabadság

Konferencia Popowóban

A lengyelországi Popowóban található a lengyel büntetés-végrehajtás oktatási és üdülőközpontja. A gyönyörű, ősparkokkal övezett épületegyüttes két napon át rendkívül sajátos képet mutatott. Kergetőző és viháncoló gyerekek helyett fekete, földig érő papi köntösbe és sötét öltönybe öltözött férfiak, tartózkodó eleganciájú nők kisebb csoportjai tűntek fel. Itt rendezték meg ugyanis szeptember 6-8. között a „Lelkiismereti és vallásszabadság a kelet- és közép-európai országok börtöneiben” című nemzetközi konferenciát. A régióból összesen 12 ország képviseltette magát, de érkeztek vendégek Angliából, Svájcban és a Vatikánból is.

A konferencia témájának megfelelően a résztvevők a lelkiismereti és vallásszabadság lehetőségeit, a megvalósulás mértékét vizsgálták az érintett országok börtöneiben. Az 1989-ben kezdődött politikai események, majd a Szovjetunió megszűnése alapvetően megváltoztatta a közép- és kelet-európai politikai helyzetet. A különböző egyházak részéről szinte valamennyi országban felerősödött az igény a büntetés-végrehajtással történő együttműködésre, az elítéltek lelki gondozására. Az elmúlt néhány év csak arra volt elegendő, hogy az egyes országok újra megkezdjék a nemzeti arculatuknak és történelmi hagyományaiknak megfelelő börtönmissziós munkát. A résztvevők kritikusan elemezték helyzetüket. Az elhangzottakból a legfontosabb in-

formációkat kiemeltem, hogy a sajátosságok érzékelhetőek legyenek.

Anglia

Hosszú történelme van a börtönön belüli vallásgyakorlásnak. Mindenki számára biztosítják a vallási ünnepek és hagyományok betartását. A lelkészek intézetenként együttműködő csoportokat alakítanak ki. Az istentiszteleten kívül egyéni lelki gondozást és egyházi oktatást végeznek. Ellátják az elítélteket irodalommal. A lelkészek az egész börtönt szolgálják, összegzik a véleményeket és egyben közvetítenek is az állomány és a fogvatartottak között. A hatalom részesei, de más eszközökkel dolgoznak, mint a büntetés-végrehajtás klasszikus értelemben vett alkalmazottai. A papoknak kulcsszerepük van az intézetek belső életében.

Lengyelország

A II. világháborút követően teljesen lerombolták az addig virágzó börtönlelkészeti hálózatot. Az egyház megítélése is megváltozott, a kapitalizmus maradványának minősítették. Az ellenségkép nemcsak az elítéltekre terjedt ki, hanem az egyházra is. 1966-ban a büntetés-végrehajtás saját egyházi szervezetet hozott létre, de a tevékenységi köre rendkívül korlátozott volt. Az átütő változás 1989 után következett be. Az egyházak újra teret kaptak a börtönmunkában, ugyanakkor a feltételeket is biztosították számukra. Ma már valamennyi büntetés-végrehajtási intézetben dolgozik legalább egy lelkész. A katolikus közösség a legszervezettebb, de igény szerint valamennyi egyháznak biztosítják a szabad vallásgyakorlást. Az elítéltek családjainak is nyújtanak lelki és anyagi támogatást, valamint igyekeznek mozgósítani a társadalmat a legkülönbélebb alapítványok létrehozására.

Egyesült Államok

A Nemzetközi Börtöntársaság (Prison Fellowship International) elnöke elsősorban az amerikai tapasztalatokról számolt be. Az elmúlt 20 év alatt több mint ötszörösére (!) emelkedett az elítéltek száma. (Jelenleg a fogvatartottak száma meghaladja az 1,3 milliót.) A lelkészek az istentiszteletek mellett elsősorban az iskolai programok lebonyolításában vállalnak szerepet. A szabadulás előtt állóknak 6 hetes szemináriumot szerveznek, amelynek el-

sődleges célja a reszocializáció megkönnyítése. Saját kutatásuk szerint a vallásosok körében 22%-kal csökkent a visszaesők aránya a nem hívókhöz képest.

Bulgária

Az ország – így megközelítően az elítéltállomány is – 92-95%-ban ortodox vallású. A lelkészek már 14 éve végeznek lelki szolgálatot az intézetekben, ahol viszonylag nagy a cselekvési és mozgásterük.

Csehország

A börtönlelkészek alkalmazását az „igazi demokratikus állam” egyik megnyilvánulásaként értékeli. Újkeletű probléma, hogy az elítéltek sok esetben nem tudják eldönteni, mit is kezdjenek az érezhetően nagyobb szabadságukkal. Az egész társadalom – és így a börtön is – erősen megoszlik. Újra kell értelmezniük a nemzeti egységet. Legnagyobb sajnálatukra a büntetés-végrehajtási testület és az egyház együttműködése sem problémamentes. Megítélésük szerint a bv. állomány hozzáállásán is változtatni kell. A résztvevő lelkész szerint még sok türelemre és erőfeszítésre van szükség mindkét fél részéről. Az egyház tevékenysége jelenleg még csak megtűrt, messze vannak attól, hogy támogatott legyen.

Szlovákia

Az egyik legnagyobb problémájuknak a vonatkozó jogszabályok teljes hiányát tekintik. Jelenleg a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága szervezi az egyház és az intézetek közötti együttműködést.

Észtország

A kormány és az egyház között már létrejött egy megállapodás. Megalakítottak egy koordinációs központot, amelyet mindkét fél anyagilag is támogat. 1991 óta általánosak a *lelkészi vizitek*.

Lettország

Országukat jelenleg politikai bizonytalanság és gazdasági nehézség jellemzi, a bürokratikus gondolkodás és ügyintézés még ma is általános. Az együttműködés csak lassan alakul ki a büntetés-végrehajtás és az egyház között. Először – kísérleti jelleggel – 1989-ben nyitották meg a börtönök kapuit a keresztény látogatók előtt.

Litvánia

A résztvevők jónak minősítették a bv. és az egyház kapcsolatát. Jelenleg azonban még nem rendelkeznek kidolgozott és szabályozott tevékenységi körrel. Úgy érzik, hogy a politikai reform már megérintette a *börtönvilágot*.

Moldova

Az ország jelenleg gazdasági krízisben van és ez érezteti hatását a börtönökben is. Legnehezebbnek mégis az átállást tartják a gulag-gyakorlatról az új, demokratikus igazságszolgáltatásra. A papok segítségére nemcsak az istentiszteletek levezetésében, hanem az utógondozásban is számítanak. A börtönlátogatók tevékenységének törvényi szabályozása egyelőre hiányzik. Az elmúlt évben több mint ezer elítélt keresztelkedett meg a börtönökben.

Oroszország

Az 1992-es alkotmányban garantálták az emberi jogok érvényesülését. Ez a fajta törvényi szabályozás új típusú szabadságot eredményezett a börtönök falain belül is. Annak ellenére, hogy az elmúlt évek során elég sok kápolnát és imatermet kialakítottak, mégis vallják, hogy „*nem az épületek újjáépítése a legfontosabb, hanem Istent kell felépíteni az emberek szívében.*”

Az egyes országokban kialakult aktuális helyzet elemzése mellett a témával összefüggő, de általános érvényű problémákkal is foglalkoztunk. Számomra az egyik legérdekesebb felvetés a *börtönlelkész személyiségi jegyeit és tevékenységi formáit* vizsgálta. Több országban (Svájc, Anglia, Lengyelország) érzékelték, hogy a lelkész könnyen *átállhat*, átsodródhat a *másik oldalra*. Azért is figyelemre méltó ez a probléma, mert azokban az országokban jelentkezett, amelyeknek hosszabb, esetenként majdnem fél évszázados tapasztalatuk van már a börtönön belüli vallásszabadság gyakorlásában. Ennek ellenére a helyzet kialakulása ma is létező veszélyforrás. Az egyházi és világi résztvevők egyaránt hangsúlyozták, hogy a lelki támaszt nem szabad összekeverni cinkossággal, a felebaráti szeretet félreértelmzéséből adódóan a büntetés-végrehajtási szabályok kijátszásával.

Az egyházi szolgálatot ellátóknak (legyenek akár felszentelt papok, akár világi önkéntes segítők) minden eset-

ben be kell tartaniuk az adott törvényeket és szabályokat. Tudomásul kell venniük, hogy a börtön zárt és felülről szabályozott intézmény. A problémamentes és gyümölcsöző együttműködés záloga a hivatal és az egyház között kialakuló kölcsönösség, valamint a célok és elért eredmények egyeztetése.

A másik érdekes eszmecsere a *gyónási titok* mindenhatósága körül alakult ki. Mi a teendője a gyóntató papnak, ha az intézmény biztonságát, az állomány vagy a fogvatartottak életét veszélyeztető bűncselekmények tervéről értesül? A jelenlévők között – véleményem szerint az egymás *hivatásának* kölcsönös tisztelete miatt – nem alakult ki nyilvános vita, pedig érezhetően megoszlottak a vélemények. Az utolsó este megtartott istentisztelet egyik közjátéka volt a társakkal való kézzorítás, illetve egymás átölelése. A szituáció teremtette békesség légkörében nemcsak az egyházak képviselői találták meg egymáshoz az utat. A jelenlévő világiak sem gondoltak azokban a percekben a napi politika mélyén megbúvó, esetenként vérforralóan nyílt viláldzásokra, ellentétekre. A néma kézzorítás kifejezőbb volt bármilyen ékes szóló biznyságtételnél.

Az istentiszteletet záró *Ámen* szimbolikus jelentőségű volt. Egyszerre

hangzott el 15 különböző akcentussal. Számomra nem a szó egyházi értelmezése volt igazán fontos, hanem az, hogy ebben a szóban a tenniakarás fogalmazódott meg. A résztvevők a legkülönbélebb felekezethez tartoztak, de akadtak ateisták is. A különböző egyházak félretették az évszázados nézetkülönbségeket, a világiak által halkan elmormogott szó pedig a másik ember egyetemes tiszteletét és meggyőződésének elfogadását bizonyította.

*

A konferencia összegzett tapasztalata szerint az egyház az elítéltek 5-10%-ára képes jelentősebb mértékű hatást gyakorolni. Teljes volt a nézetazonosság abban is, hogy a vallásnak a társadalom visszaváráó üzenetét is közvetítenie kell, de ezenkívül képes normalizálni a börtönökben az emberi kapcsolatokat. Persze a börtönön belüli vallási jellegű lelki gondozás nem kiváltság az egyház számára és nem ajándék az elítélteknek, viszont a lelkészek és az önkéntes segítők erőfeszítései hozzájárulnak a fogvatartottak rehabilitációjához, a büntetés-végrehajtás céljainak megvalósításához.

Ruzsonyi Péter

Szűkebben, tágabban

A büntetés-végrehajtás aktuális kérdései Németországban

1993 júliusában Budapesten került sor a II. német-magyar büntetőjogi és kriminológiai kollokviumra. A megvitatott témák között szerepeltek a gazdasági és a környezetvédelmi büntetőjog napjainkban legfontosabb kérdései, valamint a büntetőeljárás előkészítő szakaszával és a büntetés-végrehajtással kapcsolatos aktuális problémák. A büntetés-végrehajtásról magyar részről Nagy Ferenc (JATE), német részről pedig Günter Kaiser (Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg) és Heinz Müller-Dietz (Universität des Saarlandes) adott átfogó ismertetést. Az elhangzott referátumok alapján az alábbiakban a németországi szabályozás néhány sarkalatos kérdését kíséreltem meg röviden ismertetni.

Fogalmi kérdések

A német bv. jog különbséget tesz a büntetés-végrehajtás tágabb és szűkebb fogalma között, és ennek megfelelően két kifejezést használ: a *Strafvollstreckungot*, amely az előbbi és a *Strafvollzugot*, amely az utóbbi értelmezésnek felel meg. A *Strafvollstreckung* szabályai olyan szövetségileg egységes előírások, amelyek a büntetőjogi szankciók végrehajtásával kapcsolatos általános és részletes rendelkezéseket tartalmazzák. Eljárási szempontból a *Strafvollstreckung* közvetlenül a jogerős ítéletet követi.

Amennyiben a *Strafvollstreckung* fogalma az általános szabályokat foglalja magába, úgy a *Strafvollzug* a különös, konkrét rendelkezéseket jelenti. Az 1977-ben jogerőre emelkedett ún. *Strafvollzugsgesetz* (büntetés-végrehajtási törvény) bevezetése előtt a *Strafvollzug* egyértelműen a *Strafvollstreckung* fogalmi alkotórészét képezte. Az ezt követő végrehajtási eljárás megindításával, az ítéletben foglalt rendelkezések megkezdésével és felügyeletével kapcsolatos szabályokat öleli fel, a *Strafvollzug* pedig valójában magát a szabadságvesztés végrehajtását (a börtönbüntetést és a szabadságelvonással járó javító és biztonsági intézkedéseket) jelenti.

Így az előbbieknél megfelelően célszerű egy tágabb értelmű (az összes büntetésre, így pl. a pénzbüntetésre, a próbára bocsátásra vonatkozó), és egy ún. szűkebb értelmű végrehajtási fogalmat alkalmazni a következőkben. E megkülönböztetésnek azonban nemcsak normatív jogi, hanem adminisztratív szempontból is jelentősége van. A Strafvollstreckung végrehajtó szerve elvileg az államügyészség, amely feladatait valójában az igazságszolgáltatás szervei gyakorolják, és csak különleges esetekben lép közbe a területileg illetékes (az elsőfokú bíróság melletti) ügyész. A fiatakorúak és a fiatal felnőttek esetében – akiket a fiatakorúak joga szerint ítélnek el – külön figyelmet érdemel a fiatakorúak bírójának szerepe, aki, mint a törvény szerint a végrehajtás irányítója, végrehajtó hatóságként jelenik meg.

A szűkebb értelmű végrehajtás mindezekkel szemben közvetlenül a büntetés-végrehajtó szervek feladata.

Alkotmány és kriminálpolitika

Mind a tágabb, mind pedig a szűkebb értelemben vett büntetés-végrehajtásnál meghatározó szerepet játszanak az alkotmányjogi és kriminálpolitikai vezérelvek. Alkotmányjogi szempontból kiemelkedő szerepe van a hatalommegosztás elvének, az eljárási alapjogok érvényesülése garanciájának a szabadságvesztés végrehajtása során, valamint a polgárok bírósági jogvédelem iránti igénye biztosításának.

A büntető- és igazságszolgáltatási aspektusból mindenekelőtt a büntetőjogi rendszer megelőzés-orientáltságának és a büntetés-végrehajtás bírói ellenőrzése (végrehajtáshoz közeli bíróság) elméletének van különös jelentősége.

Összességében ezen vezérelvek a szabályozás nagyfokú tömörségét és komplexitását, ezzel együtt részben annak áttekinthetlenségét is eredményezik.

Az alkotmányon nyugvó *hatalommegosztás* elve Müller-Dietz szerint azt jelenti, hogy elsősorban a szűkebb értelemben vett végrehajtó hatalom és az igazgatás feladata a törvények, azaz a szűkebb és tágabb értelmű végrehajtás számára mindenkor irányadó rendelkezések realizálása. A *büntetés-végrehajtás* – amennyiben beavatkozik az állampolgárok alapvető jogaiba – *jogállamban alaptörvényi szabályozást igényel*. Persze a Szövetségi Alkotmány nem szól részletesen a végrehajtó és bírói hatalom kompetenciájának elhatárolásáról.

Közelebről nézve ez azt jelenti, hogy az alkotmányban található eljárási alapjogok, amelyek az egyik oldalról a szabadságelvonás tekintetében vállalnak garanciát, a másik oldalról a polgárok bírósági jogvédelem iránti igényéről kíván-

nak széleskörűen gondoskodni. Ezek a jogi garanciák – noha nem szabályozzák az igazgatási és az igazságszolgáltatási kompetenciák elhatárolását – a fontosabb kérdések tekintetében a bírói illetékességre alapítanak. Ide tartoznak részben azok a döntések, amelyek a szabadságvesztés kiszabására, tartamára vonatkoznak, ennek megfelelően – egy bűncselekmény elkövetése miatt elrendelt előzetes letartóztatás esetében is – megkövetelik az írásbeli bírói elfogató parancsot. Így kerülnek szintén bírói illetékességbe azok a döntések, amelyek pl. a büntetés-végrehajtás felfüggesztése folytán még hátralevő büntetés letöltését, próbára bocsátást vagy feltételes szabadon bocsátást rendelnek el. Ez egyébként természetesen éppígy vonatkozik a büntetés-felfüggesztés visszavonására, és az egyéb olyan határozatokra, amelyek a szabadságvesztés tekintetében következményekkel járnak.

Az, hogy a végrehajtó hatóságok és nem pedig a bíróság rendeli el a börtönbüntetés utólagos végrehajtását a behajthatatlan pénzbüntetések esetén, nem jelenti a szisztéma megsértését, mivel itt a jogkövetkezmények (szabadságvesztés pótlólag történő elrendelése) közvetlenül a törvényből adódnak. Ehhez hasonló megoldást tartalmaz a büntetés-végrehajtás felfüggesztésének visszavonása is.

Még átfogóbban kidolgozott a *polgárok bírósági jogvédelem iránti igényének szabályozása*. Eszerint mindenki előtt, akit a közhatalom, vagyis a mi esetünkben az igazgatási hatóságok, valamilyen jogában megsértenek, a bírói út nyitva áll. Ez a jogi garancia egy általános bírói kontrolljogosultságot alapoz meg, és egy – az alkotmányból következő – effektív jogvédelmet jelent. Így tehát minden sérelmezett hatósági döntés felülvizsgálható bíróság által. Ebből levezethető az az alapelv, hogy tekintettel az állam által a polgárai jogába való beavatkozásra, mindig fenn kell állnia a bírói kontroll lehetőségének és amennyiben az állampolgári jog korlátozása már eleve nem tartozik bírói hatáskörbe, azaz a bíróság nem kezdettől döntött – ahogyan pl. a szabadságelvonás bizonyos eseteiben is –, akkor legalább a hatósági intézkedés felülvizsgálatának utólagos igényét el kell ismerni. Ez természetesen éppígy érvényes a szűkebb, mint a tágabb értelmű büntetés-végrehajtás területén gyakorolt állami tevékenységre.

Kriminálpolitikai szempontból a jelenlegi büntetőjogi rendszer kiindulási pontja a megelőzés gondolata. Müller-Dietz szerint ha a vétkesség képezi a büntetés-kiszabás alapját, akkor a szankció csak annyiban lehet *öncélú* (megtorláson avagy igazságosságon alapuló), amennyiben egy, a büntetőjog preventív védelmi feladatának betöltését szolgáló eszközként erre szükség van. Ennek megfelelően a német büntetőjogi szabályozás arra kötelezi a bírót, hogy a büntetés-kiszabásnál abból induljon ki, milyen hatást gyakorol a büntetés a tettes jövőbeli magatartására. Ez egyértelműen a *reszocializáció gondolatának térhódítására utal* a németországi büntetés-kiszabási gyakorlatban.

A speciál- illetve generálprevenció szempontjából a szabadságelvonással járó szankciók vannak a leginkább kimunkálva (lásd pl. a próbára bocsátást). A tágabb értelemben vett büntetés-végrehajtást a szűkebb értelmű végrehajtás céljai – a reszocializáció és a biztonság – kötelezik. Az intézkedések különböző mértékben ugyan, de minden esetben diagnózis- vagy prognózisközpontúak, és a jövőre tekintettel rendelik el végrehajtásukat (például a biztonsági őrizetet vagy az elmeegógyintézeti, nevelőintézeti tartózkodásra kötelezést).

Büntetés-végrehajtási kamarák

Azok a célok és kialakítási elvek, amelyek a végrehajtó hatóságokat kötelezik, a harmadik oldalról annak a jogpolitikai gondolatnak felelnek meg, amely a *büntetés-végrehajtás bírói felügyeletét* (végrehajtásközei bíróságok létrehozását) kívánja megvalósítani. Ez közvetlen összefüggésben áll a büntetőjogi rendszer speciális, individuálpreventív beállítottságával. Eszerint a végrehajtást felügyelő bíróságként létrehozott ún. *büntetés-végrehajtási kamara* a maga *bebörtönzöttekhez való közelségével* és a végrehajtási intézet által nyújtott adottságával: „szakmai jártasságával” a legnagyobb mértékű hozzáértést testesíti meg.

A tartományi bíróságok mellett működő büntetés-végrehajtási kamarák, mint speciális szervek, különleges ismeretekkel rendelkeznek a büntetések és intézkedések végrehajtásának felügyelete területén, a szabadságvesztés feltételes felfüggesztése vagy tartamáról való döntés tekintetében. Ezáltal voltaképpen igazságszolgáltatási feladatokban részesülnek, amit a jogerős ítélet utáni ún. *utólagos eljárásban hivatottak gyakorolni*. Miközben az eljáró bíróság minden olyan kérdésben illetékes a döntésre, ami a nem szabadságelvonással járó szankciókkal, valamint a büntetés-végrehajtás előtti kérdéssel kapcsolatos, addig a *végrehajtási kamara döntési kompetenciájába tartozik az összes olyan jogi kérdés, amely a szabadságelvonás megkezdése után áll elő*.

Ezen kamarák megalakításával (1974) valójában annak a büntetőjogi reform által kitűzött kriminálpolitikai célnak kívántak érvényt szerezni, amely a büntetés kiszabásánál a *prognózis alapulvétele*t elsődleges szempontnak tekintette. Csak a büntetés-végrehajtási törvény 1976-os kimunkálását követően kaptak e kamarák újabb feladatot a jogállamiság elve alapján, nevezetesen hogy a bírósági jogvédelmet a büntetés-végrehajtás területén felügyeljék. A törvényhozó abból a feltételezésből indult ki, hogy a végrehajtáshoz közeli bíróság különleges ügyközelsége és büntetés-végrehajtásbeli jártassága is szükséges a bírósági kontrolljogositványból fakadó funkciói ellátásához. Ennek következtében feladata is

kettős: egyrészt mint *büntetőbíróság*, a kamara jövő- és prognózisorientáltan dönthet a szabadságelvonás tartamáról, másrészt egy *sajátos közigazgatási bíróságként* a végrehajtási intézkedések jogszerűségét, illetve az ezt érintő kérdéseket vizsgálja. A büntetés-végrehajtási kamara tehát az ún. primér kompetenciába tartozó területen a „vajon”, és az utólagos bírói kontroll funkciója alapján a „hogyan” kérdésről dönt a szabadságelvonás tekintetében. Ezzel szemben a büntetés-végrehajtási hatóságok intézkedéseinek felügyelete a *fiatalkorúak büntetőjogában*, a fiatalkorúakkal szemben fogatosított letartóztatás és a vizsgálati fogság tekintetében a *tartományi felsőbbbíróság büntetőtanácsának feladata*.

Így összességében elmondhatjuk, hogy a bírósági jogvédelem feladatait az alkotmányos és kriminálpolitikai vezérgondolatok (elvek) alapján a szűkebb és tágabb értelemben vett büntetés-végrehajtás területén két különböző bíróság látja el különböző fellebbviteli úton a jelenlegi németországi szabályozás szerint. Noha ennek célja éppen az állampolgári jogosítványok érvényesítésének biztosítása, az igazságukat keresők dolgát nem könnyíti meg, és némelykor a jogi eljárás lépcsőivel kapcsolatos problémákat okoz a német jogalkalmazásban.

Dr. Barabás Andrea Tünde

Nemzetközi kapcsolatok

1993. május 5-én egynapos tanácskozássra vállalati szakemberek utaztak Ungvárra, előkészítendő az ukrán és a magyar bv. közötti gazdasági, kereskedelmi kapcsolatokat. A 12 fős delegációt dr. Fekete Mihály miniszteri biztos vezette.

1993. május 30. és június 6. között dr. Tari Ferenc országos parancsnok vezetésével hatfős delegáció tanulmányozta az izraeli börtönrendszert, a különösen veszélyes fogvatartottak elhelyezési körleteit, az elítéltek kezelését, valamint a személyzet oktatási és szociális helyzetét.

1993. június 7–18. között dr. Csordás Sándor vett részt az amerikai külügyminisztérium terroristaelhárítást segítő programja támogatásával szervezett tanfolyamon. A louisianai állami rendőrakadémián megtartott tanfolyam résztvevői megismerkedtek a tűszeszedéskor foganatósítandó lépésekkel, az intézkedés gyakorlatával.

1993. június 9–23. között dr. Fekete Mihály vezetésével háromtagú delegáció tanulmányozta a spanyolországi bv. körülményeket. A tanulmányúton, amelyet az Európa Tanács szervezett, részt vett dr. Sunyál Ottó ezredes és Hevényi Attila alezredes.

1993. június 13–17. között Stockholmban rendezte meg a svéd büntetés-végrehajtás és probációs hivatal a *Falakon túl* című konferenciát, amelyen magyar részről dr. Csetneky László vett részt.

1993. június 28–július 2. között a Rair Peugeot Kft. által szervezett tanulmányút keretében Párizsba utazott dr. Fekete Mihály, Csere László, Fenyves Ernő, Barták András és Varga Géza.

1993. július 31. és augusztus 27. között az USA-ban tartózkodott dr. Boros János, aki részt vett Nashville-ben az Amerikai Börtönügyi Társaság nyári – 123. alkalommal megrendezett – büntetés-végrehajtási konferenciáján. Ezenkívül az USA két államában tanulmányozta az amerikai bv. szervezetét, több városban pedig előadást tartott a magyar büntetés-végrehajtásról.

1993. szeptember 5–9. között Popovóban rendezték meg a *Tudat és vallásszabadság a börtönökben* című konferenciát, amelyen lengyel meghívásra Ruzsonyi Péter és Haluska János lelkész vett részt.

1993. szeptember 13. és október 3. között a finn és magyar büntetés-végrehajtás közötti együttműködés keretében Pongrácz György, Fülöp Mihály és Tempom Tibor finnországi tanulmányúton vett részt.

1993. szeptember 13–15. között az Európa Tanács és a szlovák büntetés-végrehajtás *A börtönrendszer új koncepciója* című konferenciáján Kertész Sándor és dr. Papp János járt Trencin-Teplicén.

1993. szeptember 20–24. között a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara szervezésében a vállalatfelügyeleti főosztály két munkatársa és két vállalati szakember tárgyalásokat folytatott a Szlovák Köztársaságban.

1993. szeptember 26. és október 9. között dr. Estók József vezetésével háromtagú delegáció tanulmányozta az olasz büntetés-végrehajtást. A delegáció tagja volt Palotás Iván és Török György.

1993. október 4–8. között Nemzetközi szimpózium a büntetés-végrehajtás jövőjéről címmel rendeztek tanácskozást a lengyelországi Popovóban. A magyar delegáció vezetője, dr. Tari Ferenc, előadást tartott a hazai börtönrendszerről.

1993. október 5–9. között dr. Fekete Mihály, Pongrácz György és Csere László látogatott Németországba, ahol az ottani intézetekben működő börtöninformatikai rendszereket tanulmányozták.

1993. október 18–21. között a magyar-szlovák tapasztalatsere-szerződés keretében a vállalatfelügyeleti főosztály két munkatársa a jogi főosztály egy munkatársával együtt az elítéltek munkáltatásának szervezeti és jogi kérdéseit tanulmányozta Szlovákiában.

Svéd büntetés-végrehajtási szakemberek jártak Magyarországon 1993. szeptember 11-én.

Dr. Paul Mann, az osztrák bv. igazgatója (a képen balra) és dr. Tari Ferenc közös munkalátogatáson vett részt november 4-én a Tököli Fia-talkorúak Börtöne és Fogházában

tember 29. és október 1. között. Meglátogatták a Központi Kórházat, az IMEI-t. A szakemberek elismerően szóltak a magyar börtönviszonyokról.

A *bajor büntetés-végrehajtás 11 fős delegációja Köppenköffer* miniszteri tanácsos vezetésével 1993. szeptember 27. és október 2. között látogatást tett a Fialakorúak Börtönében, a Pálhalmi Börtön és Fogházban, valamint a Budapesti Fegyház és Börtönben.

Az *osztrák büntetés-végrehajtás országos parancsnoka, dr. Paul Mann* vezetésével kétfős delegáció járt hazánkban. Több intézetet meglátogattak és áttekinthették az együttműködés további lehetőségeit.

A *szlovák bv. négy munkatársa* tanulmányozta 1993. október 25–28. között a polgári védelem, az őrszolgálat és előállítás, valamint a rendkívüli események megoldásának problémakörét. További két szlovák szakember tanulmányozta 1993. november 29. és december 3. között a magyar börtönök információs rendszerét.

Négy lengyel szakember járt hazánkban 1993. október 18–22. között, tanulmányozták a beruházási szolgálat hatáskörét és működési körét. Ugyancsak négy lengyel szakember ismerkedett a magyar biztonsági szolgálat szervezetével, az ellenőrzés, a rendkívüli események, a szolgálatellátás témakörével és a rendőrséggel való együttműködés módozataival.

Új jogszabályok és belső rendelkezések

Törvények

Az 1993. évi LXXVIII. törvény szabályozta a lakások és helyiségek bérletére, valamint elidegenítésükre vonatkozó rendelkezéseket. Az új törvény előírásait 1994. január 1-jétől kell alkalmazni.

Az 1993. évi LXXXVI. törvény rendelkezett a külföldiek beutazásáról, magyarországi tartózkodásáról és bevándorlásáról. A törvény feladatot ró a büntetés-végrehajtásra is. A 37. § (1) bekezdése szerint az idegenrendészeti őrizetet – az elrendelő rendelkezése szerint – rendőrségi fogdában, kivételesen büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani.

Az 1993. évi XCII. törvény módosította a Polgári Törvénykönyv egyes rendelkezéseit. A módosítás célja: egyes közfeladatot ellátó szervezetek polgári jogi

jogalanyiségának megalapozása, ezen belül az alapítványra vonatkozó szabályozásnak a gyakorlati igények szerint történő kiegészítése és a gazdálkodó szervezeteket érintő szerződési szabályok korszerűsítése.

A kormány rendeletei

A kormány 78/1993. (V. 12.) rendelete újraszabályozta a munkába járással kapcsolatos utazási költségtérítést.

A kormány 120/1993. (IX. 6.) rendelete módosította a fegyveres erők és fegyveres testületek hivatásos állományú tagjainak nyugdíjáról szóló 22/1971. (VI.1.) kormányrendeletet.

A kormány 133/1993. (IX. 29.) rendelete a postai tevékenységről szól. A rendelet foglalkozik a postai küldemények meghatalmazott útján történő átvételével is. A 14. § (3) bekezdése kimondja, hogy az előzetes letartóztatásban lévő vagy szabadságvesztés-büntetését töltő személy által kiállított meghatalmazáson a meghatalmazó aláírását és személyazonosságát az illetékes rendőri vagy büntetés- végrehajtási szervezet igazolhatja.

A 141/1993. (X. 13.) Kormányrendelet módosította a belföldi hivatalos kiküldetést teljesítő dolgozó élelmezési költségtérítéséről szóló 23/1989.(III. 12.) MT- rendeletet. A rendelet 1993. október 15-étől hatályos. Meghatározza, hogy 110 forintos napidíj a minimum, ami átalányként a munkavállalót megilleti.

A kormány tagjainak rendelete

Az igazságügy-miniszter 14/1993. (IX. 21.) IM rendeletével Tauffer Emil-díjat alapított. A díj a büntetés-végrehajtás személyi állományának tagjai részére kiemelkedő munkáért, illetve a bv. működési köréhez tartozó tevékenység magas szintű művelése útján elért szakmai vagy tudományos eredmény eléréséért adományozható.

Utasítás

Az igazságügy-miniszter 4/1993. (IK Bv. Mell. 7.) IM utasításában a bv. vállalatok gazdasági társasággá történő átalakításának végrehajtására meghatározta az általa kinevezett miniszteri biztos feladatát, hatáskörét és jogkörét.

Intézkedések

A miniszteri biztos 0300/1993. (IK Bv. Mell. 9.) intézkedésében az egyes bv. vállalatoknál kinevezett vállalati átalakítási biztosok feladatáról és hatásköréről rendelkezett.

A 053/1993. (IK Bv. Mell. 7.) OP-parancs újra szabályozta az IM Bv. Országos Parancsnokságának belső rendjét.

A 0255/1993. (IK Bv. Mell. 7.) OP-intézkedés az engedéllyel a bv. intézetek kívül ideiglenes jelleggel tartózkodó elítélt ügyének intézésével kapcsolatos eljárást szabályozta. Az intézkedés alapján a rendőrségre vonatkozó eljárásról az Országos Rendőr-főkapitányság vezetője körlevelet adott ki.

A 0257/1993. (IK Bv. Mell. 7.) OP-intézkedés a büntetés-végrehajtási szervek pénztárosait megillető pénzkezelési illetménypótlékot rendezte a pénztár éves forgalma alapján.

A 0260/1993. (IK Bv. Mell. 8.) OP-intézkedés a kamatmentes kölcsön folyósításáról és visszafizetéséről rendelkezett. Előírásai 1993. augusztus 1-jétől hatályosak. Az intézkedés hatályaon kívül helyezte az illetményelőleg folyósításának és visszafizetésének szabályozásáról szóló 0208/1992. Oph-intézkedést.

A 0262/1993. (IK Bv. Mell. 8.) OP-intézkedés a fogvatartottak új fegyelmi szabályzatát ideiglenes jelleggel bevezette Szegeden, Állampusztán, Tökölön, Veszprémben és a Fővárosi Bv. Intézetben. Az intézkedés mellékleteként kiadott fegyelmi szabályzatot a felsorolt intézetekben 1993. augusztus 15. és december 31. között kell alkalmazni. A határidő lejártát követően az egyes intézetek parancsnokai a bevezetéssel kapcsolatos tapasztalataikat részletes jelentésben összegzik.

A 0263/1993. (IK Bv. Mell. 10.) OP-intézkedés alapján a Bv. Sajtóiroda gazdasági feladatait a KEI helyett a Bv. OP közgazdasági főosztálya végzi.

A 0207/1993. (IK Bv. Mell. 7.) OP-intézkedés a bv. intézetek által külső szervek részére végzett tevékenységek bevételeinek elszámolását szabályozza.

A 0208/1993. (IK Bv. Mell. 8.) Oph-intézkedés a rendőrségnek szállított élelmezés számlázásáról rendelkezik.

A 0209/1993. (IK Bv. Mell. 9.) OPh-intézkedés az illetményszámfejtéssel kapcsolatos adatszolgáltatásról intézkedett. 1993. október 1-jétől a személyi állományra vonatkozó – az intézkedés hatálya alá tartozó adatokat – a meghatározott határidőben, az intézkedés mellékletében szereplő nyomtatványokon kell a Bv. OP közgazdasági főosztály (illetményszámfejtő osztály) részére megküldeni.

A 0210/1993. (IK Bv. Mell. 9.) OPh-intézkedés módosította a fogvatartottak élelmezési normáját 1993. október 1-jei hatállyal.

A 0211/1993. (IK Bv. Mell. 10.) Oph-intézkedés szabályozza a Bv. Sajtóirodájának gazdasági tevékenységét.

Csillagtúra Linzben

1993. augusztus 24-től öt napon át 19 ország 1100 rendőre, csendőre, büntetés-végrehajtási dolgozója nemzetközi csillagtúrán találkozott az ausztriai Linzben. Az első ilyen rendezvény 1930-ban volt Hamburgban, azóta általában évente, más-más országban kerül lebonyolításra. (Tavaly például Budapest volt a rendező.) A mostani találkozóra Magyarországról kb. negyvenen érkeztek, közülük hárman a büntetés-végrehajtástól. (Ketten a Fővárosi Bv. Intézetből, egyikőnk a KEI-ből.)

Az öt napig tartó találkozón motorkerékpárral, személygépkocsival és autóbusszal lehetett versenyezni. (Az utóbbi a kevés jelentkező miatt elmaradt.) A gépjárműveket a rendezők biztosították. A rutinpályán motorkerékpárral kellett például szlalomozni, nyolcas ívben haladni, stopvonalnál

megállni, eközben pohár víz áthelyezése, zászlók felszedése, billenő padlón történő áthaladás nehezítette a versenyzők dolgát. Személygépkocsival meghatározott időn belül 15 akadályon kellett sikeresen túljutnia annak, aki jó helyezést akart elérni. E versenyszámban Jakab Gergely főtörzsőrmester második helyezést ért el.

A következő, 48. nemzetközi rendőr csillagtúrát 1994. június 28. és július 1. között rendezik meg Németországban.

Mindazok a hivatásos dolgozók, akik jogosítvánnyal, jó vezetési technikával, nagy gyakorlattal rendelkeznek és vállalják a felmerülő költségeket – ez 1994-ben kb. 200 márka lesz –, a Fővárosi Bv. Intézetben szolgáló Jakab Gergelynél jelentkezhetnek.

Kormos Endréné

Nemzetközi „védelem”

Elismerések

A Magyar Köztársaság igazságügy-minisztere 1993. október 23-án a nemzeti ünnep alkalmából eredményes munkája elismeréséül

Tauffer Emil-díjat

adományozott *Csere László* *bv. alezredesnek* és *Gyenei Józsefné* *bv. őrnagynak*.

A Büntetés-végrehajtási Szolgálatért emlékplakett

arany fokozatát

adományozta *dr. Estók József*, *dr. Fekete Mihály* és *Árendás Péter* *bv. ezredesnek*, *dr. Csicsay Claudius Iván* *bv. alezredesnek*, *Gosztonyi Péter* *közalkalmazottnak*, *Szakáll István* *bv. alezredesnek*, *Madlenáné Szalma Eszter*, *Sejben Antal*, *Szabó Lászlóné* *bv. őrnagynak*, *Kis-Benedek József* *bv. századosnak*, *Császár Lászlóné* *bv. törzszászlósnak*.

A büntetés-végrehajtás országos parancsnoka eredményes munkájuk elismeréséül a Büntetés-végrehajtási Szolgálatért emlékplakett

ezüst fokozatát

adományozta *Tunyoghy Ferenc* *bv. gy. alezredesnek*, *Endrefi András*, *dr. Lipták László*, *Varga Géza* *bv. őrnagynak*, *Tóth József* *bv. századosnak*, *Gaál Anna*, *Ikker Kálmánné*, *Kósa János*, *Sorbán Jenő* *bv. törzszászlósnak*, *Bálint Lajos*, *Béres Imre*, *Bokor László*,

Markó János, *Skwarek Tibor* *bv. zászlósnak*, *Iván János*, *Juhász László Dezső*, *Máj László*, *Molnár János* *bv. főtörzsőrmesternek*, *Horváth Miklós* és *Turbók Attila* *közalkalmazottnak*.

A Büntetés-végrehajtási Szolgálatért emlékplakett

bronz fokozatát

adományozta *Hosnyánszki István*, *Márton János*, *Molnár István* *bv. zászlósnak* és *Kálmán Gyula* *bv. főtörzsőrmesternek*.

Soron kívül előléptette *dr. Bakó Erzsébet*, *Pongrácz Gusztáv*, *Szépvölgyi János* *bv. őrnagyot*

alezredessé,

Bakó Ferenc, *Ficsor György*, *Kaszt János*, *Kovács Emil*, *dr. Kovács Zoltán*, *Némedy László*, *dr. Sándorné, Székely Miklós*, *dr. Timár Iván* *bv. századost*

őrnaggyá,

Farkas Sándor, *Légrádi Lajosné*, *Szász Sándor* *bv. főhadnagyot*

századossá,

Budai József, *Czett Ferenc*, *dr. Kristóf Andrásné*, *Ruzsa György* *bv. hadnagyot*

főhadnaggyá,

Sudár Ferenc *bv. alhadnagyot*

hadnaggyá.

Halottaink

Doktor Károly

(1944-1993)

Huszonkét éves voltál ekkor. Ifjú házas, reményektől, tettvágytól duzzadó fiatalember. Testületünk tagja lettél itt, a szombathelyi büntetés-végrehajtási intézetben. Kiváló eredménnyel elvégezted – a következő évben – az alapfokú őri iskolát, ekkor léptetek először elő soron kívül: őrmester lettél. A legkeményebb poszton: külső, majd belső őrként dolgoztál – katonásan, fegyelmezetten, becsületesen. Akkor talán még te sem sejtetted, hogy egyenes, folyvást emelkedő életpálya nyílik meg előtted. De abban biztos vol-

tál: személy és feladat szerencsés találkozására történt meg veled. Hivatásodra leltél, hamarosan kineveztek körletparancsnoknak. Értethető hát, hogy a Rendőrtiszti Főiskolán, ahol évekig társak és barátok voltunk, egyfajta felfokozott tudásszomj, bizonyítási vágy jellemzett.

Friss diplomásként – őrszolgálati tapasztalataid birtokában – új beosztásba kerültél. Gyakorlatba ültetted a főiskolán tanultakat, örködtél – a hatáskörödbe eső területen – a fogva tartás törvényessége felett. Szolgálatiág-vezetőként, majd őrségparancsnokként.

Mindenki számára természetes volt már akkoriban, hogy teljességében látod és átfogod ismereteiddel e kemény, örök bizonytalansággal terhes szakma (és egyben hivatás) mindahány apró titkát. Több, mint húszéves szolgálat, egy évtizedes vezetői gyakorlat

állt már mögöttem, amikor 1987-ben új emberek közé kerültem.

A szolnoki büntetés-végrehajtási intézet parancsnokát, Doktor Károly őrmagyot hamar megismerte és megszerette a szolnoki álmomány.

Életed utolsó idejében nyugtalan voltál, érzelmileg feszült, mint húr, ha pattan, de most közös óhajunkat mondom ki: Legyen neked könnyű e hazai föld.

(Részlet Markó István búcsúbeszédéből, amely elhangzott Doktor Károly szombathelyi temetésén 1993. november 4-én)

Koltai Emil

(1950-1993)

Eltávozott örökre egy jó barát, csendes szomszéd, segítőkész kolléga. Meghalt dr. Koltai Emil bv. őrmagy.

Hosszú ideig dolgoztunk együtt, így első élményem vele kapcsolatban a munkához kapcsolódik. Ül egy szoba közepén, valamelyik telefon mindig csörög, szállítás van, mindenki ideges, feszült. Ő csak ül, kezében főbb telefon, mindenkit nyugtat türelmesen. A következő emlék 1980. Munka mellett befejezte az egyetem a jogi karon, egy év múlva már próbálta az egyenruháját, és csendben viselni kezdte.

A gyors halál igazságtalan. Soha nem válogat aszerint, hogy mennyi dolga lett volna még az életben annak, akit kiválasztott. Sokszor mondják, hogy a munkahelyen nincs pótolhatatlan ember, a munkának mennie, a szervezetnek működnie kell. Ezzel szemben én úgy gondolom, minden kolléga pótolhatatlan. A munka ugyan megy, a szervezet működik, de másképpen. Nem úgy, mint veled tenné. Sokat vittél magaddal, aminek hiányát most fogjuk érezni, hogy már nem vagy közöttünk.

(Részlet dr. Sereg Pál búcsúbeszédéből, amely elhangzott a rákoskeresztúri Újköztemetőben, 1993. november 23-án.)

Kratochwill

Ferenc

(1933-1993)

A Rendőrtiszti Főiskola főigazgatója örökre elhagyta dolgozószobáját, amelynek falán egy diszkard és számos rendőrijelvény hirdette a későn választott új hivatás iránt érzett elkötelezettségét. Meghalt egy kiváló pedagógus, pedig milyen nagy hiányt szenvedünk jó tanítókból.

Nincs többé közöttünk a miskolci jogi kar alapítója, a nagyszerű iskolavezető, éppen most, amikor a rendészeti felsőoktatás gyökeres átalakításra vár. Meghalt a büntetőper tudományának egyik legsikeresebb hazai művelője, akinek tudására nagy szükség lenne az eljárásjog modernizációjában. A büntető hatalom szelíd kézzel intő szakemberétől, a kényszert

is humanizmussal alkalmazó jogásztól búcsúzunk most, amikor emberség dolgában egyre fogynak a tartalékaink.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem docense csaknem két évtizeden keresztül arra tanította a leendő tisztek újabb és újabb nemzedékeit, hogy jogi tudás nélkül nincs eredményes feldejtés, hogy a törvénysértés semmivel nem indokolható, s aki visszaél hatalmával, az magát alázza meg.

Azok a tisztársaink, akik hittek a tanár úrnak, sikeres és becsületes emberek lettek. És mert jó nevelő volt, sokan hittek neki. Tanításai értéket képviseltek, mert hibátlan tudományos alapra építkeztek, miközben a hallgatók elé rajzolták a mindennapi valóságot is, amely oly lényeges a büntetőjogás számára. Szakirodalmi munkássága is ezt a sokoldalúságot bizonyítja. Írásai otthonosan mozognak az alapelvek világában, a tárgyalás előkészítésének elvi kérdéseiben csakúgy, mint ahogyan

a példatárak és iratminták is szerzőjük felkészültségét igazolják. Mindez megóvta őt attól, hogy tudását üres okoskodással silányítsa. Harmincéves jogtanári működése és tudományos fokozattal elismert kutatómunkája viszont lehetővé tette számára, hogy a bűnügy triviális világából kilépve, eljusson a büntető igazságszolgáltatás szélesebb összefüggéseinek fel-tárásához.

A gyilkos kór nem engedte

meg, hogy a főigazgató úr befejezze legméltóbb küldetését, a rendészeti tisztképzés új szellemű kialakítását. Utolsó írása bizonyítja, hogy a betegágyon is ezen töprengett. Most elköszön tőle a Börtönügyi Szemle. Nehéz szívvel búcsúzunk a Magyar Börtönügyi Társaság tagjától.

(Dr. Finszter Géza búcsúszavai érthető módon megjelentek a Rendészeti szemlében is.)

Eltávoztak közülünk 1993-ban

BERENTÉS BÉLA, a Szegedi Fegyház és Börtön öre, élt 30 évet
BRADACS JÁNOS, a Bp.-i Fegyház és Börtön felügyelője, élt 33 évet
DOMOKOS GÁBOR, az Esztergomi Bv. Intézet öre, élt 46 évet
JÓNÁS LAJOS, a Szombathelyi Bv. Intézet öre, élt 47 évet
KACZOR JÁNOS, a Zalaegerszegi Bv. Intézet öre, élt 39 évet
KASSAI ERZSÉBET, a Pálhalmi Börtön és Fogház előadója, élt 42 évet
MOHAROS LÁSZLÓNÉ, a Martonvásári Bv. Intézet raktárosa, élt 31 évet
RUZSAI PÁL, a Váci Bv. Intézet főfelügyelője, élt 44 évet
SUGÁR SÁNDOR, az Állampusztai Börtön és Fogház öre, élt 46 évet
SZABÓ JÁNOSNÉ, a Pálhalmi Börtön és Fogház előadója, élt 42 évet
SZARVAS LÁSZLÓ, a Váci Bv. Intézet nevelője, élt 39 évet
SZIKORA FERENC, a Bp.-i Fegyház és Börtön raktárvezetője, élt 31 évet
TIMÁR ANDRÁS, a Szegedi Fegyház és Börtön konyhavezetője, élt 51 évet
VARGA JÁNOS, a Szolnoki Bv. Intézet öre, élt 28 évet.

Emléküket megőrizzük!

CONTENTS

STUDY

1 Dr. György VÓKÓ: Procedure for a correctional judge

ON NEW WAYS

19 Imre FEJES – Lajos GARAMI: Short term leaves

31 Dr. Miklós SÁRDI: Remaining nearby the home

34 Péter SINKÓ: Call-box conversation

36 Dr. László CSETNEKY: Competitors

WORKSHOP

41 Dr. Ágnes KÖVÉR: Employment

OUR LIFE

51 Dr. Barna MEZEY: Dungeon of the nobility

58 Dr. Erzsébet BAKOS CSER: What are we living on?

65 Csaba BERNÁTH – Béla Dénes NOVÁK: Living from hand to mouth

73 Dr. Tibor HÓDOS – Béla DRJENOVSKY: Environment

PORTRAIT

82 Anna PARDI: Tauffer Emil Prize winners

OUTLOOK

90 Péter RUZSONYI: Convention

100 Freedom of religion

104 Dr. Tünde Andrea BARABÁS: In a wider and narrower sense

IN BRIEF

109 International relations

111 New legislation and internal rules

114 Startour to Linz Rewards

115 Rewards

116 People we have lost

INHALT

STUDIE

1 Dr. György VÓKÓ: Strafvollzugsgerichtliches Verfahren

AUF NEUEN WEGEN

19 Imre FEJES – Lajos GARAMI: Ausgang für die Gefangenen

31 Dr. Miklós SÁRDI: In der Nahe des Zuhauses

34 Péter SINKÓ: Gespräch in mit Telefon versehener Besucherzelle

36 Dr. László CSETNEKY: Bewerber

WERKSTATT

41 DR. Agnes KÖVÉR: Beschäftigung

UNSER LEBEN

51 Dr. Barna MEZEY: Kerker der Feudaladeligen

58 Dr. Erzsébet CSER BAKOS: Wie kommen wir aus?

65 Csaba BERNÁTH - Dénes Béla NOVÁK: Knappes Auskommen

73 Dr. Tibor HÓDOS - Béla DRJENOVSKY: Umgebung

PORTRÄT:

82 Anna PARDI: Mit dem Tauffer Emil Preis Ausgezeichneten

AUSBLICK

90 Péter RUZSONYI: Konvention

100 Glaubensfreiheit

104 Dr. Tünde Andrea BARABÁS: In engerem und breiterem Sinne

KURZ

109 Internationale Beziehungen

111 Neue Rechtsregel und innere Bestimmungen

114 Sterntour in Linz

115 Auszeichnungen

116 Gestorbene

TARTALOM

TANULMÁNY

1 Dr. Vókó György: A bv. bírói eljárás

ÚJ UTAKON

19 Fejes Imre: – Garami Lajos: Rabok szabadon

31 Dr. Sárdi Miklós: Otthonközeli

34 Sinkó Péter: Fülkés beszélő

36 Dr. Csetneky László: Pályázók

MŰHELY

41 Dr. Kövér Ágnes: Foglalkoztatás

ÉLETÜNK

51 Dr. Mezey Barna: Tömlöcs-tartók

58 Dr. Cserné Bakos Erzsébet: Miből élünk?

65 Bernáth Csaba – Novák Béla
Dénes: Míuszban

73 Dr. Hódos Tibor – Drjenovszki Béla: Környezet

KÖZELKÉP

82 Pardi Anna : Tauffer Emil-díjasok

KITEKINTÉS

90 Ruzsonyi Péter: Konvenció

100 Vallásszabadság

104 Dr. Barabás Andrea Tünde: Szűkebben, tágabban

RÖVIDEN

109 Nemzetközi kapcsolatok

111 Új jogszabályok és belső rendelkezések

114 Csillagtúra Linzben

115 Elismerések

116 Halottaink

Ára: 50 forint

**UNI-ECO
KÖZGAZDÁSZ
EGYETEMI
TANÁCSADÓ Kft.**

A következő szolgáltatásokat vállalja

- Vállalatátalakítás*
- Társaság és vállalkozásszervezés*
- Stratégiai tervezés, üzletiterv-készítés*
- Átvilágítás, ösztönzési rendszerek kialakítása*
- Befektetési tanácsadás*
- Konfliktuskezelés*
- Menedzserképzés, vezetői minősítés*
- Létszámleépítési organizáció*
- Vezetőközvetítés*
- Marketing-kommunikáció*

Eredeti, újszerű megoldások a
gyakorlatban, tudományos megalapozottsággal:

**UNI-ECO KÖZGAZDÁSZ EGYETEMI
TANÁCSADÓ Kft.**

1093 Budapest, Fővám tér 8.
Telefon: 217-9433
Fax: 217-0327